

**Program Opieki nad Zabytkami
Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014**

Kraków 2010 r.

PREZYDENT MIASTA KRAKOWA

Jacek Majchrowski

Dyrektor Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Stanisław Dziedzic

Miejski Konserwator Zabytków

Jerzy Zbiegień

ZESPÓŁ PRZYGOTOWUJĄCY PROGRAM

Halina Rojkowska – Tasak – Oddział Ochrony Zabytków Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego urzędu Miasta Krakowa

Monika Grzywa – kierownik projektu FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie

Jacek Kwiatkowski – Dyrektor Wydziału Programów i Projektów FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie

Wojciech Odzimek – konsultant Wydziału Programów i Projektów FRDL Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie

Członkowie Konwentu Strategicznego powołanego do opracowania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010–2014:

dr Zbigniew Beiersdorf - Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa

prof. Aleksander Böhm - Dyrektor Instytutu Architektury Krajobrazu Politechnika Krakowska

Waldemar Brzoskwina - Prezes Towarzystwa Przyjaciół Fortyfikacji Muzeum Inżynierii Miejskiej

Stanisława Górską - Dyrektor Wydziału Architektury i Urbanistyki Urząd Miasta Krakowa

Jan Janczykowski - Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Magdalena Jaśkiewicz - Dyrektor Biura Planowania Przestrzennego Urząd Miasta Krakowa

Mikołaj Kornecki - Przewodniczący Obywatelskiego Komitetu Ratowania Krakowa

prof. Bogusław Krasnowolski – Zastępca Przewodniczącego Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa.

prof. Kazimierz Kuśnierz - Kierownik Katedry Historii Architektury, Urbanistyki i Sztuki Powszechnej Politechnika Krakowska

Małgorzata Mrugała - Dyrektor Wydziału Kształtowania Środowiska Urząd Miasta Krakowa

Joanna Niedziałkowska - Dyrektor Zarządu Infrastruktury Komunalnej i Transportu w Krakowie

Andrzej Siwek - Dyrektor Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Krakowie

Barbara Turlejska - Zastępca Dyrektora Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urząd Miasta Krakowa

Krzysztof Wielgus - Instytut Architektury Krajobrazu Politechnika Krakowska

prof. Jerzy Wyrozumski - Prezes Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa

Prof. Andrzej Wyżykowski - Główny Architekt Miasta Urząd Miasta Krakowa

Katarzyna Zapał - Dyrektor Zarządu Budynków Komunalnych w Krakowie

SPIS TREŚCI

<i>Wprowadzenie</i>	5
Przebieg procesu planowania strategicznego	7
Metodyka procesu planowania strategicznego w gminie.....	9
<i>CZEŚĆ I. Uwarunkowania formalno - prawne opieki i ochrony nad zabytkami</i>	12
1. Uwarunkowania ustawowe.....	12
2. Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO)	15
4. Krajowa polityka w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	19
5. Regionalna polityka w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami	24
<i>CZEŚĆ II. Zasoby dziedzictwa kulturowego miasta Krakowa</i>	28
1. Ewidencja zabytków Krakowa.....	28
2. Rejestr zabytków Krakowa	36
<i>CZEŚĆ III. Najważniejsze źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami miasta Krakowa</i>	38
1. Finansowanie opieki i ochrony nad zabytkami Krakowa ze środków publicznych.....	38
2. Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami Krakowa ze środków prywatnych	51
3. Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami Krakowa ze środków Unii Europejskiej oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego	52
<i>CZEŚĆ IV. Powiązanie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami z innymi dokumentami o charakterze strategicznym Gminy Miejskiej Kraków</i>	54
1. Ochrona dziedzictwa a Strategia Rozwoju Miasta.....	54
2. Ochrona dziedzictwa kultury a kierunki zagospodarowania przestrzennego Krakowa.	55
3. Programy Rewitalizacji w Krakowie.....	61
<i>CZEŚĆ V. Zagadnienia problemowe w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Krakowie</i>	722
<i>CZEŚĆ VI. Plan Operacyjny Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Krakowa na lata 2010-2014</i>	788
Priorytet I. Ochrona i opieka nad zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków	811
Priorytet II: Zintegrowane zarządzanie zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków	922
Priorytet III: Upowszechnianie wiedzy nt. dziedzictwa kulturowego Krakowa oraz edukacja na rzecz zwiększania świadomości jego znaczenia	1022
<i>CZEŚĆ VII. Procedury wdrażania, monitorowania i aktualizacji Programu.</i>	109
Poziom organizacyjny:	10909
Poziom merytoryczny:	1100
Poziom społeczny:	1133
<i>Załączniki</i>	1177

Wprowadzenie

Budowę Programu oparto na partnerskim modelu budowy planów strategicznych jednostek samorządu terytorialnego, dzięki czemu dokument ten stanowi swoiste zaproszenie do współpracy dla wszystkich podmiotów zainteresowanych problematyką ochrony i opieki nad zabytkami miasta Krakowa. Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010–2014 powstał we współpracy z Małopolskim Instytutem Samorządu Terytorialnego i Administracji w Krakowie i z aktywnym udziałem członków Konwentu Strategicznego, skupiającego przedstawicieli środowisk związanych z problematyką ochrony i opieki nad zabytkami miasta Krakowa. W jego skład weszli dyrektorzy i przedstawiciele wydziałów Urzędu Miasta Krakowa oraz jednostek miejskich, przedstawiciele służb konserwatorskich, środowiska akademickiego oraz reprezentanci organizacji społecznych.

Opracowanie niniejszego programu podyktowane zostało istotną potrzebą uporządkowania i wzmocnienia dotychczas stosowanych instrumentów polityki samorządowej w zakresie ochrony zabytków oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym Krakowa. Niniejszy program służyć ma rozwojowi Gminy Miejskiej Kraków poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, ich rewaloryzację oraz ekspozycję, dzięki czemu podniesiona zostanie atrakcyjność miasta oraz konkurencyjność oferowanych produktów turystycznych. Przyczyni się także do szerszego niż dotychczas wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego Krakowa ze szczególnym uwzględnieniem obszaru wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Program Opieki nad Zabytkami zgodnie z art. 87 Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami sporządza jednostka samorządu terytorialnego – a więc gmina miejska miasta Krakowa.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010–2014 nie ogranicza się w swych zapisach wyłącznie do zadań realizowanych bezpośrednio przez instytucje samorządowe (Urząd Miasta Krakowa, jednostki miejskie itp.). Program proponuje zadania stanowiące wyzwania dla środowiska konserwatorskiego, akademickiego, właścicieli

obiektów, społeczności lokalnej i wszystkich instytucji i organizacji społecznych działających w Krakowie, które są zainteresowane aktywnym zarządzaniem dziedzictwem kulturowym Krakowa. Tak realizowana zasada partnerstwa i współpracy jest jednym z fundamentalnych elementów polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Okres realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków zgodnie z Ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami, przyjęto na cztery lata (2010-2014).

Przebieg procesu planowania strategicznego

Prace nad opracowaniem *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* zostały podzielona na dwa etapy.

ETAP I. Diagnoza zasobów dziedzictwa kulturowego w Krakowie

W wyniku analizy istniejących materiałów o charakterze strategicznym, planistycznym opracowanych na poziomie kraju, województwa i gminy oraz dokumentacji, danych statystycznych, literatury przedmiotu, itp. powstało opracowanie o charakterze diagnostycznym pn. *Zasoby dziedzictwa kulturowego w Krakowie. Raport z diagnozy obszarów problemowych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Krakowie.*

Etap II. Analiza stanu dziedzictwa kulturowego miasta Krakowa i budowa planu operacyjnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014

- a) Powołanie Konwentu Strategicznego ds. opracowania Programu Opieki nad Zabytkami
- b) Budowa planu operacyjnego Programu Opieki nad Zabytkami – trzy jednodniowe sesje warsztatowe z członkami Zespołu ds. opracowania Programu Opieki nad Zabytkami (łącznie 15 godzin).

I warsztat strategiczny, 3 grudnia 2008 r.

Cele warsztatu:

- Omówienie metodyki zarządzania strategicznego oraz budowy dokumentów strategicznych metodą partnerską.
- Przedstawienie najważniejszych wniosków z przeprowadzonej analizy w ramach etapu I.
- Wyznaczenie kluczowych obszarów problemowych w obszarze opieki i ochrony nad zabytkami w Krakowie.

II warsztat strategiczny, 16 czerwca 2009 r.

Cele warsztatu:

- Omówienie budowy (konstrukcji) Programu Opieki nad Zabytkami.
- Weryfikacja i omówienie obszarów priorytetowych dla opieki i ochrony nad zabytkami w mieście Krakowie.
- Sformułowanie priorytetów i kierunków działań Programu Opieki nad Zabytkami.

III warsztat strategiczny, 7 lipca 2009 r.

Cele warsztatu:

- Sformułowanie zadań w poszczególnych obszarach priorytetowych.
- Określenie założeń organizacyjnych dla poszczególnych zadań (instytucja koordynująca, partnerzy, termin realizacji, źródła finansowania).
- Opracowanie zasad monitoringu i oceny realizacji Programu.

Metoda pracy: warsztaty strategiczne prowadzone pod kierunkiem konsultantów FRDL MISTiA

ETAP III. Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014 – opracowanie dokumentu końcowego.

1. Zapewnienie zgodności Programu z dokumentami strategicznymi poziomu lokalnego i regionalnego – praca ekspercka.
2. Opracowanie dokumentu końcowego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014.

Metodyka procesu planowania strategicznego w gminie

Przyjęta metodyka opracowania *Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* oparta została na partnersko-eksperckim modelu budowy planów strategicznych, w pełni oddającym oczekiwania krajowych oraz unijnych instytucji wspomagających rozwój lokalny i regionalny w Polsce. Metodyka zastosowana przez MISTiA uwzględniała szersze, ponadlokalne i wieloletnie doświadczenia konsultantów w tworzeniu długofalowych planów rozwoju, zarówno strategii ogólnych (gminy, powiatu), jak również branżowych (dot. polityki społecznej, rozwoju przedsiębiorczości, rynku pracy, turystyki, ochrony zabytków, rewitalizacji).

Organizacja procesu

Wszystkie etapy planowania strategicznego są ważne, jednak dwa z nich mają znaczenie zasadnicze: organizacja procesu oraz tworzenie planów działań. Ten ostatni etap stanowi zwieńczenie wszystkich wysiłków. Jeśli jednak proces nie jest dobrze zorganizowany w momencie startu, wszystkie późniejsze działania stają się trudniejsze, a przebieg samego procesu może zostać poważnie zakłócony. Etap pierwszy to tzw. „zaplanowanie planowania”, czyli „plan for planning”.

Idea planowania strategicznego promowana przez instytucje europejskie oparta jest na szerokim partnerstwie lokalnym, wspieranym przez konsultantów zewnętrznych. Zatem tak istotne stało się zaangażowanie do tego procesu reprezentantów środowisk aktywnych na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Grupę tę zaprosił do współpracy Dyrektor Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miasta Krakowa. W skład Konwentu Strategicznego weszli przedstawiciele władz samorządowych – Gminy Miejskiej Kraków oraz przedstawiciele środowisk konserwatorskich, akademickich, instytucji i organizacji społecznych działających na rzecz ochrony dziedzictwa kulturalnego w Krakowie. Dzięki dużej liczebności Konwentu Strategicznego zapewniono pełną reprezentację środowisk, a praca warsztatowa przebiegała efektywnie.

Zasoby dziedzictwa kulturowego w Krakowie – analiza obszarów problemowych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Krakowie.

Działania poprzedzające planowanie strategiczne to analizy i oceny mające na celu identyfikację stanu istniejących zasobów oraz obszarów problemowych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Krakowie.

W ramach realizacji tych działań przeprowadzona została ekspercka analiza w ujęciu dynamicznym oraz porównawczym (do pięciu innych miast Polski o podobnym potencjale). W efekcie prac eksperckich powstało opracowanie pn. *Zasoby dziedzictwa kulturowego w Krakowie – analiza obszarów problemowych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Krakowie*, będący punktem wyjścia do prac planistycznych i stanowiący element niniejszego programu. Praca analityczna konsultantów MISTiA prowadzona była w oparciu o materiały i dokumenty uzyskane ze Urzędu Miasta Krakowa, Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Regionalnych) oraz Urzędu Statystycznego w Krakowie.

Identyfikacja obszarów wymagających interwencji

Kolejnym ważnym elementem prac nad Programem Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Krakowa na lata 2010-2014 była identyfikacja zagadnień problemowych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. W tym celu na warsztatach strategicznych z Konwentem przeprowadzono analizę i identyfikację kluczowych problemów, które stały się podstawą do sformułowania podstawowych wyzwań i zagadnień strategicznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami dla miasta Krakowa.

Sformułowanie priorytetów Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014.

Zasadniczą rolą Konwentu Strategicznego było zidentyfikowanie priorytetów programu opieki nad zabytkami dla miasta Krakowa. Wybór priorytetów był wynikiem analizy metod zarządzania dziedzictwem kulturowym Krakowa, stanu zasobów oraz wymogów ustawowych.

Określanie priorytetów programu opieki nad zabytkami dla miasta Krakowa nastąpiło na warsztatach strategicznych. Podczas spotkań umożliwiono członkom Konwentu całościową refleksję nad problematyką ochrony i opieki nad zabytkami w Krakowie.

W efekcie zidentyfikowano i przeanalizowano pod kątem zagadnień strategicznych trzy obszary priorytetowe w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami dla Miasta Krakowa:

1. Ochrona i opieka nad zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków
2. Zintegrowane zarządzanie zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków
3. Upowszechnianie wiedzy nt. dziedzictwa kulturowego Krakowa oraz edukacja na rzecz zwiększania świadomości jego znaczenia

Plany operacyjne –priorytety, kierunki działań, zadania

Kolejną ważną rolą Konwentu Strategicznego było formułowanie planów operacyjnych dla zidentyfikowanych trzech priorytetów Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków. By ukazać hierarchię i powiązania łączące poszczególne poziomy planów operacyjnych, opisano je w następującym układzie:

- priorytety programu
- kierunki działań programu
- zadania

W ciągu trzech sesji warsztatowych z członkami Konwentu Strategicznego powstały plany operacyjne w zdefiniowanych obszarach priorytetowych, wieńcząc tym samym prace nad Programem Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014. Ostateczna wersja Programu jest dokumentem perspektywicznym i długofalowym, a jednocześnie wskazującym priorytety i narzędzia realizacji, które na najbliższe lata wydają się stwarzać największą możliwość dla aktywnego zarządzania dziedzictwem kulturowym Krakowa. Z biegiem czasu, w procesie wdrażania, Program będzie ulegać modyfikacjom i aktualizacjom tak, aby jego realizacja odpowiadała potrzebom i aspiracjom Krakowa oraz zmieniającym się wymogom ochrony dziedzictwa kulturowego.

Warsztaty z członkami Konwentu Strategicznego prowadzono metodami interaktywnymi z użyciem narzędzi (technik) treningowych, pozwalających uczestnikom indywidualnie identyfikować, następnie analizować i proponować możliwe rozwiązania. Ten sposób pracy

traktuje uczestników spotkań jako ekspertów posiadających znaczące doświadczenie, a rolą konsultantów jest prowadzenie procesu budowy strategii oraz proponowanie narzędzi i podawanie przykładów rozwiązań sprawdzonych w innych samorządach. Każde spotkanie warsztatowe prowadzone było urozmaiconymi technikami: mini wykłady z użyciem prezentacji multimedialnych, techniki kreatywne, prace z formularzem, techniki pracy zespołowej, moderowana dyskusja.

Proces wdrażania

Proces wdrażania to „przejście” od planowania strategicznego do zarządzania strategicznego, czyli realizacja zapisów Programu. Konsultanci FRDL MISTiA określili dla niniejszego Programu rekomendacje wdrożeniowe, czyli elementy, które powinny zostać zachowane, aby realizacja Programu odbywała się efektywnie. Rekomendacje te – zawarte w końcowej części Programu – dotyczą trzech poziomów:

- organizacyjnego – zarządzanie programem,
- merytorycznego – ocena i przegląd zapisów programu,
- społecznego – promocja i pozyskiwanie partnerów.

Niniejszy dokument składa się siedmiu części i zbudowany został począwszy od kwestii ogólnych, które obrazują te najważniejsze z punktu widzenia ochrony zabytków w Krakowie, do kwestii szczegółowych – operacyjnych, które precyzują zadania Programu i metody jego wdrażania. W I części raportu opisane zostały uwarunkowania prawne związane z opieką nad zabytkami. Uwzględnione zostały przepisy krajowe oraz regulacje unijne i UNESCO. W II części raportu dokonano próby wyróżnienia i opisu najważniejszych obiektów, zespołów, układów zabytkowych Miasta. Część III zawiera analizę porównawczą Krakowa z innymi miastami w Polsce w zakresie wydatków tych miast na kulturę, a szczególnie na opiekę nad zabytkami. Ta analiza prowadzi wprost do skoncentrowanego na Krakowie podejścia do źródeł finansowania ochrony zabytków oraz badania działań podejmowanych przez gminę miejską na rzecz opieki nad zabytkami w Krakowie. W kolejnej części przedstawiono powiązanie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami z innymi dokumentami o charakterze strategicznym Gminy Miejskiej Kraków. Następnie zaprezentowano wnioski z części analitycznej Programu wraz z przedstawieniem zagadnień problemowych w obszarze ochrony i opieki nad zabytkami. Dwie ostatnie części Programu to plan operacyjny, szczegółowe przedstawienie priorytetów programu, kierunków działań i przede wszystkim zadań na lata 2010-2014. Niniejszy dokument finalizuje opis procesu wdrażania i monitoringu Programu wraz załącznikami.

CZĘŚĆ I. Uwarunkowania formalno - prawne opieki i ochrony nad zabytkami

1. Uwarunkowania ustawowe

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. nr 162, poz. 1568 z 2003 r.), regulująca pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania etc.

Zgodnie z art. 6. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* przez zabytek rozumiana jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. W szczególności zaś:

- za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji,
- za zabytki ruchome uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytkami archeologicznymi są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawowej ochronie podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami (art.4):

- Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.
- Opieka nad zabytkiem w rozumieniu ustawy sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający

trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Art. 7 *Ustawy* reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków;
  - Zgodnie z art. 9. *Ustawy* do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku;
  - Zgodnie z art. 10. *Ustawy* do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę;
  - Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawe (Dz. U. nr 124, poz. 1305).*

- uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych; w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Podstawy prawne i główne cele gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 z 2003 r.)*. Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania przez samorządy zarówno wojewódzkie, powiatowe oraz gminne programów opieki nad zabytkami. Zgodnie

z artykułem 87. cytowanej *Ustawy* prezydent miasta sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę miasta po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu prezydent miasta sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia radzie miasta.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa zasadnicze cele programów opieki nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W swych założeniach gminny program opieki nad zabytkami powinien być zgodny nie tylko z dokumentami rządowymi o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie ogólnokrajowym oraz samorządowym na poziomie wojewódzkim i gminnym, ale również europejskimi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Należy również pamiętać o korelacji tego dokumentu z innymi gminnymi opracowaniami jak: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego i in.

2. Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO)

Ochrona dziedzictwa kulturalnego zajmuje szczególne miejsce w działalności UNESCO. Wynika to z określonych w Konstytucji UNESCO funkcji Organizacji, bowiem w myśl art. 1 ust. 2 (c) zapewnia ona „zachowanie i ochronę światowej spuścizny ksiązek, dzieł sztuki oraz zabytków historii i nauki”, a także zaleca zainteresowanym państwom przyjmowanie konwencji międzynarodowych w tej dziedzinie. Właśnie jedną ze statutowych form działalności UNESCO jest tworzenie standardów i norm międzynarodowych. Normy międzynarodowe mogą być przyjęte w postaci konwencji, rekomendacji (zaleceń) lub deklaracji. „Zalecenia” stanowią zbiór wskazań. Organizacja zachęca państwa członkowskie, by uwzględniły te wskazania w ustawodawstwie krajowym.

Konwencja w sprawie Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego

Uchwalona została przez Zgromadzenie Generalne ONZ ds. Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO) w Paryżu 16 listopada 1972 r., weszła w życie w 1975 r. po ratyfikacji przez 20 państw. Polska ratyfikowała Konwencję w 1976 r.

Konwencja definiuje dziedzictwo kulturalne jako zabytki, zespoły budowli oraz miejsca zabytkowe o wyjątkowej powszechnej wartości z punktu widzenia historii, sztuki, nauki, estetyki lub antropologii. Podobnie dziedzictwo naturalne – jako pomniki przyrody, formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy naturalne o wyjątkowej powszechnej wartości. Obiekty o tego rodzaju znaczeniu oraz wartości kulturalnej lub naturalnej ewidencjonuje się w postaci „Listy dziedzictwa światowego”.

Państwa-strony Konwencji są zobowiązane do zapewnienia identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturalnego i naturalnego znajdującego się na jego terytorium.

Do podstawowych obowiązków państw-stron należą:

- a) prowadzenie polityki ogólnej zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i zapewnienie ochrony tego dziedzictwa w planach i programach
- b) ustanowienie na swoim terytorium służb ochrony, konserwacji i rewaloryzacji dziedzictwa
- c) rozwijanie studiów i badań naukowych oraz technicznych, doskonalenie metod interwencyjnych w ochronie dziedzictwa
- d) podejmowanie odpowiednich środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i ożywiania lub odtwarzania dziedzictwa
- e) popieranie powstawania lub rozwoju krajowych lub regionalnych ośrodków kształcenia w dziedzinie ochrony, konserwacji i rewaloryzacji dziedzictwa

Państwa-strony nie mogą podejmować świadomie żadnych działań, które wyrządzałyby bezpośrednio lub pośrednio szkodę dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu.

O wpisie na „Listę dziedzictwa światowego” decyduje Międzynarodowy Komitet Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego. W imieniu Polski wnioski o wpis składa Minister Kultury. Za ochronę, konserwację i rewaloryzację obiektów ujętych w Liście odpowiada państwo, na którego terytorium leżą, jednak pomocy finansowej udziela na ten cel również Fundusz Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego.

W chwili obecnej Polskę reprezentuje na Liście 12 następujących obiektów i zespołów
(w kolejności wpisu):

- 1978 historyczne centrum Krakowa
Kopalnia soli w Wieliczce
- 1979 Puszcza Białowieska
Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady Auschwitz-Birkenau
w Oświęcimiu
- 1980 Historyczne Centrum Warszawy
- 1992 Stare Miasto w Zamościu
- 1997 Miasto średniowieczne w Toruniu
- 1999 Zespół zamku krzyżackiego w Malborku
Zespół klasztorny i pielgrzymkowy w Kalwarii Zebrzydowskiej
- 2001 Kościoły „Pokoju” w Jaworze i Świdnicy
- 2003 Drewniane kościoły południowej Małopolski w Dębnie Podhalańskim, Binarowej,
Bliznem, Haczowie, Lipnicy Murowanej i Sękowej
- 2004 Park Mużakowski w Łęknicy

3. Europejska polityka w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami

Traktat Amsterdamski

Podstawę polityki kulturalnej Unii Europejskiej stanowi Traktat Amsterdamski. Traktat ten wszedł w życie 1 maja 1999 r., podkreśla wartość kultury jako jednego z filarów integracji Europy i uznaje konieczność dbałości o wspólne dziedzictwo kulturowe. W polityce kulturalnej UE obowiązuje reguła poszanowania i wspierania różnorodności kultur, jest to szczególnie ważne, w obliczu różnorodności dorobku materialnego i niematerialnego narodów europejskich. Ponadto kultura uznawana jest przez Traktat jako element rozwoju ekonomicznego, integracji społecznej i obywatelskiej w regionach.

Elementami polityki kulturalnej zintegrowanej Europy są:

- edukacja w zakresie kultury i historii narodów europejskich
- zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim
- wspieranie twórczości artystycznej i literackiej.

Europejską politykę kulturalną określa w szczególności artykuł 151 Traktatu (punkty 1-4):

1. Wspólnota przyczynia się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego.
2. Działanie Wspólnoty zmierza do zachęcania do współpracy między Państwami Członkowskimi oraz, jeśli to niezbędne, do wspierania i uzupełniania ich działań w następujących dziedzinach:
  - a) pogłębiania wiedzy oraz upowszechniania kultury i historii narodów europejskich;
  - b) zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim;
  - c) niehandlowej wymiany kulturalnej;
  - d) twórczości artystycznej i literackiej, włącznie z sektorem audiowizualnym.
3. Wspólnota i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z państwami trzecimi oraz z kompetentnymi organizacjami międzynarodowymi w dziedzinie kultury, zwłaszcza z Radą Europy.
4. Wspólnota uwzględnia aspekty kulturalne w swoim działaniu na podstawie innych postanowień niniejszego Traktatu, zwłaszcza w celu poszanowania i popierania różnorodności jej kultur.

Traktat Amsterdamski umożliwił przekazywanie środków finansowych UE na rozwój sektora kultury. Wsparcie finansowe Unii dotyczy przede wszystkim promowania współpracy kulturalnej i pochodzi z dwóch źródeł:

- a) programów wspólnotowych kierowanych bezpośrednio do sektora kultury, np. Programu „Kultura 2000”, którego jednym z celów szczegółowych jest wspieranie wspólnego dziedzictwa narodowego o znaczeniu europejskim oraz upowszechnianie nowatorskich koncepcji, metod i technik konserwatorskich
- b) funduszy strukturalnych ustanowionych, aby wyrównywać poziom rozwoju regionów UE, a kultura jest tutaj rozumiana jako czynnik rozwoju, potencjał danego obszaru, np. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Istotne jest, aby przedsięwzięcia kulturalne finansowane z funduszy strukturalnych były częścią koncepcji zrównoważonego wzrostu danej jednostki samorządowej. Powinny uwzględniać także rozwój urbanistyczny, ponieważ dzięki korzystnym przekształceniom infrastrukturalnym wzrasta jakość życia na poziomie lokalnym, możliwe jest generowanie nowych miejsc pracy. Inicjatywy kulturalne, w myśl polityki UE, przynoszą efekty, jeśli czerpią z potencjału wewnętrznego regionu.

Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego

Uchwalona została przez Zgromadzenie Rady Europy 16 stycznia 1992 r. w La Valetta w oparciu o Europejską Konwencję Kulturalną z 1954 r. Konwencja ma na celu ochronę dziedzictwa archeologicznego, które jest źródłem zbiorowej pamięci europejskiej i instrumentem w badaniach historycznych oraz naukowych.

Za podlegające ochronie dziedzictwo archeologiczne Konwencja uznaje struktury, konstrukcje, zespoły budowlane, eksploatowane tereny, przedmioty, zabytki i ich otoczenie, które:

- a) są usytuowane na terenie państw-stron Konwencji
- b) ich zachowanie i analiza pomagają śledzić historię ludzkości i jej stosunek do środowiska naturalnego
- c) dostarczają informacji o dziejach ludzkości i jej środowisku na drodze wykopalisk, odkryć i innych metod badań.

Uchwalając Konwencję, państwa-strony przyjęły na siebie następujące zobowiązania:

- Utworzenia systemu prawnego dla ochrony dziedzictwa archeologicznego
- Zagwarantowania naukowej rzetelności archeologicznych prac badawczych
- Stosowania środków fizycznej ochrony dziedzictwa archeologicznego
- Godzenia potrzeb archeologicznych oraz planów zagospodarowania przestrzennego
- Zapewnienia publicznego finansowego wsparcia dla badań archeologicznych ze strony władz państwowych, regionalnych i lokalnych
- Ułatwiania badań nad odkryciami archeologicznymi i rozpowszechniania wiedzy na ten temat
- Ułatwiania krajowej i międzynarodowej wymiany przedmiotów dziedzictwa archeologicznego dla profesjonalnych celów naukowych
- Promowania dziedzictwa archeologicznego poprzez działania edukacyjne i ułatwianie publicznego dostępu do jego obiektów.

4. Krajowa polityka w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa (art. 5 i 6 Konstytucji RP) jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie zakłada art. 82 Konstytucji. Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 a ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004- 2013 uchwalona została przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. Dokument ten stanowi główną podstawę dla mecenatu państwa w dziedzinie kultury oraz realizacji nowej polityki kulturalnej, uwzględniającej realia wynikające z funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej.

Strategia zawiera analizę stanu kultury w Polsce, określa jej potencjał rozwoju w kontekście wykorzystania europejskich funduszy strukturalnych, przedstawia założenia i cele aktualnej polityki kulturalnej państwa, uwzględniającej starania na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów.

Przesłanką dla przygotowania strategii było przeświadczenie, że także w kulturze nadszedł czas na przejście od zarządzania operacyjnego do zarządzania strategicznego opartego na długookresowej wizji rozwoju. Zakres strategii został podporządkowany głównie regionom, jako podstawowym jednostkom podziału terytorialnego. Koncentracja działań w regionach wynika z przyjętej polityki państwa w tym zakresie, jak również ogólnych tendencji europejskich postrzegających regiony jako najbardziej efektywne, docelowe miejsca oddziaływania wdrażanych polityk i programów.

W strategii wyodrębniono pięć strategicznych obszarów kultury, dla których sformułowano Narodowe Programy Kultury, będące podstawowymi narzędziami wdrażania strategii. Są to:

1. Narodowy Program Kultury Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Narodowego
2. Narodowy Program Kultury Rozwój Szkolnictwa Artystycznego i Promocja Twórczości MAESTRIA
3. Narodowy Program Kultury Rozwój Instytucji Artystycznych
4. Narodowy Program Kultury Promocja Czytelnictwa i Rozwój Sektora Książki
5. Narodowy Program Kultury Wspieranie Sztuki Współczesnej ZNAKI CZASU.

Problematyki ochrony i opieki nad zabytkami dotyczy Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Narodowego”. Podstawą do sformułowania tego programu jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest zgodny z założeniami do Krajowego Programu Ochrony Zabytków, a także ze strategiami rozwojowymi przyjętymi przez rząd RP.

Strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków.

Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Celami cząstkowymi programu są:

- a) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- b) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- c) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- d) promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- e) rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- f) tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- g) zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

Cele programu realizowane będą w ramach 2 priorytetów i 5 działań.

Priorytet 1 Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków. Głównym celem jest dostosowanie sfery ochrony zabytków do rzeczywistości gospodarczej.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

W ramach działania formułowane będą projekty rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne. Projekty te muszą posiadać znaczący ekonomiczny wpływ na rozwój regionalny, w tym szczególnie przyczyniać się do wzrostu dochodów jak i zwiększać ilość miejsc pracy.

Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

Działanie będzie realizowane poprzez programowanie i wdrażanie kompleksowych programów dotyczących markowych produktów turystyki kulturowej w Polsce w latach 2004-2013. Obejmuje ono pięć polskich miast mających największą szansę na europejskim rynku turystyki kulturowej: Warszawa, Kraków, Gdańsk, Poznań, Wrocław.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Działanie zakłada podnoszenie wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, podnoszenie zainteresowania społeczeństwa problematyką

ochrony zabytków, powołanie zespołu naukowego zajmującego się badaniami naukowymi w sferze wpływu zachowania i rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno- ekonomiczny regionów, w tym szczególnie na rozwój turystyki, promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi poprzez aktywizację społeczności wiejskich, a także ochronę i popularyzację kultury ludowej.

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice.

Działanie realizowane będzie poprzez wdrożenie Programu „Absent Patrimonium” - sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych. Beneficjentami projektu byłyby jednostki ośrodków konserwatorskich w kraju. W realizacji Programu przewidziano współpracę m.in. Ministerstwa Kultury, Ośrodka Ochrony Zbiorów Publicznych, ośrodków konserwatorskich, Biblioteki Narodowej, Komendy Głównej Straży Granicznej.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Dokument ten został uchwalony przez Radę Ministrów w 2005 r. Bazuje on na przyjętej przez RM Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2013 i rozszerza jej zakres do roku 2020.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zawiera opis 11 programów operacyjnych, które precyzują, w jaki sposób realizowana będzie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury pod względem finansowania działalności kulturalnej ze środków Ministra Kultury. Programy operacyjne obejmują okres 2005-2020, a alokacja finansowa jest ogłaszana przez Ministra Kultury na dany rok budżetowy. Programy są podstawą ubiegania się o środki Ministra Kultury na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze.

Realizacja projektów mieszczących się w programach operacyjnych przebiega według zasad równego traktowania i niedyskryminacji. Za istotne uznano również, aby projekty umożliwiały poszerzenie udziału niepełnosprawnych w życiu kulturalnym.

Problematyki ochrony i opieki nad zabytkami dotyczy Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe” Program ten posiada charakter horyzontalny. Za jego realizację odpowiedzialne są dwie instytucje: Departament Ochrony Zabytków oraz Departament Dziedzictwa Narodowego.

PO „Dziedzictwo kulturowe” obejmuje pięć obszarów priorytetowych:

Priorytet 1 „Ochrona zabytków” ma na celu ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego oraz konserwację i rewaloryzację zabytków.

Priorytet 2 „Rozwój instytucji muzealnych” ma za zadanie wspieranie finansowe instytucji muzealnych w zakresie pozyskiwania nowych zbiorów muzealnych, oraz konserwacji i zabezpieczeniu już posiadanych obiektów.

Priorytet 3 „Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju” ma na celu intensyfikację ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym poprawę stanu zachowania zabytków polskich i z Polską związanych znajdujących się w kraju i za granicą, a także wsparcie działalności muzeów oraz rozwój kolekcji muzealnych.

Priorytet 4 „Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego” wspiera przedsięwzięcia, mające na celu zwiększenie dostępu do zasobów dziedzictwa kulturowego i naukowego, a także jego ochronę w formie cyfrowej. Priorytet jest narzędziem koordynacji procesów digitalizacyjnych w kraju i utrzymania określonych standardów w tym zakresie.

Priorytet 5 „Ochrona dziedzictwa kultury ludowej” ma na celu zachowanie, dokumentowanie i przekaz autentycznych wartości kultury tradycyjnej, ochronę twórczości ludowej, w tym unikalnych umiejętności, ich popularyzację w społeczeństwie, a także kształtowanie tożsamości lokalnej.

Założenia opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Opracowanie *Krajowego programu opieki nad zabytkami* jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury, zgodnie z zapisem ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Dokument (obecnie w przygotowaniu) określi cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

W 2004 Rada Ochrony Zabytków przygotowała tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które zostały zatwierdzone przez Ministra Kultury Waldemara Dąbrowskiego.

Zgodnie z tym dokumentem, celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną, materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- Zasady *primum non nocere*,
- Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- Zasady odwracalności metod i materiałów,
- Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów - pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące cele działań:

1. W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami

- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.

- Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożenia.
- Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
- Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach.
- Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
- Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

2. W zakresie działań o charakterze systemowym:

- Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).
- Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.

3. W zakresie systemu finansowania:

- Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

4. W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
- Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
- Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

5. W zakresie kształcenia i edukacji:

- Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.

- Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej.
- Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

6. W zakresie współpracy międzynarodowej:

- Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
- Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

Obecnie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego kontynuuje prace nad Krajowym Programem Ochrony i Opieki Nad Zabytkami.

5. Regionalna polityka w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

Program opieki nad zabytkami Województwa Małopolskiego pn. Wojewódzki Program Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego Małopolski

Dokument ten został przyjęty przez Sejmik Województwa Małopolskiego 3 października 2005 r. Zasadniczym kontekstem opracowania Wojewódzkiego Programu Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego Małopolski jest uznanie zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego za zasadniczy czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej. Zasoby te określają i wyznaczają wieloaspektowe uwarunkowania rozwoju województwa, upowszechniania kultury oraz atrakcyjności turystycznej. Głównym celem sformułowania Programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Małopolski poprzez określenie podstawowych warunków i determinant organizacyjnych, finansowych i edukacyjnych, które temu służą a także racjonalne korzystanie z zasobów dziedzictwa kulturowego.

Wojewódzki Program Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego Małopolski ma służyć ochronie, aktywnej rewaloryzacji i lepszemu wykorzystaniu regionalnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Osiągnięcie celów zdefiniowanych w Wojewódzkim Programie Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego Małopolski wymagać będzie głębokich **zmian świadomości**, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostek samorządu terytorialnego oraz właścicieli zabytkowych obiektów za ich stan oraz wszelkich sfer funkcjonalnych odpowiadających za ład i zagospodarowanie przestrzeni oraz ochronę środowiska naturalnego i kulturowego a także wyznaczających kierunki rozwoju.

Wynikiem powinno być przejście z pasywnej i biernej ochrony i działań konserwatorskich do stosowania zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego.

Program zbudowany jest z 3 celów strategicznych, które składają z priorytetów.

Cel strategiczny 1: Utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 1: Odnowa miejska.

Kierunek działań: Rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. Podniesienie standardu przestrzeni publicznych.
2. Konsekwentne stosowanie wytycznych konserwatorskich.
3. Ożywianie centrów historycznych miast.
4. Rehabilitację urbanistyczną starych miast.
5. Opracowywanie lokalnych programów rewitalizacji.
6. Rewitalizację obszarów przemysłowych i zdegradowanych.
7. Sanację zasobów mieszkalnych.
8. Optymalizację współpracy publiczno – prywatnej dla rehabilitacji miejskiej.
9. Upowszechnienie i promocję dobrych praktyk.

Priorytet 2: Odnowa zasobów wiejskich

Kierunek działań: Odnowa przestrzeni

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. Odnowę regionalnej architektury.
2. Dbalność o małą architekturę i zieleń.
3. Podnoszenie jakości infrastruktury wiejskiej.
4. Ochronę środowiska naturalnego.
5. Zapobieganie rozproszaniu osadnictwa.
6. Utrzymanie atrakcyjności turystycznej.
7. Ochronę najcenniejszych zabytków „in situ”.
8. Zapewnienie rozwoju infrastruktury wsi.

Kierunek działań: Integracja wartości historycznych i tradycji lokalnych

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. Umacnianie tradycyjnych form działalności gospodarczej.
2. Wspomaganie zmiany strukturalnej w rolnictwie.
3. Upowszechnianie i promowanie „przyjaznych dla środowiska” produktów i usług.
4. Aktywizację społeczności wiejskich.
5. Identyfikację wsi z produktami regionalnymi.
6. Wsparcie rozwoju turystyki opartej o ofertę agroturystyczną.

Priorytet 3: Rozwój instytucji opieki nad zabytkami

Kierunek działań: Funkcjonalne zarządzanie dziedzictwem

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. Wzmacnianie instrumentów regulacji zagospodarowania przestrzennego.
2. Aktywizację użytkowników – właścicieli zabytkowych obiektów do inwestycji we własne nieruchomości.
3. Prowadzenie aktywnego marketingu dziedzictwa kulturowego.
4. Zapewnienie możliwości kształcenia kadr zarządzających potencjałem dziedzictwa.
5. Zwiększenie roli partnerstwa organizacji pozarządowych dla skutecznego zarządzania i opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.
6. Utworzenie regionalnej fundacji dziedzictwa kulturowego.
7. Krecję regionalnej instytucji badań i dokumentacji zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego.
8. Wzmocnienie działań Społecznego Komitetu Ochrony Zabytków Krakowa.
9. Zapewnienie powszechnego dostępu do elektronicznych baz informacji o zabytkach.

Kierunek działań: Podniesienie poziomu opieki nad zbiorami

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. Poprawę wskaźników społecznego odbioru oferty muzeów.
2. Unowocześnienie instytucji opieki nad zbiorami.
3. Kształtowanie wizerunku muzeów.
4. Wykorzystanie środków informatycznych dla rozwoju muzeów.
5. Rozbudowę istniejących i powstanie nowych baz danych o regionalnym zasobie dziedzictwa.
6. Opracowanie prac studialnych i projektowych.
7. Systematyczne opracowywanie kompleksowych ofert inwestycyjnych.
8. Zwiększenie roli uczelni wyższych w działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.
9. Efektywną decentralizację zadań ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel strategiczny 2: Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet 1: Kształtowanie struktur przestrzennych

Kierunek działań: Kształtowanie spójnej przestrzeni małopolskiej sieci powiązań przyrodniczych

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. Wyznaczenie obszaru sieci NATURA 2000 oraz ECONET – PL w Małopolsce.
2. Kreowanie tendencji rozwoju terenów osiedleńczych.
3. Zachowanie i uczynienie istniejących wartości estetyczno – widokowych.
4. Powoływanie nowych parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów przyrody.
5. Zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych.
6. Wspieranie tradycyjnych form rolnictwa.

Kierunek działań: Formułowanie zasad ochrony i kształtowania strefy kulturowej.

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. Opracowywanie programów kompleksowej rewaloryzacji zespołów Staromiejskich.
2. Wdrożenie programu ochrony zabytków architektury drewnianej.
3. Szerokie traktowanie prac konserwatorskich.
4. Zapewnienie bezpieczeństwa obiektów zabytkowych.
5. Przeprowadzenie prac wynikających z systemu ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego.
6. Egzekwowanie zaleceń konserwatorskich.
7. Stworzenie ofert inwestycyjnych i pozyskiwanie użytkowników dla zabytkowych obiektów.
8. Rekompozycję urbanistyczną.
9. Ochronę najcenniejszych obiektów „in situ”.
10. Rozwój muzeów typu skansenowskiego.
11. Utrzymanie regionalnego zrównowazenia krajobrazu architektonicznego..

Cel strategiczny 3: Dziedzictwo żywe – promocja, edukacja i dokumentacja walorów dziedzictwa kulturowego

Priorytet 1: Prowadzenie marketingu małopolskiego dziedzictwa kulturowego

Kierunek działań: Rynkowe zorientowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. Stosowanie zintegrowanej konserwacji.
2. Poszukiwanie rozwiązań ekonomicznych dla ochrony zabytków.
3. Tworzenie ofert turystyczno – rekreacyjnych oraz kulturalnych.

Kierunek działań: Świadomość dziedzictwa kulturowego

Kierunek będzie realizowany poprzez działania:

1. Powstawanie, rozwijanie i rozpowszechnianie form ekspresji kulturowej.
2. Wzmocnienie edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego.
3. Określenie i egzekwowanie kompetencji służb konserwatorskich i urbanistycznych.
4. Nobilitację zabytkowych miejsc i ośrodków kultury.
5. Osiągnięcie dobrego stanu bezpieczeństwa zabytkowych obiektów i zbiorów.
6. Prowadzenie aktywnej polityki rynku pracy.
7. Zwiększenie roli społecznego partnerstwa opieki nad zabytkami.
8. Wzmocnienie sektora usług na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

Jak już wcześniej wspomniano, gminny program opieki nad zabytkami w swych założeniach powinien być zgodny z polityką kulturalną prowadzoną na poziomie europejskim, krajowym oraz wojewódzkim. Powyżej przedstawiono najważniejsze dokumenty o znaczeniu strategicznym, których przedmiotem jest prowadzenie ochrony i opieki nad zabytkami. Program opieki i ochrony nad zabytkami powinien być również zbieżny z prawem lokalnym, a więc dokumentami strategicznymi dotyczącymi rozwoju i zarządzania miastem Kraków. W dalszych rozdziałach niniejszego opracowania dokonano przeglądu najważniejszych miejskich dokumentów w kontekście problematyki opieki nad zabytkami.

CZĘŚĆ II. Zasoby dziedzictwa kulturowego miasta Krakowa

WPROWADZENIE

Historyczny zespół miasta Krakowa uznany został za jeden z najcenniejszych zabytków Polski i odznaczony jako Pomnik Historii Zarządzeniem Prezydenta RP z dnia 8 września 1994. Świadczy to o tym, iż Kraków zasługuje na szczególną uwagę i ochronę ze względu znacznie, jakie odegrał w historii Polski, wartości kulturowe, religijne, na sztuce architektury, bogactwo nagromadzonych cennych przedmiotów, a także piękno otaczającego je krajobrazu. Centrum Krakowa zostało już w 1978 roku wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO. Uznano zatem centrum Krakowa za dziedzictwo kultury o szczególnym znaczeniu dla całej ludzkości. Takie docenienie Krakowa wiąże się z dużą liczbą wysokiej klasy zabytków, które znajdują się na terenie miasta.

Zabytki Krakowa opisować i kategoryzować można na szereg sposobów. Warto odwołać się tutaj do rejestru i ewidencji zabytków.

Rejestr zabytków jest prowadzony przez Generalnego Konserwatora Zabytków na mocy *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. Nr 162, poz. 1568) oraz *Rozporządzenia Ministra Kultury w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę* z dnia 14 maja 2004 r. (Dz.U. Nr 124, poz. 1305). Wpis do rejestru zabytków, dokonywany jest na mocy decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków, ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości i w katastrze nieruchomości. Decyzja taka ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Rejestr zabytków obejmuje obiekty nieruchome (Rejestr A), ruchome (Rejestr B) i archeologiczne (Rejestr C). W rejestrze zabytków dla Gminy Miejskiej Kraków znajduje się 1150 obiektów w ramach wspomnianej kategorii A. Obie listy są systematycznie uzupełniane.

Ewidencja zabytków jest ustawowo podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami, opiera się na zbiorze kart ewidencyjnych zabytków. Na poziomie krajowym prowadzi ją, podobnie jak rejestr, Generalny Konserwator Zabytków. Gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych prowadzi wójt/burmistrz/prezydent miasta. Ewidencja zabytków zawiera znacznie więcej zespołów obiektów i pojedynczych obiektów niż rejestr. Wojewódzka Ewidencja Zabytków obejmuje 5094 pozycje (*Zabytki architektury Krakowa*, 2007). Ponadto Miejski Konserwator Zabytków prowadzi bazę danych obiektów zabytkowych zawierającą szerszy zasób niż rejestr i wojewódzka ewidencja zabytków.

Mając na uwadze powyższe rozróżnienie, najpierw scharakteryzujemy zabytki Krakowa w odniesieniu do ewidencji zabytków, następnie zaś krótko scharakteryzujemy dane z Rejestru Zabytków Krakowa.

1. Ewidencja zabytków Krakowa

Na podstawie wspomnianej *Ustawy o Ochronie Zabytków*, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, zajmujący się gromadzeniem i opracowywaniem krajowej ewidencji zabytków, dzieli zabytki na ruchome i nieruchome. Pierwsza kategoria obejmuje dzieła sztuki, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne. W wyjątkowych przypadkach także inne obiekty *mające wysoką wartość historyczną i naukową, będące świadectwem poziomu kultury materialnej* (Kwiatkowska, Maksymiuk, Piętaś, 2006). W Województwie małopolskim do rejestru zabytków wpisanych

jest 29448 obiektów ruchomych. Zabytki ruchome mogą obejmować zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 *O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*:

- Dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- Kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- Numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
- Wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- Instrumenty muzyczne,
- Wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
- Przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Do kategorii zabytków nieruchomych zaliczać można obiekty należące do następujących grup (zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 *O ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*):

- Założenia przestrzenne
- Obiekty sakralne
- Obiekty budownictwa obronnego
- Budowle użyteczności publicznej
- Pałace
- Dwory
- Zieleń (parki i ogrody)
- Zabudowa folwarczna
- Budynki gospodarcze
- Domy mieszkalne
- Budownictwo przemysłowe
- Cmentarze
- Ogrodzenia, bramy i kordegardy.

Nieruchome zabytki Krakowa szczegółowo opisane zostały przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, we współpracy z Regionalnym Ośrodkiem Badań i Dokumentacji Zabytków w Krakowie. KOBiDZ wyliczył 5094 zabytki i zespoły zabytków nieruchomych Krakowa. Zostały one uporządkowane w 9 kategorii. Poszczególne kategorie zawierają grupy zabytków wyliczone powyżej na podstawie Ustawy. Szczegółowe informacje zawiera poniższa tabela, w której podsumowaliśmy liczby zabytków w poszczególnych kategoriach ewidencji sporządzonej przez KOBiDZ.

Tabela 1. Ewidencja zabytków Krakowa

Kategoria	Liczba obiektów
1. Układy i zespoły przestrzenne	7
2. Zabudowa Wzgórza Wawelskiego	22
3. Architektura sakralna	164
Kościóły	30

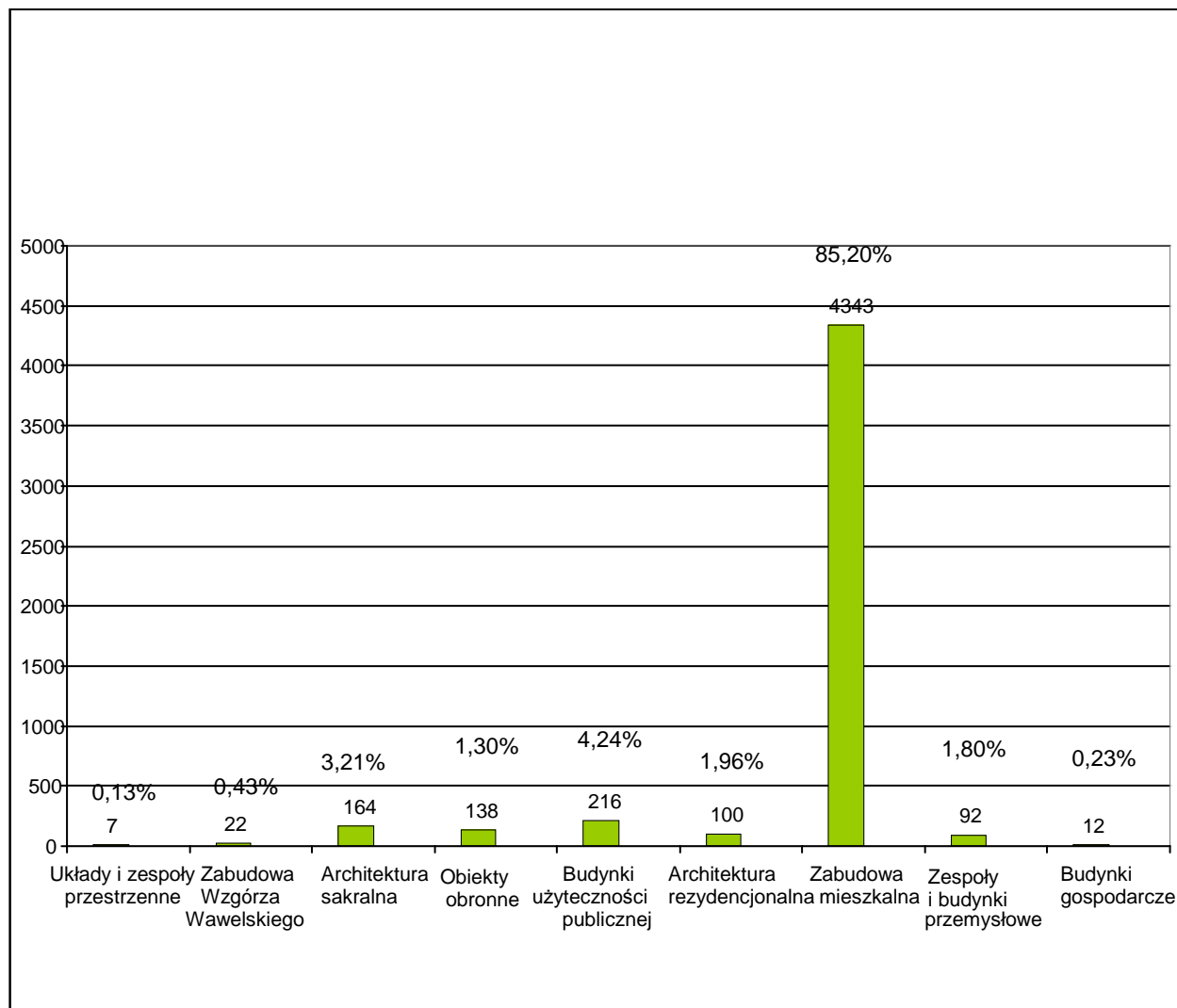
Świątynie niechrześcijańskie	9
Klasztory	59
Kaplice	16
Inne budowle sakralne lub związane z obiektami sakralnymi	10
Inne niechrześcijańskie budowle sakralne	9
Cmentarze	31
4. Obiekty obronne	138
Pozostałości obwarowań miasta Krakowa	1
Pozostałości obwarowań dawnego miasta Kazimierza	1
Pozostałości murów tzw. Miasta żydowskiego na Kazimierzu	1
Arsenał Królewski	1
Forty i szańce Twierdzy Kraków	52
Bastiony Twierdzy Kraków	6
Baterie Twierdzy Kraków	2
Schrony bierne – magazyny amunicyjne Twierdzy Kraków	15
Bramy Forteczne Twierdzy Kraków	5
Różne	15
Koszary i zespoły zaplecza Twierdzy Kraków	29
Zieleń Forteczna Twierdzy Kraków	10
5. Budynki użyteczności publicznej	216
Siedziby władz	7
Budynki służące wymiarowi sprawiedliwości	1
Budynki służące lecznictwu i opiece społecznej	29
Budynki służące nauce i szkolnictwu	70
Budynki służące kulturze	22
Budynki służące celom finansowym	26
Budynki służące komunikacji i łączności	13
Budynki przeznaczone na cele handlowe	5
Budynki przeznaczone na cele usługowe	24
Budynki inne	7
Zieleń miejska	8
Kopce	4
6. Architektura rezydencjonalna	100
Pałace i zespoły pałacowe	44
Dwory i zespoły dworskie	47
Zespoły folwarczne	4
Parki i ogrody dworskie	5
7. Zabudowa mieszkalna	4343
8. Zespoły i budynki przemysłowe	92
Komunalne (wodociągi, gazownie, elektrownie)	8
Zespoły i budynki przemysłowe niekomunalne	75
Mosty i wiadukty	9
9. Budynki gospodarcze	12
Łącznie	5094

Opracowane własne na podstawie: *Zabytki architektury Krakowa*, 2007.

W przypadku wszystkich obiektów opisanych w publikacji *Zabytki architektury Krakowa*, w miarę możliwości autorzy pracy definiowali pierwotną funkcję zabytku oraz jego obecne przeznaczenie. Podano również obecny adres, materiał, z którego obiekt jest wykonany, daty

budowy i przebudów, a jeżeli było to możliwe, także autora (projektanta, budowniczego). Pod względem liczebnym, w tak sporządzonej ewidencji dominują obiekty mieszkalne (85% wszystkich obiektów znajdujących się w ewidencji), następnie budynki użyteczności publicznej (4,24%) i architektura sakralna (3,21%). Informacje te obrazuje poniższy wykres:

Wykres 1. Ewidencja zabytków nieruchomych Krakowa, % w stosunku do wszystkich kategorii

Opracowane na podstawie: *Zabytki architektury Krakowa, 2007.*

Poniżej scharakteryzowane zostaną poszczególne kategorie zabytków wyliczone przez KOBIDZ, na podstawie informacji zawartych w publikacji *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Kraków (2007).*

Ad.1. Układy i zespoły przestrzenne

Zespół urbanistyczny, rozumieć można jako grupę powiązanych przestrzennie budynków, wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi; która wraz z otaczającym ją krajobrazem tworzy kompozycyjną całość na konkretnym obszarze (na podstawie informacji Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków).

Zespół urbanistyczny i architektoniczny miasta Krakowa (Stare Miasto w obrębie dawnych murów, Wzgórze Wawelskie oraz dzielnice Kazimierz i Stradom) na podstawie kryterium IV¹ został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w roku 1978 (jako jeden z pierwszych 12 obiektów na świecie). Wpis ten brzmi następująco: *Stare Miasto Krakowa, dawnej stolicy Polski, rozciąga się u stóp Zamku Królewskiego na Wawelu. XIII-wieczne miasto kupieckie posiada największy w Europie rynek, liczne zabytkowe kamienice oraz bogato wyposażone pałace i kościoły. O świetnej przeszłości Krakowa świadczą fragmenty XIV-wiecznych murów miejskich, położona na południu miasta średniowieczna dzielnica Kazimierz, z zabytkowymi synagogami, Uniwersytet Jagielloński oraz katedra gotycka, w której pochowani są królowie Polski*².

W kategorii układy i zespoły przestrzenne KOBiDZ szczegółowo wylicza:

- Zespół urbanistyczny Śródmieścia,
- Zespół urbanistyczny dawnego miasta Kazimierza,
- Zespół urbanistyczny dawnego miasta Kleparza,
- Zespół urbanistyczny Nowej Huty,
- Zespół urbanistyczny dawnego miasta Podgórze,
- Zespół urbanistyczny dawnej dzielnicy Wesoła,
- Teren byłego obozu koncentracyjnego w Krakowie-Płaszowie.

Ad. 2. Zabudowa Wzgórza Wawelskiego

W kategorii: Zabudowa Wzgórza Wawelskiego wyliczone są 22 obiekty, obejmujące zabudowania istniejące na obszarze Wzgórza Wawelskiego, od X wieku. Kluczowymi obiektami ze względu na swoją wartość architektoniczną oraz historyczną są oczywiście Zamek Królewski oraz Katedra PW ŚŚ Wacława i Stanisława BPA .

Ad.3. Architektura sakralna

W kategorii Architektura sakralna, wpisanych do ewidencji zabytków na terenie Krakowa jest 30 kościołów. Na szczególną uwagę zasługuje jeden z najstarszych zachowanych krakowskich kościołów pw. św. Wojciecha z II połowy XI wieku, a także XIII wieczny zespół kościoła archiprezbiterialnego pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (Mariacki). W kompleksie obiektów kościoła, poza głównym budynkiem, znajduje się także XIV wieczna prałátówka i wikarówka z początku XX wieku, wzniesiona na miejscu XVIII wiecznego budynku. Krakowska architektura sakralna obejmuje także 9 świątyń niechrześcijańskich. Są to synagogi, znajdujące się na terenie obecnej dzielnicy Kazimierz. Najstarszą istniejącą krakowską synagogą jest zlokalizowana na ulicy Szerokiej Synagoga Stara, której początki sięgają 1495. Służy ona obecnie jako Muzeum Judaistyczne. Innym bardzo ciekawym obiektem jest synagoga Remuh powstała w 1553 roku, spalona w 1557 i odbudowana rok później.

Krakowski spis zabytków obejmuje 59 klasztorów. Do najznakomitszych obiektów tej kategorii, odgrywających olbrzymią rolę kulturotwórczą nie tylko w życiu Krakowa, ale i całej Polski, można zaliczyć klasztor benedyktynów w Tyńcu z gotyckim kościołem pw. św. Piotra i Pawła (na terenie klasztoru) przebudowanym w okresie baroku. Równie ważny jest

---

¹ Warunkiem wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa, jest spełnienie przynajmniej jednego z VI kryteriów. Obiekty spełniające kryterium IV powinny *Stanowić wybitny przykład rodzaju budowli bądź zespołu architektonicznego lub technicznego, który ilustruje znaczący etap w historii ludzkości* (na podstawie: <http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/kryteria/>)

² Na podstawie: (<http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/polskie-objekty/>).

przebudowany w latach 1450-1471, klasztor cystersów w Mogile, z wczesnogotyckim kościołem pw. Wniebowzięcia NMP i św. Wacława, pochodzący z XIII wieku, poświęcony w 1266 roku. Warto wspomnieć o zespole klasztornym Franciszkanów, z gotyckim kościołem pw. św. Franciszka oraz Dominikanów z kościołem pw. św. Trójcy. Kolejnym wartym wyróżnienia obiektem sakralnym jest klasztor Paulinów na Skałce z kościołem pw. św. Michała Archanioła i Stanisława Bpa, z lat 1734-1742, (klasztor z 1636). W klasztorze znajduje się Panteon Wybitnych Polaków (początki krypty i pochówków sięgają roku 1792). Jednym z najstarszych obiektów jest również Zespół Klasztorny Klarysek, na ulicy Grodzkiej 56. Stanowiący część zespołu klasztornego, Kościół św. Andrzeja datuje się na lata 1079-1098. Z kolei przynależące do klasztoru oratorium z kapitułarzem powstało około 1325 roku.

Ewidencja zabytków Krakowa obejmuje ponadto 15 kaplic. Najstarszą z nich jest Kaplica pw. Matki Bożej Śnieżnej w Bodzowie, datowana na rok 1637.

W kategorii: Architektura sakralna, mieszczą się także: *inne budowle sakralne lub związane z obiektami sakralnymi*. Są to głównie seminaria duchowne („Częstochowskie”, „Śląskie”, Salezjanów), a także Domy Parafialne czy Dom Księża Emerytów (ul. św. Marka). W kategorii architektury sakralnej mieszczą się także inne niechrześcijańskie budowle sakralne. Są to głównie judaistyczne Domy Modlitwy, mieszczące się najczęściej w dzielnicy Kazimierz. Listę zabytków Architektury sakralnej zamyka 30 cmentarzy. Najstarszy z nich to Zespół Cmentarza Ewangelickiego w Łuczanowicach, datowany na 1787 rok. Niemal w tym samym czasie powstały Cmentarz Rakowiecki wraz z kaplicą pod wezwaniem Zmartwychwstania Pańskiego (1803 rok), a także zespół cmentarza żydowskiego wraz z domem pogrzebowym, autorstwa Władysława Kleinberga (1801 r).

Ad. 4. Obiekty obronne

W kategorii obiekty obronne spośród 138 zabytków najbardziej znaczący ilościowo jest zespół obiektów wchodzących w skład austriackiej Twierdzy Kraków (Festung Krakau). W skład zespołu wchodzi liczne forty i szańce (m. in. Fort Cytadelowy nr 2 „Kościuszko”, obecnie fort pod Kopcem Kościuszki), bastiony (m.in. Bastion III „Kleparz”), schrony bierne (magazyny amunicyjne), bramy forteczne i inne obiekty, w tym zespoły okopów oraz zespoły komponowanej zieleni fortecznej. Kolejną kategorią obiektów będących częścią Twierdzy Kraków są liczne koszary wojskowe (m.in. koszary Cesarza Franciszka Józefa I, obecnie Wojewódzka Biblioteka Publiczna przy ul. Rajskiej czy zespół koszar Arcyksięcia Rudolfa, obecnie Politechnika Krakowska przy ulicy Warszawskiej). Poza tym warte wspomnienia są takie obiekty jak: Szpital Wojskowy przy ul. Wrocławskiej, więzienie przy ul. Montelupich oraz zespoły zaplecza, w tym składy amunicji czy kasyno garnizonowe przy ul. Zybkiewicza. Twierdza Kraków, której początki sięgają roku 1796, po wielokrotnych rozbudowach, w II poł. XIX w. stała się największą w Europie Środkowowschodniej twierdzą. Mimo dewastacji spowodowanej przez upływ czasu i ludzi, jej obiekty są dziś unikalnym w skali światowej zespołem sztuki fortyfikacji tamtego okresu.

Z innych obiektów tej kategorii na szczególną uwagę zasługują pozostałości średniowiecznych obwarowań miasta Krakowa, do których zaliczyć trzeba północny odcinek średniowiecznych murów obronnych z zespołem obronnym Bramy Floriańskiej, liczącym Barbakan, baszty Pasamoników, Ciesielską i Stolarską oraz Arsenał Miejski i fragmentów muru wyższego.

Ad. 5. Budynki użyteczności publicznej

Kolejną kategorią wyodrębnioną w spisie, na którą składa się 216 pozycji, są budynki użyteczności publicznej. Pierwszą subkategorią są obiekty będące siedzibami władz (7 obiektów). Na uwagę zasługują zwłaszcza: wieża ratuszowa miasta Krakowa z ok. 1300 r., będąca pozostałością ratusza miejskiego zburzonego w l. 1817-1820, a także ratusz miasta Kazimierza z 1578 r., obecnie Muzeum Etnograficzne (Plac Wolnica). Warto wymienić także ratusz miasta Podgórze budowany w latach 1844-1854 (Rynek Podgórski). Kolejny zespół obiektów to 29 budynków (w tym także zespołów budynków) służących lecznictwu i opiece społecznej. Grupa ta obejmuje m.in. zespół klinik CM UJ przy ul. Kopernika z II poł. XIX w. i I poł. XXw.. Na uwagę zasługuje zespół Krajowego Zakładu dla Umysłowo i Nerwowo Chorych w Kobierzynie (ob. Szpital neuropsychiatryczny), budowany w latach 1907 – 1914, w oparciu o koncepcję samowystarczalnego miasta-ogrodu był w czasach swego powstania zaliczany do najpiękniejszych, najnowocześniejszych i najbardziej funkcjonalnych placówek tego typu w Europie. Warto również dodać, że całe założenie wraz z ogromnym parkiem zajmuje 52 ha. Następna, najbardziej liczna subkategoria (70 obiektów) to *budynki służące nauce i szkolnictwie*. Tutaj na szczególną uwagę zasługują następujące obiekty: zespół Uniwersytetu Jagiellońskiego, zwłaszcza Collegium Maius z I poł. XV w., Collegium Novum zbudowane w latach 1882-1887, będące siedzibą najstarszej polskiej uczelni oraz budynek Biblioteki Jagiellońskiej z lat 1931-1939; gmach Akademii Górniczo-Hutniczej zbudowany w latach 1921-1936. Dwa ostatnie obiekty są dziełem architekta Wacława Krzyżanowskiego i stanowią reprezentatywny przykład późnego modernizmu. Kolejna grupa obiektów (21) to budynki służące kulturze. I tak, by poprzestać tylko na najbardziej znaczących przykładach, są to m.in.: Zespół Teatru Miejskiego, obecnie im. Juliusza Słowackiego (l. 1891-1893) autorstwa Jana Zawiejskiego, gmach Muzeum Narodowego (l. 1934-1939) czy Teatr Stary im. Heleny Modrzejewskiej (l. 1841-1843; obecny swój wygląd zawdzięcza przebudowie z lat 1903-1906). Następna grupa obiektów (25) to *budynki służące celom finansowym*. W grupie tej warto zwrócić uwagę na: Narodowy Bank Polski z lat 1921-1925 autorstwa Kazimierza Wyczańskiego i Teodora Hoffmana, siedzibę Izby Przemysłowo-Handlowej, tzw. Dom „Pod Globusem” (1904-1906) projektu Tadeusza Stryeńskiego i Franciszka Mączyńskiego (z salą posiedzeń projektu Józefa Mehoffera) czy wreszcie gmach Pocztovej Kasy Oszczędności (1922-1925) autorstwa Adolfa Szyszko-Bohusza. Spośród *budynków służących komunikacji i łączności* (13) można wymienić Dworzec Kolejowy Kraków Główny z lat 1844-1847 autorstwa Piotra Rosenbauma, przebudowany i wydłużony ok. 1880, Poczta Główną (l.1887-1890), przebudowaną w 1931 oraz Zespół Zajezdni Tramwajowej przy ul. św. Wawrzyńca (od ok. 1882). Z pozostałych subkategorii (*budynki przeznaczone na cele handlowe, usługowe, inne; zieleń miejska oraz kopce*; w sumie 48) największe znaczenie mają: Sukiennice (l. ok. 1344-1392, przebudowywane zasadniczo do obecnego kształtu w l. 1557-1559 oraz w 2 poł. XIX w.), Planty Miejskie powstałe w latach 1820-1830, na miejscu zburzonych murów obronnych, Błonia (łąka, XIII w.) będące miejscem unikalnym w skali europejskiej oraz świadkiem wielu ważnych, historycznych wydarzeń, a także 4 kopce (w tym zwłaszcza Kopiec Kościuszki usypany w latach 1820-1823).

Ad. 6. Architektura rezydencjonalna

Następna z kolei kategoria, licząca 100 obiektów, to architektura rezydencjonalna. W jej ramach można wyróżnić 2 główne grupy: *pałace i zespoły pałacowe* (44 obiekty) oraz *dwory i zespoły dworskie* (47 obiektów). W pierwszej grupie zdecydowana większość obiektów jest usytuowana w centrum miasta, stanowiąc część zwartej zabudowy miejskiej (np. Pałac

Sanguszków, ob. Papieska Akademia Teologiczna, XIV w, następnie wielokrotnie przebudowywany; Zespół Pałacu Arcybiskupiego, XIV w., następnie wielokrotnie przebudowywany czy wreszcie mieszczące się przy ul. Kanoniczej pałace Górków oraz Erazma Ciołka z poł. XIV w.). Nie brakuje jednakże obiektów usytuowanych poza obrębem historycznego miasta Krakowa, jak choćby Zespół Pałacowy Wodzickich, później Jerzmanowskich w Prokocimiu, pochodzący z I poł. XIX w., Zespół pałacowy Fischerów w Bronowiczach Wielkich (ob. Instytut Farmakologii PAN) powstały po 1882 r. czy Zespół Pałacu Królewskiego na Łobzowie (ob. Politechnika Krakowska przy ul. Podchorążych) powstały w II poł. XIV w., który obecny neogotycki styl zyskał dzięki przebudowie prowadzonej w roku 1857), Zespół Willi Decjusza w Woli Justowskiej pochodzący z l. 30. XVI w.

Grupę najliczniejszą w tej kategorii stanowią dwory i zespoły dworskie, a więc obiekty charakterystyczne dla obszarów wiejskich. Swoją obecność na liście zabytków miasta Krakowa zawdzięczają rozszerzającym się, na przestrzeni kilku stuleci, granicom miasta. Widocznym przejawem tego stanu rzeczy są nazwy dzielnic pochodzące w większości od nazw miast, wsi, jurydyk, folwarków i osad, tworzących kiedyś oddzielne jednostki osadnicze (np. Łobzów, Kleparz, Prądnik). Do najciekawszych obiektów tej grupy zaliczyć można: Dworek „Modrzejówka” przy ul. Grottgera, swoimi początkami sięgający XVIII w., w 1884 zakupiony przez Helenę Modrzejewską i następnie przebudowany; Zespoły Dworskie „Rydłówka” oraz „Tetmajerówka”, oba w Bronowicach Małych (II poł. XIX w.). Wspomnieć należy o zespołach dworskich w Łuczanowicach z XVII w. (później przebudowany) oraz dziewiętnastowiecznych w Pleszowie, Ruszczy, i Wadowie.

Całości tej kategorii dopełniają *zespoły folwarczne*, np. Zespół Folwarczny w Mydlnikach (koniec XIX w.) oraz *parki i ogrody dworskie*.

Ad. 7. Zabudowa mieszkalna

Najobszerniejszą z kategorii wyodrębnionych w spisie, liczącą bowiem 4343 jednostki, stanowi zabudowa mieszkalna. Duża ilość obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, w ramach tej kategorii znajduje się w I i II obwodnicy. Obiekty w obrębie I obwodnicy, tj. Plant, powstały na średniowiecznym planie Krakowa. Zachował się tutaj średniowieczny układ miasta z szachownicową siatką ulic oraz ze zwartą zabudową. Obiekty mieszkaniowe są tutaj bardzo zróżnicowane, prezentują przekrój niemal wszystkich stylów architektonicznych (doskonałym przykładem jest Rynek Główny). Na Rynku Głównym do najstarszych obiektów zabudowy mieszkalnej zaliczyć można np. Kamienicę „Hetmańską” („starą mennicę”), wzniesioną około 1300 roku, czy powstałą w tym samym okresie kamienicę „Szara”.

W obrębie II obwodnicy, tj. dzisiejszej Alei Trzech Wieszców, dominuje zabudowa XIX i XX wieczna. Charakterystyczny dla obiektów w tym obszarze jest historyzm, później zaś secesja i modernizm. Reprezentacyjne dla tego stylu są obiekty projektowane przez Teodora Talowskiego (np. zabudowa mieszkalna przy ul. Piłsudskiego 27 – budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, kamienice przy ulicy Dietla 32,34,74, kamienica pod Pajakiem, przy ul. Karmelickiej 35 czy zespół kamienice na ulicy Retoryka 3,5,7,9). Na uwagę zasługują również projekty mieszkalne Tadeusza Stryjeńskiego, w tym kamienice przy ulicy Basztovej 3, czy Drukarnia Narodowa na ul. Piłsudskiego 19 oraz zespół kamienic z okresu dwudziestolecia międzywojennego w rejonie Placu Inwalidów autorstwa m.in. Wacława Krzyżanowskiego.

Ad. 8. Zespoły i budynki przemysłowe

Ewidencja zabytków Krakowa obejmuje także zespoły i budynki przemysłowe. W skład tej kategorii wchodzi obiekty komunalne (wodociągi, gazownie, elektrownie), jak np. XIX wieczny Zespół wodociągów miejskich stołeczno-królewskiego miasta Krakowa im. Cesarza Franciszka Józefa oraz obiekty zespołu gazowni i elektrowni miejskiej. Kategoria ta obejmuje również zespoły i budynki przemysłowe niekomunalne, głównie z XIX i początku XX wieku, np. Zespół Browaru przy ul. Lubicz, CK Rządowa Fabryka Tytoniu, na ul. Dolnych Młynów, czy Krakowska Fabryka Szczotek i Pędzli z początku XX wieku, przy ul. Kościuszki 54. Większość obiektów przemysłowych znajduje się w Podgórzu oraz dzielnicy Zabłocie. Wreszcie zespoły i budynki przemysłowe, to także mosty i wiadukty. Ewidencja krakowskich zabytków obejmuje 9 obiektów z tej kategorii. Najbardziej charakterystycznym obiektem wydaje się tu być Most im. Marszałka Piłsudskiego na Wiśle (ul. Krakowska). Most ten jest projektu Andrzeja Pszenickiego, wzniesiono go w latach 1926-1931. Ewidencja obejmuje również starsze, bo XIX wieczne wiadukty, np. Wiadukt kolejowy z Podkopem, przy ul. Lubicz projektu Teodora Talowskiego, czy wiadukt kolejowy przy ul. Grzegorzeckiej.

Ad. 9. Budynki gospodarcze

Ostatnią kategorią obiektów wpisanych do ewidencji zabytków w Krakowie są Budynki gospodarcze. Jest ich zaledwie 12, wzniesionych głównie w XIX wieku. Są to hurtownia, kotłownia, magazyny, ogrodzenie, pralnia, spichlerz, stajnia, stodoła i warsztaty.

2. Rejestr zabytków Krakowa

Warto krótko scharakteryzować zespoły i obiekty wpisane do Rejestru Zabytków Krakowa. W kwietniu 2008 roku wpisanych było 1150 zespołów i obiektów (dane dla gminy miejskiej Kraków). Należy podkreślić, że w Rejestrze Zabytków i Ewidencji, obiekty numerowane są w odmienny sposób. Numeracja zabytków w ewidencji jest bardziej szczegółowa niż w Rejestrze. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Krakowie nie kategoryzuje zabytków wpisanych do Rejestru, tak jak to jest w przypadku Ewidencji.

Zabudowa Wzgórza Wawelskiego w Ewidencji zabytków obejmuje 22 szczegółowo opisane obiekty. Natomiast w Rejestrze Zabudowa Wzgórza Wawelskiego to jedna pozycja obejmująca łącznie: katedrę, zamek i stoki.

Rejestr zabytków obejmuje podobnie jak ewidencja, 7 jednostek, które można przyporządkować do kategorii Układy i zespoły przestrzenne: miasta Krakowa w granicach Plant, dawnego miasta Kazimierza ze Stradomiem, Kleparza, dawnego miasta Podgórze, Wesołej, Nowej Huty oraz Krakowa w granicach rdzenia Twierdzy Kraków.

Do Rejestru zabytków Krakowa wpisanych jest 79 obiektów sakralnych: kościołów, zespołów klasztornych i synagog. Rejestr obejmuje również 4 cmentarze (Rakowiecki, Podgórski, Żydowski i Łuczanowiec w Nowej Hucie).

Obiekty obronne, takie jak pozostałości murów obronnych i forty Twierdzy Kraków, w rejestrze zabytków obejmują 27 jednostek.

Rejestr obejmuje 8 obiektów zielonych (parki, ogrody) i trzy kopce (Kościuszki, Krakusa, Piłsudskiego).

Pozostałe obiekty wpisane do rejestru zabytków, uporządkowane są według ich lokalizacji (adresy). Tak opisanych jest 1022 jednostek i zespołów jednostek.

Należy jeszcze raz podkreślić, że dla programu opieki nad zabytkami istotne są zabytki objęte ewidencją, zatem kluczowa będzie kategoria 5094 jednostek scharakteryzowanych poprzednio. Warto jednak zaznaczyć, iż na poziomie rejestru obserwować można systematyczny przyrost liczby obiektów. Jest to niezwykle ważne, ponieważ instytucja odgrywająca istotną rolę w opiece i ochronie zabytków Krakowa – SKOZK, może podejmować interwencje jedynie w przypadku obiektów znajdujących się w rejestrze.

Reasumując, Kraków z przeszło 5 tys. zabytków nieruchomych znajdujących się w ewidencji, sytuuje się w czołówce miast polskich. Jednakże, o wiele bardziej istotnym wydaje się być fakt olbrzymiej różnorodności architektonicznej i unikalności przestrzeni miejskiej Krakowa ukształtowanej nierozłącznie przez historię i uwarunkowania przyrodnicze. Znalazło to swoje potwierdzenie w uzyskaniu statusu Pomnika Światowego Dziedzictwa, za jaki Kraków został uznany w 1978.

Miejski Konserwator Zabytków prowadzi także System Ewidencji Obiektów Zabytkowych (SEOZ) będący jednocześnie gminną ewidencją zabytków. Jest to zbiór kart adresowych poszerzonych o zalecenia konserwatorskie i dane bibliograficzne. SEOZ obejmuje obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz do wojewódzkiej ewidencji zabytków, jest na bieżąco uzupełniany i weryfikowany. Zawiera ok. 6500 obiektów zarówno nieruchomych, jak i ruchomych i archeologicznych (m.in. kapliczki, pomniki i tablice, stanowiska archeologiczne). Baza ta jest wykorzystywana m.in. przy tworzeniu wytycznych do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

CZEŚĆ III. Najważniejsze źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami miasta Krakowa

Celem niniejszego rozdziału jest, w pierwszym rzędzie, dokonanie ogólnej charakterystyki wszelkich nakładów ponoszonych na opiekę i ochronę zabytków Krakowa. Następnie szczegółowo omówione zostaną wybrane źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami Krakowa. Opiszemy działania realizowane ze środków publicznych, zewnętrznych i prywatnych. W ramach środków publicznych, scharakteryzujemy działania realizowane w latach 2000-2007 przez Gminę miejską Kraków, Społeczny Komitet Ochrony Zabytków Krakowa i Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego. Następnie scharakteryzowane zostaną wybrane inwestycje realizowane ze środków Unii Europejskiej (UE), Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) i Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Na koniec dokonamy opisu inwestycji realizowanych ze środków prywatnych.

Ochrona i opieka nad zabytkami Krakowa finansowana jest z szeregu źródeł. Określenie zarówno wysokości kosztów ponoszonych na ochronę i opiekę nad zabytkami jak i obiektów, których ona dotyczy jest niezwykle istotne w tworzeniu Gminnego programu opieki nad zabytkami.

W przypadku części źródeł finansowania można precyzyjnie wskazać wysokość kwot, istnieją jednak poważne braki informacji w tym zakresie. Dotyczą one głównie nakładów finansowych ponoszonych ze źródeł prywatnych. Te ostatnie nie są monitorowane.

1. Finansowanie opieki i ochrony nad zabytkami Krakowa ze środków publicznych

Zasadniczym źródłem finansowania opieki i ochrony nad zabytkami Krakowa są środki publiczne. Część z nich przekazywana jest bezpośrednio przez Prezydenta RP na Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, którym dysponuje SKOZK. W latach 2000-2007 ze środków NFRZK na opiekę nad zabytkami Krakowa przeznaczono 279 832 801,3 zł. Część środków publicznych jest w dyspozycji władz samorządowych (Gminy miejskiej Kraków). W latach 2001-2007 nakłady Gminy na prace konserwatorsko- budowlane wyniosły ponad 208 751 000 zł. Pewne środki publiczne przeznaczane są na ochronę zabytków Krakowa przez Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego. W latach 2000-2007 UMWM na opiekę i ochronę nad zabytkami Krakowa przeznaczył 10 438 262 zł.

Szczegółowe dane na temat wydatkowania środków publicznych opisane są poniżej.

GMINA MIEJSKA KRAKÓW

Działania Gminy Miejskiej Kraków zmierzające do ochrony zabytków dzielą się na dwie grupy. Do pierwszej zaliczyć można te, które wiążą się z obowiązkami ustawowymi, związanymi z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków, ale także ustawą o działalności pożytku publicznego. Do drugiej kategorii należą inicjatywy właściwe dla samego Krakowa jako miasta wyjątkowo obfitującego w zabytki przesądzające o jego wizerunku i historycznym charakterze. Działania te stanowią element polityki ochrony dziedzictwa kulturowego, czy też szerzej – polityki kulturalnej, realizowanej przez gminę, której kształt wynika z potrzeb miasta.

W tej części omawiane będą dane dotyczące wydatków Gminy Kraków na ochronę zabytków ponoszone przez poszczególne wydziały oraz jednostki urzędu na prace remontowo – konserwatorskie oraz działania gminy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego miasta.

Dane dotyczące wysokości wydatków na ochronę i konserwację zabytków ponoszonych przez miasto Kraków zostały szczegółowo opisane w Części III niniejszego raportu. Znajduje się tam również analiza miejsca wydatków na ochronę zabytków w wydatkach na kulturę i wydatków na kulturę w strukturze wydatków Krakowa. W tej części raportu prezentowana jest analiza wszystkich wydatków miasta na prace remontowo-konserwatorskie prowadzone na obiektach zabytkowych Krakowa. Prace te były realizowane przez różne wydziały urzędu, nie tylko przez Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego, ale także m.in. przez Wydział Edukacji, (zabytkowe budynki przedszkoli, szkół), Zakład Gospodarki Komunalnej, Zarząd Dróg i Komunikacji, Zarząd Cmentarzy Komunalnych oraz Gminny Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

W analizowanym okresie łączne wydatki poniesione przez budżet gminy Kraków na prace konserwatorsko-budowlane wyniosły 208 751 100 zł

Opieka nad zabytkami prowadzona przez gminę przejawia się w finansowaniu, w ramach wieloletniego programu *Kultura i ochrona zabytków*, prac związanych z utrzymaniem zabytkowych ulic, placów, parków oraz budowli o charakterze publicznym. Wśród ważniejszych prac modernizacyjno-konserwatorskich zrealizowanych przez Gminę Kraków należy wymienić remonty i modernizacje najstarszych placów - Rynku Głównego i Małego Rynku, a także placów powstałych w XIX w. po wyburzeniu średniowiecznych kościołów - Placu Wszystkich Świętych przed siedzibą Krakowskiego Magistratu, Placu Św. Marii Magdaleny, Placu Św. Ducha wraz z otoczeniem Teatru im. Juliusza Słowackiego oraz Placu Mariackiego w miejscu cmentarza parafialnego otaczającego Kościół Mariacki.

Wykonano także remonty ważniejszych ulic lokacyjnego układu szachownicowego miasta, w tym Drogi Królewskiej z ul. Floriańską i Grodzką stanowiącej jego główną oś, prowadzącą od Bramy Floriańskiej - dawnej głównej bramy miejskiej - do Zamku Królewskiego na Wawelu oraz w kierunku dawnego miasta Kazimierz. Odnowione zostały budowle miejskie związane z funkcjonowaniem administracji miejskiej: Wieża Ratuszowa z XIV w. i Krakowski Magistrat – obecna siedziba władz miejskich. W 2006 r. zakończono kompleksową, wieloletnią rewaloryzację Plant Krakowskich założonych w XIX w. po zburzeniu fortyfikacji miejskich. Inwestycją ukończoną w 2007 r. był remont konserwatorski zespołu Bramy Floriańskiej z basztą Pasamoników i pozostałościami murów obronnych wraz z Barbakanem oraz wytyczenie w nich atrakcyjnej trasy turystycznej połączonej ze zwiedzaniem kaplicy w bramie. Ponadto w Barbakanie odbywają się wystawy, koncerty i turnieje rycerskie. Przestrzeń pomiędzy murami a zabudową miejską (ul. Pijarska) zaaranżowano, tworząc Zaułek Książąt Czartoryskich. W 2007 r. rozpoczęto również prace modernizacyjno-konserwatorskie w Sukiennicach.

Zapisy ustawy o ochronie zabytków z 23 lipca 2003 r. obligują gminę do zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, co oznacza m.in. konieczność prowadzenia prac remontowo-konserwatorskich w obiektach zabytkowych, nad którymi pieczę sprawują władze samorządowe. Tego rodzaju prace podejmuje w Krakowie Zarząd Budynków Komunalnych, który pełni zwykły zarząd nad budynkami mieszkalnymi i użytkowymi stanowiącymi własność lub współwłasność Gminy Miejskiej Kraków, Skarbu Państwa i osób fizycznych nieznanymi z miejsca pobytu, dla których nie ustanowiono kuratora, a za zgodą Prezydenta Miasta Krakowa, także innych nieruchomości. Przeprowadzane remonty dotyczą na przykład kamienic wpisanych do rejestru zabytków, ale także najsłynniejszych wiekowych obiektów, jak Sukiennice, Wieża Hejnałowa, Fort Kościuszko oraz Fort Rajsko. W latach 2000-2007 Zarząd Budynków Komunalnych wydatkował na prace konserwatorsko-remontowe łącznie ponad 6 443 000 zł.

Ze środków budżetowych Miasta Krakowa w ramach programu jak *Inwestycje strategiczne*, finansowano modernizację Rynku Głównego, Małego Rynku, przebudowę Placu Bohaterów Getta. Z kolejnych programów sfinansowano program rewitalizacji zabytkowych

parków na terenie Miasta Krakowa, jak: Kościuszki, Strzelecki, Jordana, Krakowski, Bednarski. Równie ważną inwestycją jest budowa centrum kulturowego na krakowskim Kazimierzu, tzw. Kwartału św. Wawrzyńca.

Jedną z form wykorzystania publicznych środków na ochronę dziedzictwa kulturowego są w Krakowie dotacje na konserwację i remont wartościowych obiektów. Zgodnie z uchwałą Rady Miasta Krakowa w sprawie udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Gminy Miejskiej Kraków, nie stanowiących jej własności (Uchwała RMK NR LXXXIV/853/05 z dnia 05 lipca 2005 r., zmieniona Uchwałą RMK NR CIV/1394/10 z dnia 23 czerwca 2010 r.) Gmina wspiera finansowo prace konserwatorskie przeprowadzane w zabytkowych budynkach, nie będących jej własnością. Podstawą udzielenia dotacji jest wniosek właściciela zabytkowego budynku, zawierający opis charakteru oraz zakresu planowanych prac remontowych.

Dotacje celowe udzielane są na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zarówno przy zabytkach ruchomych, jak i nieruchomych, widniejących w rejestrze zabytków, pod warunkiem, że znajdują się na obszarze Gminy Miejskiej Kraków. Celem dotacji jest wspieranie i uzupełnianie działań właścicieli lub zarządców zabytków w zakresie ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej, tworzących ramy przestrzeni publicznej, mających istotne znaczenie w kreowaniu wizerunku Miasta oraz renowacji wystroju i wyposażenia zabytkowych obiektów.

W ciągu czterech lat, do 2009 r. włącznie, dofinansowano prace przy 39 obiektach nieruchomych i ponad 20 obiektach ruchomych za kwotę ponad 6 500 000 zł. Pomocą tą objęte zostały głównie remonty elewacji kamienic mieszczańskich (m.in. przy ulicach Floriańskiej 11 i 23, Grodzkiej 14-16, 15 i 26, św. Jana 13, Mały Rynek 3, Rynek Główny 33 i 43, Rakowicka 12, Zamenhoffa 9, Krakowskiej 7) i kościołów i klasztorów (np. elewacje klasztorów bernardynek i dominikanek od strony Plant, klasztor Córek Bożej Miłości przy ul. Pędzichów, klasztor i kościół sióstr sercanek przy ul. Garncarskiej, elewacja wschodnia wraz z wieżami kościoła Karmelitów na Piasku, elewacje plebani przy ul. Zamoyskiego 2), a także prace konserwatorskie zabytkowych obrazów i polichromii ściennych w kościołach (kolekcje klasztorne wizytek przy ul. Krowoderskiej, karmelitanek bosych przy ul. Kopernika, pijarów przy ul. Pijarskiej oraz polichromia ścienna w kościele bernardynek), przede wszystkim z obszaru wpisanego na listę UNESCO.

Z budżetu GMK przeznaczane są także środki finansowe na remonty konserwatorskie przy zabytkowych kapliczkach i nagrobkach położonych na terenie miasta. (można uzupełnić o dane). Środki finansowe na ten cel rezerwowane są w Zarządzie Infrastruktury i Transportu oraz w Zarządzie Cmentarzy Komunalnych.

Zgodnie z zarządzeniem nr 798/2005 Prezydenta Miasta Krakowa z dnia 10 maja 2005 r. w sprawie podziału na wewnętrzne komórki organizacyjne oraz szczegółowego zakresu działania Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego, za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami w zakresie określonym ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, odpowiada komórka organizacyjna ww. wydziału tj. Oddział Ochrony Zabytków Miejski Konserwator Zabytków. Wśród zadań wykonanych przez Oddział w analizowanym okresie należy wymienić takie inicjatywy, jak: opracowanie kilkunastu dokumentacji konserwatorskich obiektów zabytkowych, studia waloryzacji przestrzeni miejskiej, karty ewidencyjne zabytków architektury Krakowa. Co roku Oddział Ochrony Zabytków wydaje publikacje popularno-naukowe: od 1993 r., Atlas Twierdzy Kraków a od 2000 r. Krakowską Tekę Konserwatorską. W związku z tym, że Oddział merytorycznie prowadzi temat zabytkowych fortów Twierdzy Kraków, publikacja pn. *Atlas Twierdzy Kraków* jest narzędziem służącym przybliżeniu i promocji dzieł tejże Twierdzy.

W ramach wydawnictw publikowane są materiały archiwalne poszczególnych dzieł Twierdzy pochodzący z Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie-Rembertowie oraz opracowania zagadnień związanych z Twierdzą o charakterze naukowym i konserwatorskim. Wydano 26 zeszytów Atlasu w dwóch seriach. Natomiast Krakowska Teka Konserwatorska, ma na celu prezentację działań konserwatorskich w najważniejszych zabytkach miasta, a także przedstawienie problematyki badawczej w tym zakresie. Dotychczas wydano 7 tomów KTK.

Od 2000 r. Oddział również organizuje wystawy prezentujące projekty konserwatorskie i prace konserwatorskie obiektów w ramach Międzynarodowego Dnia Solidarności z Miastami Światowego Dziedzictwa. Co roku, 8 września Oddział Ochrony Zabytków Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miasta Krakowa organizuje wystawy, których celem jest popularyzacja idei ochrony zabytków oraz prezentacja osiągnięć konserwatorskich na wybranym przykładzie. Wystawy mają przede wszystkim cel edukacyjny – podkreślają znaczenie dbałości o wartościowe, wiekowe obiekty, będące ozdobą miasta, a także przedstawia zabiegi konserwatorskie, które mają na celu zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Do tej pory odbyło się 9 wystaw.

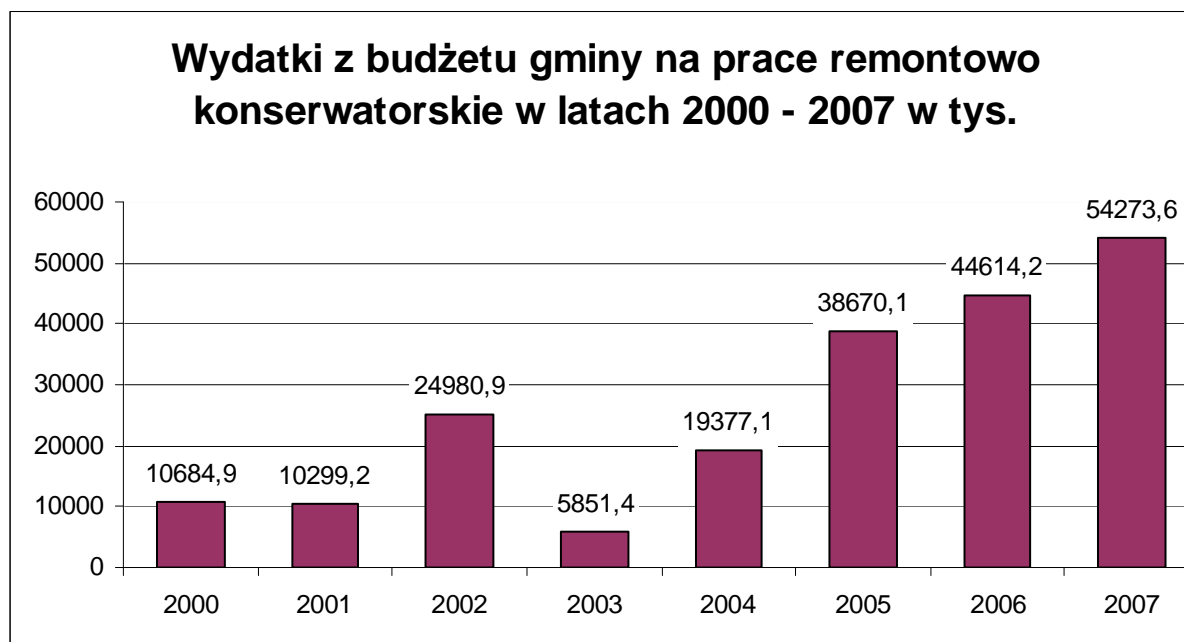
Podsumowując inicjatywy Gminy Miejskiej Kraków w ramach ochrony obiektów zabytkowych należy przede wszystkim zauważyć stały wzrost wydatków gminy na prace konserwatorsko-remontowe obiektów zabytkowych Krakowa. W latach 2000 - 2004 wysokość finansowania ochrony zabytków przez gminę Kraków podlegała wahaniom: w roku 2001 wysokość środków była zbliżona do roku poprzedniego, w roku 2002 odnotowujemy wzrost o 143 proc. a w roku kolejnym spadek o 77 proc. w roku. W roku 2004 mamy znaczący wzrost: o 231 proc., jednak wynika on z bardzo niskiego poziomu nakładów w roku poprzednim.

Wykres 2. Wydatki z budżetu gminy Kraków na prace remontowo-konserwatorskie w latach 2000 – 2007 w tys. złotych

Rok budżetowy	Środki na prace remontowo-konserwatorskie wydatkowane przez Gminę Miejską Kraków	Przyrost w stosunku do roku poprzedniego
2000	10 684,9	0%
2001	10 299,2	-4%
2002	24 980,9	243%
2003	5 851,4	-77%
2004	19 377,1	331%
2005	38 670,1	200%
2006	44 614,2	115%
2007	54 273,6	122%
RAZEM:	20 8751,4	

Opr. własne na podstawie informacji publikowanych w „Raporcie o stanie miasta” w latach 2000-2007.

Wykres 3. Wydatki z budżetu gminy na prace remontowo-konserwatorskie w latach 2000 - 2007

Opr. własne na podstawie informacji publikowanych w „Raporcie o stanie miasta” w latach 2000-2007

Jak wskazuje powyższy wykres, po roku 2004, obserwujemy duże zwiększenie środków na cele remontowo-konserwatorskie w budżecie gminy: dwukrotny wzrost w roku 2005 w stosunku do roku poprzedniego oraz 15 proc. i 22 proc. w dwóch kolejnych latach. Środki wydatkowane na ochronę zabytków w roku 2007 były pięć razy większe niż w roku 2000, czyli na początku analizowanego okresu³. Ze względu na ogromne znaczenie historyczne dziedzictwa kulturowego Krakowa ta pozytywna tendencja we wzroście finansowania prac prowadzonych na obiektach zabytkowych ma ogromne znaczenie.

Koordinacja działań prowadzonych przez Gminę w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami ma ogromne znaczenie w kontekście realizacji wspomnianej ustawy o ochronie i opiece nad zabytków oraz zarządzania przyszłym programem ochrony i opieki nad zabytkami.

Wskazane jest przeprowadzenie analizy dostępnych w różnych źródłach danych, procesu ich zbierania i ich użyteczności dla zarządzania ochroną zabytków gminy. W sytuacji optymalnej gmina powinna dysponować źródłem danych agregującym informacje z różnych jednostek organizacyjnych, a także danych z instytucji zewnętrznych. Poważną przeszkodą dla dokonania kompleksowej analizy struktury i dynamiki finansowania ochrony zabytków w Krakowie jest brak pogłębionej informacji o stanie finansowania prac konserwatorskich i budowlanych w obiektach zabytkowych, przeprowadzanych przez prywatnych właścicieli i najemców. Dla wypełnienia powstałej luki informacyjnej wskazane jest przeprowadzenie prac badawczo-analitycznych mających na celu zbadanie potrzeb informacyjnych gminy w zakresie ochrony zabytków, ustalenie potencjalnie dostępnych źródeł danych i struktury ich przepływu wewnątrz Urzędu Miasta Krakowa a także w instytucjach zewnętrznych. Efektem końcowym byłoby stworzenie platformy współpracy wszystkich zainteresowanych stron na

³ Wzrost wydatków na prace remontowo-konserwatorskie w latach 2006-2007 był niewątpliwie również związany z obchodami 750-lecia lokacji miasta.

rzecz monitorowania sytuacji w obszarze ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy.

SPOŁECZNY KOMITET ODNOWY ZABYTKÓW KRAKOWA

SKOZK – PODSTAWOWE INFORMACJE

Spółeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa (SKOZK) został powołany w 1978 roku, między innymi w związku z wydarzeniami takimi jak wpisanie Krakowa na listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO. Celem działania SKOZK jest ochrona i odnowa zabytków Krakowa. Działalność komitetu objęta jest patronatem Prezydenta RP. Komitet jest dysponentem Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa (NFRZK), który za pośrednictwem Kancelarii Prezydenta RP corocznie otrzymuje środki z budżetu państwa. NFRZK jest ponadto zasilany 'ofiarnością społeczeństwa'⁴

SKOZK odnawia zabytki będące własnością Skarbu Państwa, miasta Krakowa, kościołów i związków wyznaniowych oraz właścicieli prywatnych. *Szczególną opieką i wsparciem finansowym Komitet od początków swego istnienia obejmuje Wawel z Zamkiem Królewskim i Archikatedrą, zespół średniowiecznych i nowożytnych rezydencji u stóp Wawelu, pozostałą część Starego Miasta z licznymi kościołami, klasztorami i najstarszymi budynkami Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także dawne miasto Kazimierz z pamiątkami kultury chrześcijańskiej i żydowskiej*⁵.

KRYTERIA DOBORU OBIEKTÓW OBJĘTYCH OCHRONĄ I OPIEKĄ PRZEZ SKOZK

Analiza źródeł finansowania opieki i ochrony zabytków, powinna uwzględnić sposób, w jaki wybierane są chronione zabytki. Ze środków NFRZK mogą być finansowane prace konserwatorskie dzieł sztuki stanowiących wystrój architektoniczny obiektów oraz wyposażenie trwale związane z tymi obiektami, a także prace remontowe, o ile wiążą się one bezpośrednio z działaniami rewaloryzacyjnymi w obiektach i zespołach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków⁶. Należy, zatem podkreślić, iż ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa ochroną i opieką objęte mogą być wyłącznie zabytki wpisane do rejestru zabytków. Zabytki figurujące w ewidencji, a nie wpisane do rejestru nie mogą być objęte opieką ze środków NFRZK. Jest to niezwykle istotna kwestia, gdyż są obiekty, które z różnych powodów w rejestrze się nie znalazły, figurują zaś w ewidencji. Nawet jeżeli ich wartość jest przez SKOZK oceniana bardzo wysoko, a potrzeba objęcia ich ochroną - poważna, nie jest to możliwe.

Kryteria, którymi kieruje się Komitet (na podstawie Zasad finansowania prac w obiektach zabytkowych ze środków narodowego funduszu rewaloryzacji zabytków Krakowa, SKOZK 2001) to:

Zabytkowa i historyczna wartość obiektu, jego wyposażenie i znaczenie dla kultury narodowej, autentyzm zabytkowej substancji i konstrukcji,

- Lokalizacja obiektu, przy czym pierwszeństwo mają obiekty na obszarze uznanym za pomnik historii, tj. obszar w obrębie Plant i Kazimierza,
- Stan zachowania: priorytet mają zabytki szczególnie zagrożone,

---

⁴ Na podstawie informacji ze strony internetowej SKOZK:
http://www.skozkrakow.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=60

⁵ Cytat ze strony internetowej SKOZK,
http://www.skozkrakow.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=60

⁶ *Zasady finansowania prac w obiektach zabytkowych ze środków narodowego funduszu rewaloryzacji zabytków Krakowa*, SKOZK 2001.

- Wartość społeczna wyrażająca się w pełnionej funkcji: priorytet ma zabytkowa zabudowa związana z nauką, kulturą, edukacją, ochroną zdrowia,
- Możliwość współpracy z inwestorem, przyznając preferencje dla tych, którzy są przygotowani do realizacji zadania oraz wnoszą znaczący wkład finansowy ze swej strony.

Na podstawie powyżej sformułowanych kryteriów, Zarząd Rewaloryzacji Zespołów Zabytkowych Krakowa oszacował, iż na lata 2004-2010 niezbędne jest przeprowadzenie prac remontowo-konserwatorskich o wartości ponad 440 mln złotych. Oznacza to konieczność ponoszenia nakładów rzędu 60 mln rocznie na ochronę zabytków. Obecnie nakłady NFRZK wynoszą około 30 mln złotych rocznie (w ostatnim roku kwota ta wyniosła 45 913 061,3 zł). Pozostałe koszty mają być uzupełniane ze środków właścicieli i użytkowników oraz z budżetu miasta Krakowa.

W nawiązaniu do wcześniej opisanych kryteriów, wskazano obiekty priorytetowe w konserwacji krakowskich zabytków. Były to: Wawel, Historyczne centrum Krakowa, w obrębie średniowiecznych fortyfikacji miejskich i XIX wiecznych plant (w tym: dzieła architektury sakralnej, kwartał uniwersytecki, zespół rezydencji kapitularnych przy ul. Kanonicznej, pałace arystokracji i kamienice mieszczańskie), Kazimierz (z kościołami, synagogami, klasztorami, cmentarzami żydowskimi), Obrzeża średniowiecznego Krakowa (obszar między plantami a tzw. drugą obwodnicą), Zwierzyniec (ze średniowiecznymi zespołami kościelnymi Salwatora), Wola Justowska (z willą Decjusza), Kopce: Kościuszki i Piłsudskiego, średniowieczne opactwa w Tyńcu i Mogile oraz Podmiejskie zespoły dworskie i pałacowe.

Lista powyższych zespołów i obiektów zabytkowych objęta została Programem prac konserwatorskich w Krakowie na lata 2004-2010. 18 listopada 2003 r. program ten sygnowali: Z-ca Przewodniczącego Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa, Miejski Konserwator Zabytków, Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Krakowie i Dyrektor Zarządu Rewaloryzacji Zespołów Zabytkowych Krakowa. Informacje na temat programu podsumowano w tabeli poniżej. Program przewiduje przeznaczenie na ochronę zabytków w Krakowie w latach 2004-2010 kwoty 444 054 200 zł.

Dane na temat programu zamieszczono poniżej.

Wykres 4. Program prac konserwatorskich SKOZK w Krakowie na lata 2004-2010

Zespoły i obiekty zabytkowe	Wydatki planowane ogółem na prace konserwatorskie w latach 2004-2010
I. Obiekty Skarbu Państwa, wyższych uczelni oraz samorządu wojewódzkiego	107 383 200
II. Obiekty Uniwersytetu Jagiellońskiego łącznie z Collegium Medicum i Szpitalem Uniwersyteckim	59 630 000
III. Obiekty kościoła rzymsko-katolickiego	99 786 000
IV. Obiekty sakralne innych wyznań	12 175 000
V. Obiekty Gminy m. Krakowa	110 080 000
VI. Kamienice i pałace własności prywatnej, spółek i organizacji społecznych	55 000 000
Łącznie	444 054 200

Opracowanie własne na podstawie *Programu prac konserwatorskich w Krakowie na lata 2004-2010*, 2001 r.

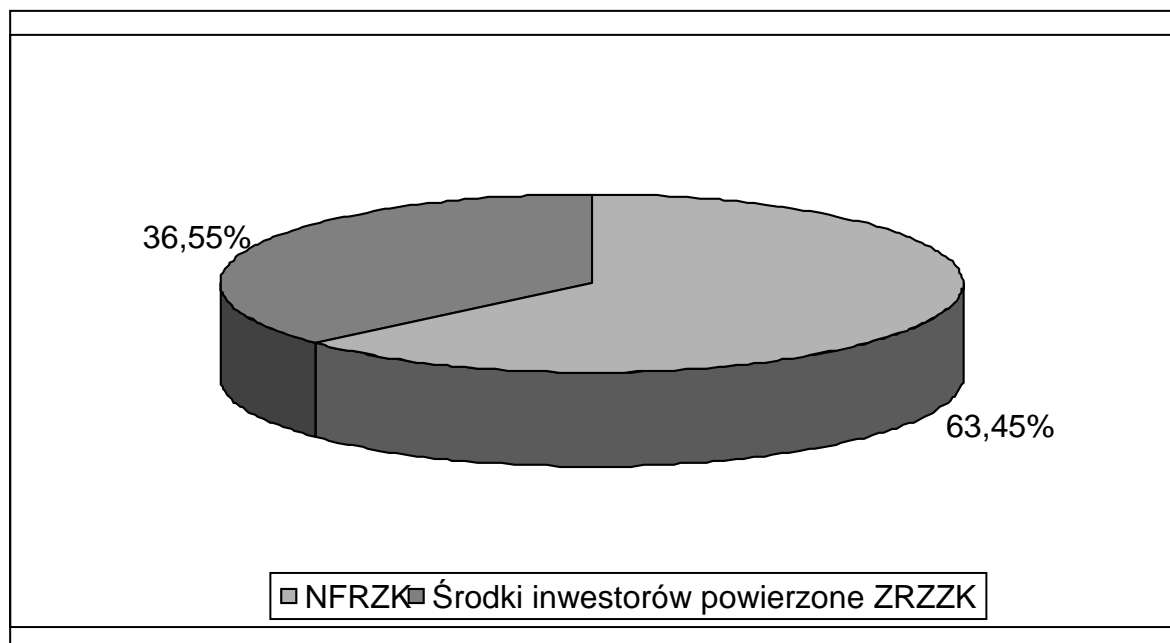
W latach 2004-2010 znaczącą część środków przeznaczona jest na prace prowadzone w Obiektach Skarbu Państwa (prace konserwatorsko-remontowe w Zespole Budowli Wzgórza Wawelskiego wyniosą 27 250 000 zł.). Wśród obiektów Uniwersytetu Jagiellońskiego najbardziej kosztowną inwestycją są prace konserwatorsko-remontowe prowadzone w Collegium Novum (łącna kwota przewidziana do wydania na lata 2004-2010 to 7 300 000 zł) oraz w Collegium Broscianum (7 450 000 zł). W kategorii obiektów kościoła rzymsko-katolickiego najbardziej kosztowne prace remontowo-konserwatorskie obejmują Archikatedrę na Wawelu, budynek Wikarówki i Muzeum Katedralnego (6 050 000 zł). W obiektach należących do Gminy m. Krakowa. Najdroższe prace obejmują Płytę Rynku Głównego (19 000 000 zł zaplanowano na modernizację nawierzchni wraz z pracami konserwatorskimi przy odkrywanych reliktach dawnej zabudowy Rynku Głównego.). Kolejną istotną pozycję budżetową stanowią prace prowadzone na Stokach Wawelu (9 740 000 zł), w Sukiennicach (około 7 540 000 zł). Łącznie w zabytkowych obiektach szkół i placówek opiekuńczych planowane są prace, których koszt wyniesie 15 640 000 zł. Na zabytki należące do kategorii kamienice i pałace własności prywatnej, spółek i organizacji społecznych, SKOZK przeznacza 55 000 000 zł.

PRZYCHODY SKOZK

Środki, którymi dysponuje Komitet, obejmują wspomniany Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, a także środki inwestorów powierzone Zarządowi Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa na ochronę zabytków. W skład tych ostatnich wchodzi pieniądze powierzone przez Wojewodę Małopolskiego a także inwestorów bezpośrednich. W kategorię tą wliczone są także środki UE, EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego, którymi dysponuje SKOZK. Należy zatem podkreślić, iż te same kwoty pieniędzy przeznaczone przykładowo na prace konserwatorsko-remontowe prowadzone w Sukiennicach pojawią się w kategorii środków inwestorów powierzone SKOZK, jak i w rozdziale na temat finansowania zewnętrznego, w ramach środków EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego przyznane Muzeum Narodowemu w Krakowie.

W latach 2000-2007 wydatki komitetu ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa wyniosły 279 832 801,3 zł. Środki powierzone Zarządowi Funduszu przez inwestorów wyniosły 161 205 948,6 zł. Dane dotyczące źródeł i struktury dochodów SKOZK przedstawia poniższy wykres.

Wykres 5. Źródła dochodów SKOZK w latach 2000-2007

Opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań finansowych SKOZK dostępnych na stronie internetowej http://www.skozkrakow.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=65&Itemid=49

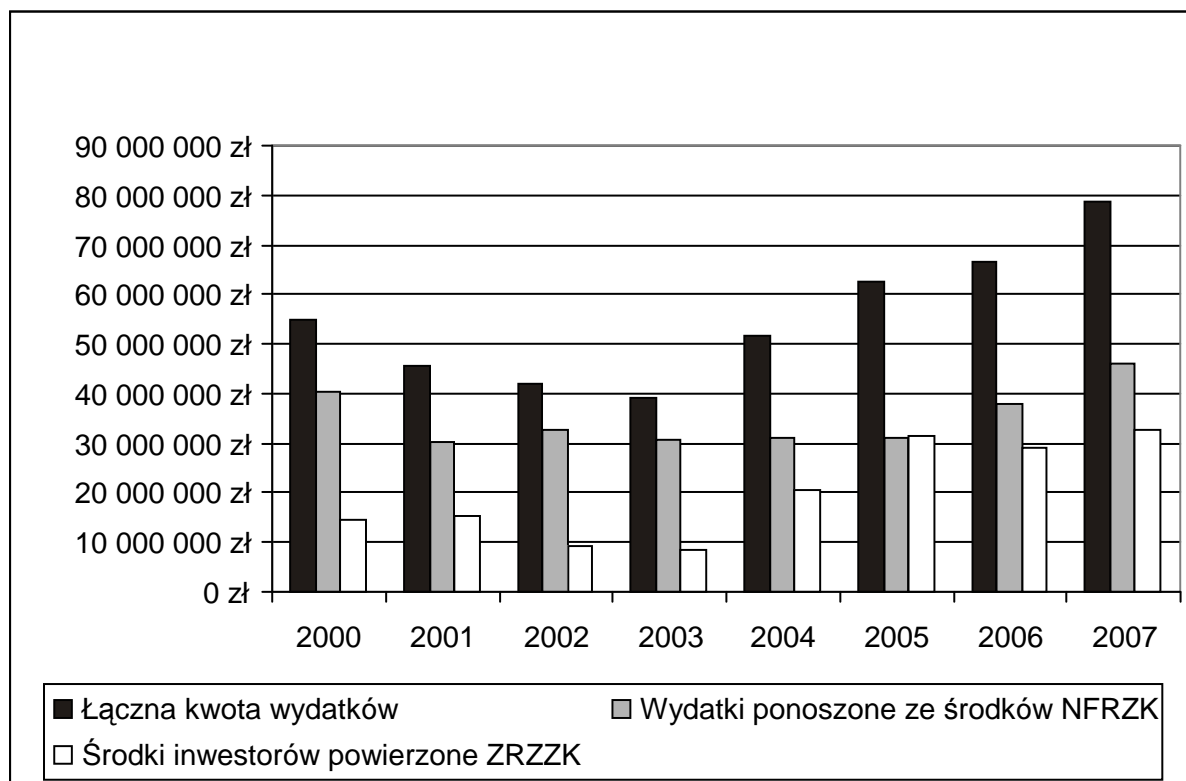
Warto dodać, że środki z Kancelarii Prezydenta RP przeznaczane na NFRZK stanowią istotną część całkowitych wydatków budżetu Prezydenta. W ostatnich latach było to odpowiednio: w 2005 r. - 18,3 %, w 2006 r. - 25,2%, a w 2007 r. aż 28,8% rocznego budżetu Kancelarii⁷.

WYDATKI SKOZK

W latach 2000-2007 wydatki Komitetu wyniosły 441 038 749,87 złotych. W latach 2000-2003 wydatki Komitetu ponoszone na ochronę zabytków spadały, ale od 2004 roku obserwować można systematyczny ich wzrost. Kwotę przeznaczaną na Narodowy Fundusz Rewaloryzacji zabytków zaczął podnosić w stosunku do stanu z lat poprzednich Prezydent RP Lech Kaczyński (od 2006 r.). Od 2004 znacząco wzrosła kwota środków powierzanych SKOZK przez inwestorów (w latach 2005-2007 pozostaje na zbliżonym poziomie). Wiąże się to z dotacjami, także UE, które zostały pozyskane przez różne instytucje (np. Muzeum Narodowe w Krakowie), a następnie przekazane w dyspozycję SKOZK. Szczegółowe dane obrazuje poniższy wykres.

⁷ Informacje na podstawie strony internetowej SKOZK, http://www.skozkrakow.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=68&Itemid=55

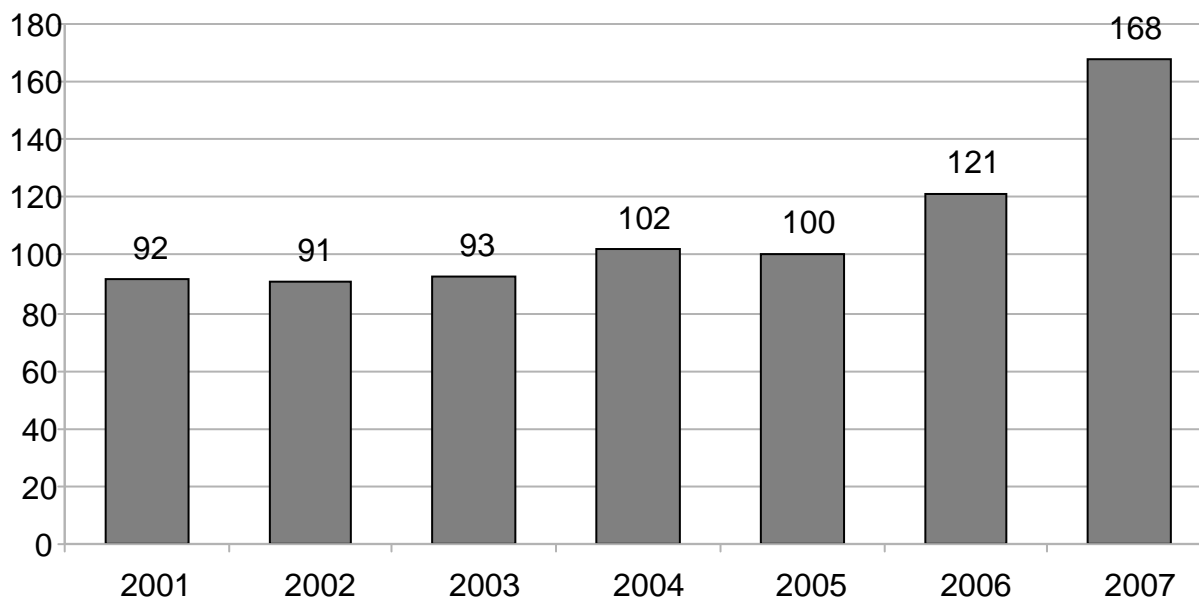
Wykres 6. Wydatki SKOZK w latach 2000-2007

Opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań finansowych SKOZK dostępnych na stronie internetowej http://www.skozkrakow.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=65&Itemid=49

Średnia roczna liczba obiektów objętych ochroną Komitetu w latach 2000-2007 wynosi 110. Obiekty te wpisane są do Rejestru Zabytków W związku ze wzrostem przychodów SKOZK, w ostatnich latach obserwować można też wzrost liczby obiektów objętych opieką. Liczba ta będzie rosła, ponieważ dobiegają końca prace konserwatorskie prowadzone na największych obiektach, takich jak Zespół Budowli Wzgórza Wawelskiego. Szczegółowe dane prezentuje poniższy wykres.

Wykres 7. Liczba obiektów objętych opieką SKOZK w latach 2000-2007

Opracowanie własne na podstawie rocznych sprawozdań finansowych SKOZK dostępnych na stronie internetowej http://www.skozkrakow.pl/new/index.php?option=com_content&task=view&id=65&Itemid=49

Dwie najbardziej kosztowne inwestycje, jakie SKOZK realizował ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa w latach 2000-2007 to Zespół Budowli Wzgórza Wawelskiego i pałac Erazma Ciołka. Łącznie w latach 2000-2007 na opiekę nad Zespołem Budowli Wzgórza Wawelskiego, a także remont pałacu Erazma Ciołka, SKOZK przeznaczył najwięcej środków z NFRZK. Pierwsza inwestycja w latach 2000-2007 kosztowała 13 835 550 zł (4,94% wydatków NFRZK), druga – 9 346 672 zł (3,34% NFRZK). Warto jednocześnie przypomnieć, iż w przypadku Zespołu Budowli Wzgórza Wawelskiego, łączna kwota zaplanowana do wydania w latach 2004-2010 to 27 250 000 zł. Jest to jednocześnie najdroższa inwestycja realizowana na obiektach należących do Skarbu Państwa.

Prace konserwatorsko-remontowe poszczególnych zabytków finansowane są z różnych źródeł, nie tylko NFRZK. Niektóre prace pokrywane są ze środków inwestorskich (UE, czy EOG i Funduszy Norweskich). Łączne nakłady przeznaczone na prace w poszczególnych zespołach zabytków i pojedynczych obiektach mogą zatem mieć bardzo złożoną strukturę.

Na początku tego dziesięciolecia większość nakładów Komitetu przeznaczana była na najważniejsze Krakowskie zabytki (wskazane na podstawie wcześniej wymienionych kryteriów). Najwięcej środków przeznaczano na ochronę zabytków takich, jak Zespół Wzgórza Wawelskiego, Archikatedrę, Kopiec Kościuszki, Collegium Maius i Novum, Kościół św. Piotra i Pawła, Kamienicę Szolańskich czy właśnie Pałac Biskupa Ciołka. W 2000 roku wysokość środków przeznaczonych na odnowę Zespołu Budowli Wzgórza Wawelskiego i Archikatedry wyniosła 4 122 121,24 zł, co stanowi 7,51% wszystkich

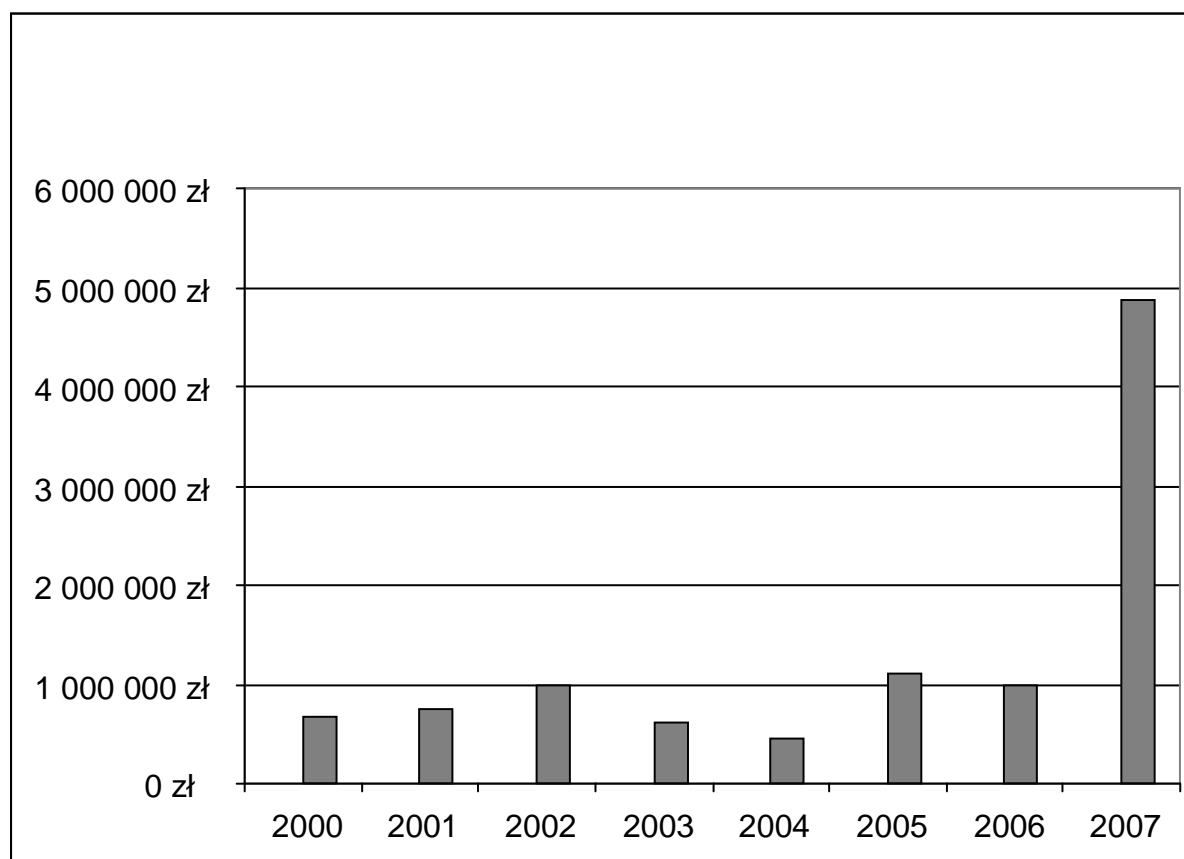

wydatków SKOZK w roku 2000. W roku 2007 kwota wydatków poniesionych na te obiekty wyniosła 4 129 986,9 zł, co stanowi 5,25 % rocznych wydatków SKOZK. Struktura wydatków ponoszonych przez Komitet na poszczególne zabytki Krakowa w latach 2000-2007 uległa pewnemu przesunięciu. Otóż w ostatnich latach coraz więcej środków przeznaczanych jest na odnowę obiektów sakralnych i obiektów prywatnych, w tym kamienic a także szkół. Jak już wspomniano, przewiduje się przeznaczenie znaczących kwot (15 640 000zł) na remont zabytkowych obiektów szkół i placówek opiekuńczych. Rysuje to pewien nowy obraz potrzeb remontowych w obszarze konserwacji i remontu krakowskich obiektów zabytkowych.

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego

Samorząd Województwa Małopolskiego ustawowo ponosi odpowiedzialność za zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury. W latach 2000-2007 Wojewódzki Urząd Marszałkowski przeznaczył kwotę 10 438 262 zł na ochronę zabytków w Małopolsce. W tym koszty przeznaczone na ochronę zabytków w Krakowie wyniosły 943 303 zł. Rozkład wszystkich wydatków Urzędu Marszałkowskiego na ochronę zabytków w województwie małopolskim w latach 2000-2007 wygląda następująco:

Wykres 8. Środki UMWM przeznaczone na ochronę i opiekę nad zabytkami Małopolski w latach 2000-2007

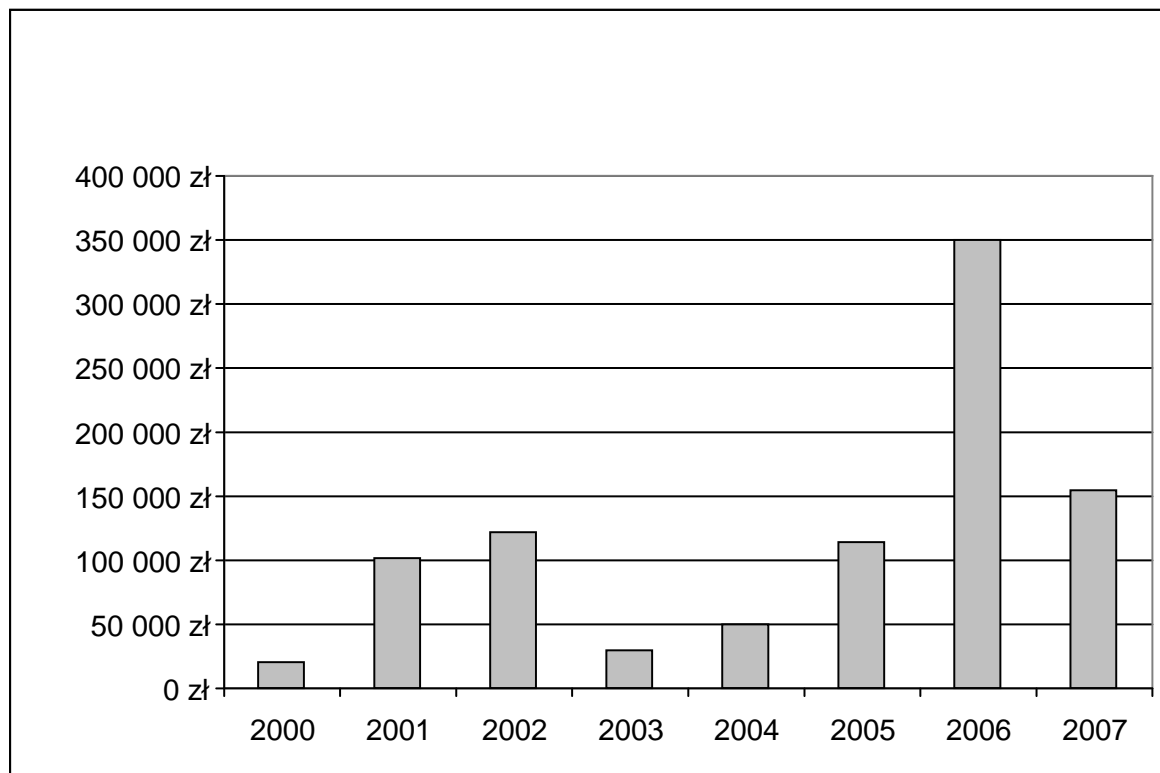

Opracowanie własne na podstawie Wykazu podmiotów, którym udziela się dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego, w latach 2000-2008, dostępne na stronie:

http://www.malopolskie.pl/Kultura/Ochrona_zabytkow/?id=1610

Warto zauważyć, iż w ostatnich latach obserwować można znaczący wzrost wydatków na opiekę i ochronę nad zabytkami. W 2007 roku wzrost ten okazał się znacznie większy niż w latach poprzednich. Otóż, podczas gdy w 2006 roku Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego przeznaczył milion złotych na ochronę i opiekę nad zabytkami, w 2007 roku kwota ta wyniosła 4 864 425 zł. W ostatnim roku nastąpił zatem pięciokrotny wzrost wydatków.

Wykres 9. Środki UMWM przeznaczone na ochronę i opiekę nad zabytkami Krakowa w latach 2000-2007

Opracowanie własne na podstawie Wykazu podmiotów, którym udziela się dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego, w latach 2000-2008, dostępne na stronie: http://www.malopolskie.pl/Kultura/Ochrona_zabytkow/?id=1610

Wśród poszczególnych obiektów, które otrzymały dofinansowanie, jednorazowo najwyższą kwotę otrzymał Szpital św. Ludwika (150 000 zł w 2006 roku).

Łącznie w latach 2000-2007 najwięcej, bo ponad 250 tysięcy zł spośród środków wydatkowanych na ochronę i opiekę nad zabytkami Krakowa przeznaczono na cele Muzeum Archidiecezjalnego w Krakowie. Na drugim miejscu znalazła się Kuria Metropolitalna (172 tys. zł). Dalej po 100 tys. zł otrzymał Krakowski Szpital Jana Pawła II i Muzeum Lotnictwa. Znaczna część dotacji UMWM przeznaczana jest zatem na obiekty sakralne.

2. Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami Krakowa ze środków prywatnych

Opieka i ochrona nad zabytkami finansowana jest także ze środków inwestorów prywatnych. Ich wkład w ochronę zabytków Krakowa widoczny jest na kilka sposobów. Po pierwsze, inwestorzy prywatni wspierają działania instytucji zajmujących się opieką nad zabytkami, np. Społecznego Komitetu Ochrony Zabytków Krakowa. Po drugie, inwestorzy prywatni przekazują środki na opiekę nad konkretnymi obiektami bezpośrednio do właścicieli tychże obiektów, tak jak w przypadku Kongregacji Eremitów Kamedułów Góry Koronnej. Wreszcie inwestorzy prywatni pokrywają koszty rewaloryzacji obiektów zabytkowych będących w ich posiadaniu. W kategorię tę wpisują się np. właściciele kamienic, przeznaczający środki na konserwację należących obiektów. Inwestorami prywatnymi są także parafie i klasztory pokrywające prace konserwatorsko-remontowe ze środków własnych. Wkład inwestorów prywatnych w opiekę i ochronę zabytków wydaje się bardzo ważny, jednak nie istnieją dane systematycznie szacujące wysokość takich nakładów. Zasadniczym problemem jest brak monitoringu wydatków ponoszonych przez inwestorów prywatnych na rzecz ochrony obiektów zabytkowych

Część informacji na temat kosztów ponoszonych przez właścicieli prywatnych na ochronę zabytków posiada Wojewódzki Konserwator Zabytków. Konserwator wydaje pozwolenia na prowadzenie prac konserwatorsko-budowlanych na terenie obiektów zabytkowych. Aby uzyskać takie zezwolenie należy przedłożyć m.in. projekt prac (składany jest on z całością dokumentacji projektu, w tym z budżetem).

W przypadku obiektów zabytkowych należących do Krakowskich parafii, informacje zbiorcze dotyczące ich rewaloryzacji posiada Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków (WUOZ). Kuria nie dysponuje zbiorczymi informacjami na temat nakładów ponoszonych przez poszczególne parafie krakowskie. Jeżeli parafie chcą rozpocząć prace konserwatorsko-remontowe na terenie należących do nich obiektów zabytkowych, muszą zwrócić się o pozwolenie do WUOZ, przedstawiając projekt prac. Podobnie w przypadku krakowskich klasztorów. Klasztory nie podlegają Kurii i informacje na temat liczby tego typu prac posiada jedynie WUOZ.

Warto dodać, iż pewnymi informacjami dysponuje także Zarząd NFRZK. Otóż, instytucje ubiegające się o środki na ochronę zabytków (np. parafie) muszą wykazać wartość dotychczasowych nakładów poniesionych na ochronę tych obiektów. Informacjami na temat liczby obiektów zabytkowych, które są remontowane na terenie Krakowa dysponuje także Wydział Architektury i Urbanistyki Urzędu Miasta Krakowa. Osoby/instytucje, które chcą przeprowadzić prace konserwatorsko-remontowe na terenie zabytkowych obiektów Krakowa, poza pozwoleniem Konserwatora, muszą uzyskać także zgodę Urzędu Miasta. Jednak do tego ostatniego nie przedkłada się kosztorysu prac, zatem Urząd dysponuje tylko informacjami na temat liczby takich obiektów.

Nie dysponujemy informacjami na temat nakładów ponoszonych przez inwestorów prywatnych na ochronę i opiekę nad zabytkami Krakowa. Zatem przeprowadzenie systematycznej i kompletnej analizy porównawczej źródeł finansowania opieki i ochrony nad zabytkami Krakowa nie jest możliwe. Mimo to opis dostępnych na ten temat danych jest konieczny, ponieważ, choć niepełny, jest to pewien obraz finansowania ochrony i opieki nad zabytkami, niezbędny przy planowaniu przyszłych działań w tym zakresie.

3. Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami Krakowa ze środków Unii Europejskiej oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego

Zewnętrznym źródłem finansowania opieki nad zabytkami Krakowa są środki pochodzące z Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Łączna kwota, która pochodzi z tych źródeł jest ciężka do oszacowania, ponieważ środki te bywają wydatkowane w międzynarodowych konsorcjach, uwzględniając różnego typu prace (nie tylko remontowo-konserwatorskie). Informacje na temat takich wydatków bywają prezentowane łącznie, w przypadku całego projektu, nie zaś z wyszczególnieniem lat. Do głównych inwestycji realizowanych ze środków EOG należą prace prowadzone na terenie Muzeum Narodowego w Sukiennicach, Kongregacji Eremitów Kamedułów Góry Koronnej i w Opactwie Benedyktynów w Tyńcu.

Poniżej zaprezentowane zostaną wybrane projekty, które zostały zrealizowane w ramach środków Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) a także Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Poniższa tabela zawiera podstawową charakterystykę wybranych inwestycji.

Tabela 2. Wybrane inwestycje na terenie Gminy Miejskiej Kraków realizowane ze środków zewnętrznych

Instytucja, która otrzymała dofinansowanie	Czas realizacji projektu	Tytuł projektu	Instytucja finansująca	Koszt projektu
Muzeum Narodowe w Krakowie	2007-2010	„Nowe Sukiennice. Remont i modernizacja Galerii Sztuki Polskiej XIX wieku w krakowskich Sukiennicach”.	Norweski Mechanizm Finansowy Program Operacyjny Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	8 733 610 Euro (5 236 116 Euro ze środków EOG)
Kongregacja Eremitów Kamedułów Góry Koronnej - Klasztor	2006-2008	Modernizacja i adaptacja dawnego Domu Fundatora i Infirmerii w Klasztorze oo. Kamedułów w Krakowie	ZPORR Program Operacyjny Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Środki Klasztoru/darowizny	6 896 900,24 zł (W tym dofinansowanie z EFRR wyniosło 4 224 425,46 zł)
Opactwo Benedyktynów w Tyńcu	2006-2008	Ochrona światowego dziedzictwa kulturowego przez rewitalizację zabytkowego Opactwa	ZPORR Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	10 450 496,99 zł (W tym dofinansowanie

		Benedyktynów w Tyńcu	SKOZK PFRON NFOŚiGW	z EFRR wyniosło 3 245 544,00 zł)
Archidiecezja Krakowska	2006-2007	Tarcza-instalacja systemów zabezpieczających w drewnianych sakralnych obiektach w Małopolsce	ZPORR Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	4 698 926,38 zł (W tym dofinansowanie z EFRR wyniosło 3 524 194,79 zł)

*Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych na stronach internetowych
kluczowych instytucji kultury działających w Krakowie, a także ZPORR*

CZĘŚĆ IV. Powiązanie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami z innymi dokumentami o charakterze strategicznym Gminy Miejskiej Kraków

1. Ochrona dziedzictwa a Strategia Rozwoju Miasta

Strategia Rozwoju Miasta Krakowa przyjęta przez Radę Miasta uchwałą z 13 kwietnia 2005 r. jest dokumentem określającym podstawowe kierunki rozwoju społeczno - gospodarczego w dłuższym okresie czasu. Nakreśla on ogólną wizję Krakowa przyszłości, dla której urzeczywistnienia wytyczono trzy zasadnicze cele strategiczne rozwoju Miasta oraz konkretyzujące je cele operacyjne.

Wizja miasta zaprezentowana w *Strategii* to: Kraków [będący] miastem obywatelskim, zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańców i zrównoważony rozwój, europejską metropolią, konkurencyjnym ośrodkiem nowoczesnej gospodarki opartej na potencjale naukowym i kulturowym.

W opisie potencjału miasta czytamy: „Niekwestionowanym bogactwem Krakowa (...) pozostaje doceniane przez mieszkańców i otaczane szczególną ochroną dziedzictwo historyczne i kulturowe.” Jego obecność wymaga „szczególnej troski o pielęgnację i zachowanie najważniejszych odziedziczonych wartości.” „Bogate tradycje kupieckie, liczne zabytki kultury i architektury, tętniące życiem niezwykle różnorodne ośrodki kulturalne są podstawą budowania nowoczesnej gospodarki.” *Strategia* podkreśla znaczenie wyjątkowości istniejących w Krakowie zabytków dla rozwoju miasta. Dziedzictwo historyczne i kulturalne jest atutem przyciągającym turystów, inwestorów, twórców i naukowców.

Autorzy *Strategii* zalecają, aby rozwój miasta „zapewniał wysoką jakość życia, nie ograniczając przy tym możliwości rozwojowych przyszłych pokoleń, dbając o równowagę przestrzenną, ekologiczną, gospodarczą i społeczną.” Tym samym zwrócono uwagę na konieczność przestrzegania zasady zrównoważonego rozwoju w unowocześnianiu Krakowa.

Jednym z trzech celów strategicznych wymienionych w *Strategii* jest „Kraków jako europejska metropolia o ważnych funkcjach nauki, kultury i sportu.” Jest to cel strategiczny III, a zawiera się w nim cel operacyjny III. 3 tj. „Zachowanie dziedzictwa kulturowego, kulturowego, w tym rewitalizacja zespołów zabytkowych miasta.” Dla realizacji wymienionego celu operacyjnego przewiduje się opracowanie programu rewitalizacji zabytkowych zespołów urbanistycznych.

Strategia wymienia najważniejsze projekty, które należy zrealizować w obszarze „Kultura i dziedzictwo kulturowe”. Są to:

1. Rewitalizacja zespołów urbanistycznych Kazimierza, Starego Podgórze, Nowej Huty,
2. Utworzenie parków kulturowych: „Lotnisko w Czyżynach”, „Zwierzynieckiego”, „Krzemionki Podgórskie”, „Bodzów – Kostrze”, „Stare Miasto”, „Dolina Dłubni”
3. Rewitalizacja i zagospodarowanie zabytkowych obiektów techniki oraz Bulwarów Wisły
4. Utworzenie Centrum „Kwartał św. Wawrzyńca”
5. Rewitalizacja i zagospodarowanie Zespołu Fortecznego dawnej Twierdzy Kraków
6. Rewitalizacja parków: Strzeleckiego, Kościuszki, Decjusza
7. Iluminacja zabytków Krakowa
8. Rewaloryzacja i konserwacja obiektów Śródmieścia w obrębie Plant.

Dla urzeczywistnienia projektów przygotowane zostały dokumenty poświęcone różnym obszarom, w oparciu o które realizować można szczegółowe działania. Są to m.in. *Lokalny Plan Rewitalizacji Starego Miasta*, *Lokalny Plan Rewitalizacji Nowej Huty*, a także *Ramowy program ochrony i rewitalizacji zespołu historyczno-krajobrazowego Twierdzy Kraków*.

2. Ochrona dziedzictwa kultury a kierunki zagospodarowania przestrzennego Krakowa

Za opracowanie wytycznych konserwatorskich dla Miasta Krakowa odpowiada Miejski Konserwator Zabytków, stojący na czele Oddziału Ochrony Zabytków w Wydziale Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miasta.

Jednym z zadań Miejskiego Konserwatora Zabytków jest przygotowywanie wytycznych do nowelizacji *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miejskiej Kraków*. Aktualnie obowiązuje *Studium* uchwalone 16 kwietnia 2003 r. Jest to dokument zaakceptowany przez Radę Miasta, poświęcony tematyce zagospodarowania przestrzennego, będący zarazem punktem wyjścia do opracowania planu zagospodarowania przestrzennego. Plan zagospodarowania stanowi akt prawa miejscowego, a na jego podstawie wydawane są indywidualne decyzje o pozwoleniu na budowę, a także zezwoleń na prace budowlane przeprowadzane w obiektach zabytkowych. *Studium* zawiera charakterystykę środowiska naturalnego, walorów przestrzennych, a także sytuacji społecznej jednostek urbanistycznych miasta, określa zasady polityki przestrzennej Krakowa, a także przedstawia cele i wizje jego rozwoju gospodarczego oraz społecznego.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miejskiej Kraków traktuje także o ochronie dziedzictwa kulturowego w mieście oraz szczególnie rygorystycznych warunkach, jakie należy spełnić dla podjęcia inwestycji budowlanych w najstarszych, zabytkowych dzielnicach Krakowa. W Podrozdziale 4.3 *Studium*, zatytułowanym „Ochrona i kształtowanie dziedzictwa kulturowego”, wymieniono główne kierunki ochrony wartości kulturowych Miasta. Są to:

1. Tworzenie warunków zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrody.
2. Kształtowanie nowych wartości kulturowych i przyrodniczych Miasta.
3. Wykorzystanie istniejącego dziedzictwa w celu zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej i promocji turystycznej Miasta, wzmacniającej jego szanse rozwojowe.

Realizacja kierunków ochrony wartości kulturowych wymaga przestrzegania zasad wynikających z istniejących przepisów prawa powszechnego, a więc zasady ochrony zabytków wpisanych do rejestru zabytków, miejsc wpisanych na Listę Pamięci Narodowej, ochrony stanowisk archeologicznych ujętych w rejestrze, zabytków ujętych w ewidencji konserwatorskiej oraz ochrony przyrody i krajobrazu, a także reguł wynikających z prawa lokalnego.

W ramach kompetencji samorządu, na mocy *Studium* wyznaczona została strefa ochrony wartości kulturowych. Służyć ma ona zachowaniu wyjątkowych walorów kulturowych istniejących układów urbanistycznych, zespołów zabudowy, pojedynczych obiektów architektonicznych i założeń zieleni, a także kształtowania nowych, wartościowych składników środowiska kulturowego. Strefa obejmuje zabytkowe Śródmieście, zabytkowe zespoły i pojedyncze obiekty chronione z mocy prawa, zespoły i obiekty o wysokich wartościach kulturowych i historycznych, znaczące dla kształtowania tożsamości miejsca w skali miejskiej i lokalnej. Wszystkie działania w strefie ochrony wartości kulturowych o charakterze konserwatorskim i inwestorskim muszą odbywać się z poszanowaniem zasad współczesnej doktryny konserwatorskiej i poprzez uzgodnienie ze odpowiednimi służbami konserwatorskimi.

W obrębie strefy ochrony wartości kulturowych wyznaczono trzy kategorie obszarów:

1. Kategoria dominacji – obejmuje zespoły i obiekty kulturowe o najwyższych i wysokich wartościach, zachowane w układzie i substancji, gdzie głównymi działaniami jest ekspozycja i ochrona zasobów. Wśród kierunków działań przeważa konserwacja i remonty. Występuje tu ograniczona możliwość nowych kreacji architektonicznych - pojedynczych obiektów - podporządkowanych układowi urbanistycznemu i lokalnemu kontekstowi zabytkowemu.

2. Kategoria rewaloryzacji – obejmuje zespoły i obiekty kulturowe o najwyższych i wysokich wartościach, o przewadze zachowanych w układzie i substancji, gdzie głównymi działaniami jest ochrona, rehabilitacja a także wzbogacenie funkcjonalne i estetyczne przestrzeni publicznych oraz dalsze uzupełnianie struktury. Wśród kierunków działań należy wymienić konserwacje, remonty i odtworzenia części obiektów a także możliwość nowych kreacji architektonicznych z zachowaniem i uzupełnieniem układu urbanistycznego, przy utrzymaniu równowagi i spójności zabytkowych i współczesnych elementów.
3. Kategoria integracji – obejmuje wartościowe zespoły i obiekty kulturowe o znacznym stopniu degradacji technicznej znajdujące się w zdezintegrowanej przestrzeni, gdzie głównymi działaniami są: ochrona zachowanych elementów, restrukturyzacja funkcjonalna i formalna oraz rekompozycja przestrzenna. Wśród kierunków działań wymienić należy konserwację, remonty i adaptacje istniejącej substancji oraz kształtowanie zespołów i układów z wprowadzeniem nowych elementów, respektujących i asymilujących istniejące wartości urbanistyczne i architektoniczne.

Dodatkowo, w celu ochrony obszarów, które tworzą unikalną sylwetę Krakowa i wymagają wprowadzenia całkowitego zakazu zainwestowania (w terenach otwartych) lub ograniczeń gabarytowych - pozwalających na właściwą ochronę sylwety - w terenach przewidzianych do zainwestowania, wyznaczono strefę ochrony sylwety Miasta. Działania inwestorskie w strefie wymagają uzgodnień z służbami konserwatorskimi. Strefa ta obejmuje najbardziej unikalną część Miasta:

1. Wzgórze Wawelskie wraz z zakolem Wisły,
2. Historycznie ukształtowane Śródmieście,
3. Kazimierz i Stradom,
4. Stare Podgórze,
5. Stare Dębniki,
6. Charakterystyczne wzniesienia Krakowa - Zrąb Sowińca, Wzgórza Tynieckie, Pogórze Bodzowa i Kostrza, Krzemionki Podgórskie oraz bezpośrednie przedpola tych wzniesień - zachodnią część doliny Wisły, Chełm, Wolę Justowską wraz z doliną Rudawy.

Jak wskazuje *Studium*, w obrębie strefy ochrony sylwety Miasta należy podejmować działania służące zachowaniu jej unikalnych walorów. Chodzi przede wszystkim o zintegrowanie ochrony oraz kształtowania środowiska kulturowego i przyrodniczego w kontekście ochrony sylwety. Należy zachować oraz rekultywować istniejące zespoły przyrodnicze – zieleni urządzonej i naturalnej, a szczególnie unikalnych wapiennych pagórów zrębowych (Sowińca, Wzgórz Tynieckich, Kostrza, Pychowic i Skał Twardowskiego oraz Krzemionek i Wawelu). Niezwykle ważna jest ochrona oraz utrzymanie i podkreślenie w kompozycjach urbanistycznych swoistych cech budowy formy architektonicznej układów i zespołów zabudowy, w tym zachowanie lokalnych gabarytów i charakteru architektury istniejącej i projektowanej. Nie można dopuszczać do inwestycji zakłócających charakter krajobrazu otwartego, powinny powstawać tu miejsca służące do wypoczynku i rekreacji.

Trzecią strefą, o której wspomina *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miejskiej Kraków* jest strefa ochrony i kształtowania krajobrazu – wytyczona ze względu na potrzebę zachowania cennych widoków i panoram na sylwetę Miasta. W strefie istnieje zakaz zainwestowania w terenach otwartych oraz obowiązek komponowania nowej zabudowy z uwzględnieniem powiązań widokowych w skali lokalnej i miejskiej.

Strefa ochrony i kształtowania krajobrazu obejmuje:

1. Obszary stanowiące bezpośrednie przedpole płaszczyzny ekspozycji oraz odbioru sylwety Miasta
2. Atrakcyjne krajobrazowo rejony peryferyjne, z których występują wglądy na panoramę Miasta i dalekie widoki na zewnątrz Miasta, a których percepcja odbywa się z ważnych punktów widokowych:
  - a. wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych,
  - b. obszarów wzdłuż północnej granicy Miasta,
  - c. obszaru Czyżyny, centrum Nowej Huty oraz wschodniej części doliny Wisły,
  - d. obszarów wzdłuż wlotów ulic Wielickiej i Zakopiańskiej,
  - e. obszarów ekspozycji widokowej wzdłuż autostrady.

Wytyczenie stref miasta podlegających szczególnej ochronie, służy takiemu zagospodarowaniu historycznie ukształtowanych terenów, które pozwoli na zachowanie ich unikatowych walorów zabytkowych, przyrodniczych i przestrzennych. Dowolność działań inwestycyjnych spowodowałaby tu chaos urbanistyczny, a przede wszystkim utratę wyjątkowego charakteru dzielnic o wiekowej zabudowie, będących wizytówką miasta.

Jedną z form ochrony dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego, wymienioną w art. 7 ustawy o ochronie zabytków są parki kulturowe. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miejskiej Kraków* wymienia jako cel tworzenia parków kulturowych zachowanie i wykorzystanie terenów o wybitnych wartościach historyczno-kulturowych (poza historycznym zespołem miasta) i jednocześnie wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

Granice parków kulturowych przebiegają na terenach wyłączonych dotychczas z działalności inwestycyjnej. Obszary te można wykorzystać jako miejsce rekreacji i wypoczynku w otoczeniu przyrody oraz zabytków. Istnieje obowiązek sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszarów, na których utworzono park kulturowy.

Parki kulturowe powstają w oparciu o uchwałę rady gminy, która określa przy tym, jakie działania inwestycyjne są możliwe na ich obszarze oraz czy obowiązują w danym parku zakazy i ograniczenia w sferze:

1. Prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
2. Zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
3. Umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego;
4. Składowania lub magazynowania odpadów.

Kraków podejmuje starania o przenikanie się parków kulturowych, z parkami rzecznyymi i krajobrazowymi tak, aby ochrona obiektów i zespołów zabytkowych odbywała się w integracji z działaniami ekologicznymi i przy uwzględnieniu zasady zrównoważonego rozwoju.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miejskiej Kraków zaleca ustanowienie następujących parków kulturowych:

- a) „Wzgórze św. Bronisławy”
- b) „Lotnisko”
- c) „Krzemionki Podgórskie”
- d) „Rajsko-Kosocice”
- e) „Skotniki-Bodzów”
- f) „Skala”

- g) „Mydlniki-Tonie”
- h) „Fort Dłubnia”
- i) „Tyniec”

Zwierzyniecki Park Kulturowy. Dnia 5 lipca 2006 r. uchwałą Rady Miasta Krakowa został powołany Zwierzyniecki Park Kulturowy. Park swoim zasięgiem obejmował takie tereny, jak: Wzgórze św. Bronisławy, część Salwatora, forty: Skała, Olszanica, Krępak, Lasek Wolski wraz z otoczeniem, kopce: Piłsudskiego i Kościuszki, klasztor Kamedułów, Strzelnica, Sikornik, Wesoła Polana. Powierzchnia parku liczyła 1107 ha.

Uchwała o powołaniu Parku spotkała się z silnymi protestami społecznymi, które wynikały głównie z obaw właścicieli o prawa do inwestowania na terenie, w szczególności zakazu zabudowy oraz spadkiem wartości ziemi. Sprzeciw mieszkańców wyraził się w zaskarżeniu uchwały do sądu. Wojewódzki Sąd Administracyjny unieważnił z powodów formalnych w maju 2007 r. uchwałę o utworzeniu Zwierzynieckiego Parku Kulturowego. Władze miejskie odwołały się od tej decyzji, kierując do Naczelnego Sądu Administracyjnego skargę kasacyjną i sprawa była ponownie rozpatrywana. Decyzją Naczelnego Sądu Administracyjnego z dn. 7 grudnia 2007 odrzucono odwołanie Rady Miejskiej Krakowa i uchwała o utworzeniu Zwierzynieckiego Parku Krajobrazowego została uchylona.

Lotniczy Park Kulturowy – trakcie zaawansowanych prac nad powołaniem. Park ma się znajdować w środkowej części aglomeracji Krakowa w dzielnicy Rakowice i Czyżyny. Obszar parku to około 35 hektarów. Na terenie planowanego parku znajduje się szereg budynków, m.in. hangar lotniczy i zaplecze garażowo – magazynowe z przełomu lat 20 i 30 XX w., dwa budynki zbudowane podczas II wojny światowej oraz ekspozycja silników lotniczych i samolotów należąca do Muzeum Lotnictwa w Krakowie (170 samolotów, 7 śmigłowców, 22 szybowce).

Z pewnością drogą do urzeczywistnienia tej formy ochrony zabytków, jaką są parki kulturowe, jest porozumienie władz samorządowych z mieszkańcami obszarów o wysokich walorach przyrodniczo-kulturowych. Należy szukać odpowiedniego kompromisu godzącego zabezpieczenie i udostępnianie tych terenów zwiedzającym, z interesami własnościowymi mieszkańców. W przeciwnym razie ich niezadowolone oraz protesty uniemożliwią roztaczanie opieki konserwatorskiej nad obszarami cennymi z punktu widzenia środowiska naturalnego oraz kulturowego.

Inne programy dotyczące zagospodarowania przestrzennego realizowane w Krakowie

Szczególną formą ochrony konserwatorskiej otoczona została **Twierdza Kraków**. Na terenie Krakowa znajduje się bowiem unikatowy zespół obiektów militarnych, posiadający wysokie walory zabytkowe. Twierdza Kraków to kompleks obronny konstrukcji pierścieniowej, którego budowę rozpoczęto w połowie XIX wieku dla ochrony granic Cesarstwa Austrii oraz miasta Krakowa przed niebezpieczeństwami ze strony sąsiada rosyjskiego i pruskiego. Ostatnie elementy Twierdzy powstały w okresie I wojny światowej.

Do dziś zachowało się na obszarze Gminy Miejskiej Kraków 40 fortów (w różnym stopniu zachowania), z czego – 9 fortów w ruinie, 4 ostrogi bramne, 15 schronów amunicyjnych, baterie, szańce i in. obiekty. Forty, pozostające w zasobach gminy, i związane z nimi inwestycje leżą w gestii Zarządu Budynków Komunalnych, częścią terenów zielonych

zawiaduje Zarząd Infrastruktury Komunalnej i Transportu, a pozostałymi elementami zarządza Wydział Skarbu Miasta. Większość fortów z zasobu gminnego wnioskowanych do wpisu do rejestru zabytków została do niego wpisana. Trwa postępowanie w przypadku 2 fortów (Krępak, Kosocice). Ponadto w rejestrze znajdują się jeszcze 3 forty nie będące w zasobach gminy.

Forty należące do Gminy Miejskiej Kraków	
Użytkowane	Nie użytkowane
Kościuszkó, Krzesławice, Olszanica, Grębałów, św. Benedykt	Batowice, Mistrzejowice, Lasówka, Prokocim, Borek, Łapianka, Skotniki
Forty należące do Skarbu Państwa (zarządzane przez Zarząd Budynków Komunalnych)	
Użytkowane (dzierżawa lub najem)	Nie użytkowane
Tonie, Rajsko, Kosocice, Dłubnia, Winnica	Mogiła, Mydlniki, Krępak

Dokumentami mówiącymi o ochronie Twierdzy Kraków są: *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Krakowa* oraz *Ramowy program ochrony i rewitalizacji zespołu historyczno-krajobrazowego Twierdzy Kraków* uchwalony przez Radę Miasta 25 października 2006 r.

Według *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Krakowa* głównymi kierunkami zagospodarowania przestrzennego dla Twierdzy Kraków mają być:

1. Ochrona i konserwacja zachowanych oraz rekonstrukcja brakujących elementów układu urbanistycznego a także substancji architektonicznej fortów i innych obiektów fortyfikacyjnych,
2. Ochrona, konserwacja i odtworzenie zieleni fortecznej oraz układu dróg rokadowych, a także form ziemnych fortyfikacji,
3. Wykorzystanie i adaptacja obiektów dla lokalizacji funkcji usługowych w celu racjonalnego zagospodarowania oraz rehabilitacji zespołów fortecznych i ich otoczenia.

Drugi dokument traktujący o formach i opiece konserwatorskiej nad krakowskimi fortami, *Ramowy program ochrony i rewitalizacji zespołu historyczno-krajobrazowego Twierdzy Kraków*, postuluje, aby obiekty twierdzy znajdujące się w zasobach Gminy Miejskiej Kraków stanowiły jednolity, nierozdzielny zespół historyczno – krajobrazowy Twierdzy Kraków (zespół fortów Twierdzy Kraków), jednolicie zarządzany, objęty ochroną prawną, ogólnie udostępniony i połączony trasą turystyczną. Ma to być rodzaj skansenu architektoniczno – kulturowego, chroniącego zachowane w krajobrazie kulturowym cenne obiekty XIX i XX wiecznego budownictwa militarnego i inżynierii.

Ramowy program ochrony [...] Twierdzy Kraków zaleca, aby objąć ochroną obiekty fortyfikacyjne wraz z otaczającym je krajobrazem warownym (obiekty fortyfikacyjne, niefortyfikacyjne, budowle i urządzenia komunikacyjne w obrębie twierdzy, zielen forteczna i krajobraz warowny). Za konieczne uznaje przeprowadzenie rewitalizacji obiektów fortyfikacyjnych poprzez wprowadzenie do nich funkcji muzealnej, kulturalnej, oświatowej rekreacyjno turystycznej itp., gwarantującej powszechną dostępność obiektów, przy jednoczesnym zachowaniu systemu twierdzy jako całości.

Procesy te powinny odbywać się przy poszanowaniu zasady zrównoważonego rozwoju oraz w oparciu o partnerstwo polegające na podziale zadań i współpracy jednostek samorządu oraz podmiotów obywatelskich.

Formy ochrony obiektów fortyfikacyjnych, jakie przewiduje *Ramowy program ochrony[...] Twierdzy Kraków* to:

1. Wpisy do rejestru zabytków
2. Ustanowienie parków kulturowych – docelowo wszystkie obiekty Zespołu Historyczno-Krajobrazowego Twierdzy Kraków powinny zostać objęte ochroną w formie parku kulturowego.
3. Opracowanie planu ochrony Zespołu Historyczno-Krajobrazowego Twierdzy Kraków z uwzględnieniem parków kulturowych i uchwalenie go przez Radę Miasta Krakowa.
4. Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla tych nieruchomości zabudowanych fortami, które nie są objęte aktualnie obowiązującym planem miejscowym zagospodarowania przestrzennego. Zapewnienie dla nieruchomości fortecznych dobrego sąsiedztwa oraz zapewnienie w etapie uzgadniania dokumentacji właściwych zapisów w decyzjach administracyjnych.
5. Kontynuacja opracowywania i aktualizacja dokumentacji typu ewidencyjnego i wytycznych konserwatorskich w zakresie architektury i zieleni, opracowywanie inwentaryzacji, studiów chłonności adaptacyjnej obiektów itp.

Waloryzacja obiektów Twierdzy Kraków powinna przebiegać według schematu nakreślonego w *Ramowym programie ochrony i rewitalizacji zespołu historyczno-krajobrazowego Twierdzy Kraków*. I tak - najcenniejsze, wybrane obiekty zespołu pełnić mają funkcje muzealne i wystawiennicze, związane z ich historycznym charakterem i wykorzystujące oferowane przez nie wartości kulturowe. Ewentualne adaptacje nie mogą zacierać pierwotnego wyglądu i charakteru obiektów. Pozostałe obiekty mogą zostać wykorzystane dla celów użytkowych, w tym komercyjnych. Znajdą tu miejsce w szczególności stowarzyszenia historyczne, grupy rekonstrukcyjne, kluby działające na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego czy cywilizacyjnego, placówki naukowe i badawcze, kulturalne, artystyczne oraz punkty gastronomiczne, sklepy z pamiątkami, punkty informacyjne czy schroniska turystyczne. Funkcje usługowe winny zawsze być służebne w stosunku do funkcji historycznych i kulturowych. Nie należy dokonywać adaptacji na cele komercyjne, nie mające związku z charakterem i wartością historyczną zarówno poszczególnych budowli, jak i całego zespołu.

Fortyfikacje ziemne, stanowiące istotną nierozzerwalną część zespołu, takie jak umocnienia polowe, szańce, baterie artyleryjskie itp. będą podlegać ochronie i ekspozycji bez adaptacji na inne cele. Są samoistną atrakcją turystyczną jako część zespołu fortecznego, element krajobrazu warownego i teren występowania zieleni fortecznej. Zabezpieczeniu podlegać mogą jedynie te, które znajdują się na terenach we władaniu Gminy Miejskiej Kraków. Zieleń dawnej twierdzy obejmuje cenne biocenozy w tym chronione gatunki roślin, zwierząt i grzybów. Elementy te zostaną objęte ochroną umożliwiającą długotrwałe kształtowanie i zachowanie zieleni. Ich ochrona pozwoli na znaczące powiększenie powierzchni ogólnodostępnej, urządzonej zieleni miejskiej. Obiekty i tereny mocno przekształcone i zniszczone - zostaną zabezpieczone i będą utrzymywane w formie trwałych ruin, z dopuszczeniem ewentualnych przekształceń podlegających kontroli konserwatorskiej i podporządkowanych zasadom kontynuacji formy z zachowaniem treści historycznej.

Ramowy plan ochrony [...] Twierdzy Kraków przewiduje utworzenie trasy dydaktyczno-turystycznej obejmującej jak największą ilość obiektów obronnych Twierdzy oraz Muzeum Twierdzy Kraków. Trasa rowerowa została wytyczona i obejmuje zespół obiektów połączonych ciągami komunikacyjnymi dla pieszych i rowerzystów, wykorzystującymi drogi rokadowe i dojazdowe do fortów. Muzeum Twierdzy Kraków utworzone zostanie natomiast na bazie Fortu Nr 44 „Tonie”, aby gromadzić techniczno – militarne zabytki techniki cywilnej

i wojskowej, ze szczególnym wyeksponowaniem historii twierdzy i I wojny światowej. Jego zasięgiem obejmowane będą stopniowo inne forty.

Wdrażanie Ramowego planu ochrony (...) Twierdzy Kraków wymaga realizacji szeregu działań, a należą do nich:

1. Właściwe zarządzanie zasobem fortecznym i ich lepsza ochrona dzięki przekazaniu ich w całości jednemu miejskiemu zarządcy, wskazanemu przez Prezydenta Miasta Krakowa (wszystkie forty są zarządzane przez Zarząd Budynków Komunalnych). Powołanie zespołu Zadaniowego, składający się z pracowników poszczególnych Wydziałów i jednostek administracyjnych z możliwością powoływania konsultantów. Opiniowałby on wnioski, projekty, dokumentacje przetargowe dotyczące fortów oraz sprawował nadzór nad zarządcą. Prace na powołaniem zespołu są w toku.
2. Scalenie własnościowe działek fortecznych na rzecz Gminy Miejskiej Kraków lub Skarbu Państwa.
3. Zabezpieczenie obiektów przed dalszą degradacją (zabezpieczenie przed dewastacją i kradzieżami, odizolowanie miejsc stwarzających zagrożenie dla odwiedzających)
4. Działalność edukacyjna i promocyjna Twierdzy Kraków (umieszczanie informacji o Twierdzy w biuletynach dotyczących Krakowa, rozpowszechnianie informacji inwestycyjnych dot. obiektów Twierdzy w środowiskach biznesowych, na targach i prezentacjach).
5. Dostosowanie poszczególnych obiektów do przejęcia przez docelowych użytkowników (wyznaczenie atrakcyjnych stawek dzierżawnych, zwolnienia podatkowe).

Realizacja tych zadań pozwoli na ujednoczenie stanu prawnego obiektów Twierdzy Kraków, usprawnienie procesu zarządzania nimi oraz zwiększenie skuteczności działań informacyjno-promocyjnych poświęconych krakowskim fortom, skierowanych zarówno do turystów, jak i do potencjalnych inwestorów. Program Planu Ochrony dla Twierdzy Kraków planuje się poddać pod uchwałę Rady Miejskiej w 2009 r.

Gmina Miejska Kraków zgłosiła udział w programie europejskim „Forte Cultura” na lata 2009-2011. Program ten jest realizowany przez Muzeum Inżynierii Miejskiej i Oddział Ochrony Zabytków Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ma na celu wzajemną promocję turystyczną europejskich twierdz z XIX w. oraz opracowanie wstępnej dokumentacji do wpisu przygotowującej do wpisu obiektów Twierdzy Kraków na Listę Światowego Dziedzictwa. Poza tym, działania te umożliwią aplikowanie do Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego w celu pozyskania środków na konserwację obiektów.

3. Programy Rewitalizacji w Krakowie

Miejski Program Rewitalizacji

Miejski Program Rewitalizacji stanowi podstawę działań rewitalizacji na terenie całego miasta w długofalowej perspektywie. Program zawiera metody i instrumenty wdrażania działań rewitalizacyjnych. Dokument wymaga ciągłej aktualizacji w zależności od zmieniających się potrzeb miasta. MPR nie jest narzędziem służącym pozyskiwaniu środków europejskich ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. Sporządzenie projektu MPR zostało ukończone w październiku 2008 r.

Projekt Miejskiego Programu Rewitalizacji wymienia szereg celów operacyjnych i działań, które należy podjąć w sferze rewitalizacji:

1. Zlikwidowanie deficytów, które osłabiają pozycję Krakowa jako metropolii i centrum regionu małopolskiego.

2. Skoordynowany i zrównoważony rozwój miasta dzięki stworzeniu systemu zarządzania, który umożliwi realizację celów sformułowanych w Miejskim Programie Rewitalizacji.
3. Stworzenie odpowiednich warunków sprzyjających rozwojowi funkcji miasta jako centrum gospodarczego – utrzymanie dotychczasowych i tworzenie nowych miejsc pracy, regionalne wspieranie gospodarki, wspieranie lokalnego rzemiosła, umocnienie gospodarki lokalnej, lokalizacja branż innowacyjnych.
4. Stworzenie nowych i wzmocnienie istniejących lokalnych ośrodków bazy zaopatrzeniowej.
5. Usunięcie istotnych deficytów natury strukturalnej i funkcjonalnej oraz mankamentów, które wpływają na kształtowanie wizerunku miasta.
6. Zachowanie i odbudowa budynków i przestrzeni publicznych o znaczeniu historycznym, architektonicznym, artystycznym lub urbanistycznym, rewitalizacja kwartałów historycznych, zachowanie walorów kulturowych, dobór odpowiednich zrównoważonych funkcji użytkowych.
7. Poprawa wizerunku przestrzeni publicznej pod względem funkcjonalności, estetyki i bezpieczeństwa.
8. Poprawa wizerunku miasta i podniesienie jakości otoczenia mieszkaniowego.
9. Utrzymanie i wzmocnianie ciągłości korytarzy ekologicznych – systemu przyrodniczego wpisanego w strukturę miasta. System zieleni oparty na naturalnym „kręgosłupie” sieci rzecznej i na systemie zieleni fortów Twierdzy Kraków powiązanych drogami rokadowymi jest znaczącym elementem struktur przestrzenno-funkcjonalnych i warunkiem niezbędnym dla poprawnego funkcjonowania systemu przyrodniczego miasta i zasilania jego bioróżnorodności. Scalanie ciągów zieleni.
10. Stworzenie odpowiednich warunków sprzyjających wzmocnieniu poczucia tożsamości lokalnej mieszkańców (tworzenie programów, wspieranie inicjatyw itp.).
11. Dopasowanie warunków mieszkaniowych i egzystencjalnych ludności do nowoczesnych standardów.
12. Wzmocnienie funkcji mieszkaniowej – utrzymanie dotychczasowych i stworzenie nowych przestrzeni mieszkalnych, dopasowanie otoczenia mieszkaniowego do potrzeb rodzin z dziećmi, zapewnienie nowoczesnych standardów przy jednoczesnym zachowaniu akceptowalnych społecznie czynszów.
13. Wspieranie rozdrobnionych struktur własnościowych.
14. Stworzenie funkcjonalnego, przyszłościowego systemu komunikacji i transportu.
15. Wsparcie i doradztwo dla społecznych grup i inicjatyw działających na rzecz inwestycji rewitalizacyjnych, wspieranie działań mających na celu partycypację mieszkańców w tym procesie (spotkania, imprezy, informacja).
16. Integracja grup społecznych znajdujących się w mniej korzystnej sytuacji socjalnej, integracja mniejszości społecznych.
17. Rozbudowa i wspieranie sieci społecznych.
18. Rozbudowa infrastruktury socjalnej (przedszkola, szkoły, młodzieżowe domy kultury, punkty doradztwa itd.).
19. Zapobieganie przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miasta.
20. Przeniesienie zakładów wykonujących uciążliwą działalność, z jednoczesnym zagwarantowaniem nowych lokalizacji i dodatkowych funkcji użytkowych (w wypadku innych zakładów pożądane jest tworzenie mieszanego układu funkcji użytkowych).
21. Budowa i remonty publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystyczno-rekreacyjnych połączonych z działalnością gospodarczą.

Działania rewitalizacyjne mają wywoływać według *Miejskiego Programu Rewitalizacji* średnio- i długoterminowe efekty:

1. Wzrost efektywności zaangażowanych środków z funduszy strukturalnych i uzyskanie większej trwałości wdrożonych działań,
2. Uzdrawienie sytuacji w obszarach rewitalizacji, zwłaszcza w dziedzinach związanych z mieszkalnictwem, pracą, sytuacją socjalną mieszkańców oraz handlem, usługami i komunikacją; wyraźna poprawa wizerunku przedmiotowych obszarów, wywołująca pozytywne zmiany w obszarach sąsiednich (efekty *spill-over*),
3. Uporządkowanie zdegradowanych struktur urbanistycznych i stworzenie znacznego potencjału rozwojowego przy jednoczesnym uniknięciu wykorzystania dodatkowych terenów niezabudowanych (poprzez rozwój obszarów przemysłowych),
4. Powstanie nowatorskiej działalności gospodarczej w branżach ukierunkowanych na nowe technologie, które nie będą kolidowały z wysokim standardem mieszkaniowym,
5. Integracja społeczna „grup problemowych“ oraz likwidacja dyskryminacji i wykluczeń społecznych,
6. Poprawa warunków życia lokalnej społeczności,
7. Sprawdzenie jakości własnych działań przez administrację miejską w toku realizacji projektu, nawiązanie bliskich kontaktów władz lokalnych z mieszkańcami, powstanie nowych organizacji i stowarzyszeń, których współpraca wybiegać będzie poza czas trwania rewitalizacji.

Teren miasta podzielony został w projekcie *Miejskiego Programu Rewitalizacji* na obszary, w których działania rewitalizacyjne są priorytetem. Wyróżniono siedem zespołów:

Zespół I: Stare Miasto, Kleparz, Piasek, Nowy Świat, Stradom, Wesoła Zachód, Kazimierz, część Grzegórzek Zachód i Półwsie Zwierzynieckie

Zespół II: Stare Podgórze, Zabłocie, Mateczny, Bonarka, Kopiec Krakusa, Heltmana, część Grzegórzek Wschód i Grzegórzek Północ, Staw Płaszowski (Płaszów)

Zespół III: Zakrzówek, Dębniki Zachód, Przegorzały Wschód i Przegorzały Południe (Polnych Kwiatów / Ks. Józefa)

Zespół IV: Krowodrza Południe, południowa części Krowodrzy Wschód i Północ, Azory Wschód, północna część Bronowic Małych Wschód, Krowodrza Nowa Wieś (część zachodnia), Nowa Wieś Południe (część zachodnia), Małe Błonie (część północnowschodnia), Czarna Wieś (część zachodnia)

Zespół V: wszystkie jednostki urbanistyczne „starej” Nowej Huty, Na Skarpie (Łąki Nowohuckie), Mogiła (część wschodnia)

Zespół VI: Płaszów (Zalew Bagry), tereny przemysłowe i kolejowe (Zarzecze, Rybitwy, Podgaje)

Zespół VII: Borek Fałęcki Wschód, Łagiewniki (Sanktuarium Bożego Miłosierdzia / Białe Morza)

Zespół VIII: Nowa Huta-Kraków Wschód: Kombinat HTS, Mogiła Wschód (część północno-wschodnia, Pleszów-Kujawy (część północna), Branice (część północna)

Działania przedmiotowe w dziedzinie rewitalizacji w wyżej wymienionych obszarach muszą uwzględniać takie aspekty, jak wspieranie gospodarki (utrzymanie i tworzenie nowych miejsc pracy), wzmocnienie centralnych funkcji miasta Krakowa jako ważnej aglomeracji w Województwie Małopolskim, Polsce i Europie Środkowej, rozwój przestrzenno-funkcjonalny, ochrona i konserwacja zabytków, poprawa warunków mieszkaniowych, poprawa warunków pracy i kształcenia.

Miejski Plan Rewitalizacji zawiera obszerny opis mechanizmów realizacji odnowy miasta. Określa kto będzie wdrażał program, według jakich procedur, jak będzie wyglądał system finansowania działań rewitalizacyjnych. W *MPR* opisane zostały szczegółowo zespoły

urbanistyczne podlegające rewitalizacji wraz z podobszarami, ich słabe i mocne strony, dokonano przeglądu struktury urbanistycznej i wyszczególniono konkretne projekty i działania (po kilkadziesiąt), jakie przewidziano dla każdego zespołu – remonty, budowy, uporządkowanie itd.

Na uwagę zasługują planowane projekty flagowe, tzn. główne punkty interwencji w danych podobszarach, które będą źródłem impulsu dla dalszego rozwoju i zainicjują proces rewitalizacji przedmiotowego obszaru, wywołując efekty, „spill-over”, których przeprowadzenie zaproponowano w Miejskim Programie Rewitalizacji. Projekty flagowe dla poszczególnych zespołów to:

Dla Zespołu I:

1. Rewitalizacja otoczenia Wawelu.
2. Modernizacja ulic i placów na Starym Mieście.
3. Modernizacja Placu Nowy Kleparz i jego otoczenia.
4. Rewitalizacja wybranego kwartału na Piasku jako projekt modelowy.
5. Modernizacja ulic Krakowskiej, Stradomskiej, Starowiślnej oraz ul. św. Wawrzyńca.
6. Rewitalizacja jednego z kwartałów w dzielnicy Kazimierz jako projekt modelowy.
7. Rewitalizacja i modernizacja placu targowego Na Stawach, ulicy T. Kościuszki i zabudowy.

Dla zespołu II:

1. Przebudowa ulic Kalwaryjskiej i Limanowskiego oraz przylegających do nich placów.
2. Rewaloryzacja Parku Bednarskiego.
3. Rewitalizacja, rekultywacja i zagospodarowanie terenu Krzemionek.
4. Rewitalizacja terenów przemysłowych i poprzemysłowych w dzielnicy Grzegórzki.
5. Rewitalizacja terenów zielonych przy Zakładzie Przyrodoleczniczym w okolicy Matecznego.

Dla Zespołu IV:

1. Rewitalizacja terenów pokolejowych, przemysłowych i poprzemysłowych Krowodrza Południe.
2. Projekt modelowy na osiedlu wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej Azory (modernizacja jednego lub kilku budynków mieszkalnych z wielkiej płyty, modernizacja lokalnego centrum zaopatrzeniowo-usługowego, humanizacja otoczenia mieszkaniowego oraz nowy wystrój przestrzeni publicznej).
3. Modernizacja i rewitalizacja Miasteczka Studenckiego jako projekt modelowy.

Dla Zespołu V:

1. Rewitalizacja placu Centralnego i Alei Róż.
2. Zagospodarowanie Łąk Nowohuckich.
3. Modernizacja i rozbudowa teatru „Łażnia Nowa“.
4. Rewitalizacja kwartałów w Nowej Hucie jako projekt modelowy.

Dla Zespołu VI:

1. Rewitalizacja terenów nad Zalewem Bagry.
2. Rewitalizacja terenów przemysłowych przy ulicy Surzyckiego.

Dla Zespołu VIII:

1. Opracowanie koncepcji rewitalizacji terenów przemysłowych i poprzemysłowych.

Dla Zespołów III oraz VII nie określono projektów flagowych.

Od kwietnia 2007 do maja 2008 UM Krakowa prowadził nabór projektów, które wpisywałyby się w działania rewitalizacji w Krakowie. Celem akcji było zbadanie zapotrzebowania i aktywności inwestycyjnej potencjalnych beneficjentów – jednostek miejskich, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, spółek itd. Do końca maja 2008 roku do Wydziału Strategii i Rozwoju Miasta wpłynęły 233 projekty. Weryfikację merytoryczną przeprowadzono tylko dla projektów, które są częściami projektów flagowych.

Lokalny Program Rewitalizacji Starego Miasta

Podstawami prawnymi *LPR Starego Miasta* są: *Małopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013* wraz z *Uszczegółowieniem* oraz opracowana przez Zarząd Województwa Małopolskiego *Metodyka przygotowania i oceny programu rewitalizacji w ramach MRPO na lata 2007-2013*. MRPO wymaga, aby w miastach powyżej 20 tys. mieszkańców wyłonić obszar przeznaczony do rewitalizacji w pierwszej kolejności. W Krakowie są to: obszar Starego Miasta oraz "starej" Nowej Huty. Dla tych terenów opracowano Lokalne Programy Rewitalizacji, których realizacja może odbywać się z wykorzystaniem środków MRPO 2007-2013. Projekty *LPR Starego Miasta* oraz dla Nowej Huty przygotowała firma BIG-STÄDTEBAU GmbH.

LPR Starego Miasta jest wieloletnim, interdyscyplinarnym i zintegrowanym programem operacyjnym. Tworzy ramy wdrażania procesu rewitalizacji, którego celem jest zrównoważony rozwój miasta. *LPR Starego Miasta* wytycza kierunki działań, których określenie jest niezbędne dla pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w ramach MRPO 2007-2013, Oś Priorytetowa 6, Działanie 6.1 Schemat A.

Lokalny Program Rewitalizacji Starego Miasta będzie narzędziem dla Urzędu Miasta, umożliwiającym przygotowanie i wdrażanie konkretnych działań rewitalizacji w kontekście ogólnomiejskim i długofalowej perspektywie. Program nie jest zamkniętym dokumentem, jednorazowo uchwalonym przez Radę Miasta, należy go na bieżąco aktualizować i z upływem czasu dostosowywać do nowych wymagań.

Jako obszary rewitalizacji *LPR Starego Miasta* wymienia następujące tereny:

1. Stare Miasto: Stare Miasto w obrębie Plant.
2. Kraków XIX-wieczny: Kleparz, Piasek Północ, Piasek Południe, Nowy Świat, Stradom, Wesoła Zachód.
3. Kazimierz.
4. Stare Podgórze.
5. Jurydyka Lubicz.

Łączna powierzchnia obszaru rewitalizacji wynosi 662 ha, liczba mieszkańców sięga 59,4 tysięcy. Gęstość zaludnienia wyniosła w 2007 roku prawie 9 tys. na km², co jest wartością 3,9 razy większą niż przeciętna w Krakowie.

LPR definiuje główne problemy obszaru rewitalizacji. W programie podkreślono, aby działania rewitalizacyjne odpowiadały w pierwszej kolejności na zjawiska takie, jak:

1. W sferze środowiska naturalnego: zanieczyszczenie powietrza – wysokie stężenie pyłu PM10, którego źródłem są w tym rejonie przede wszystkim spaliny samochodowe, ogrzewanie węglowe w starych kamienicach, przekroczenia dopuszczalnego poziomu dźwięku, niezadowolająca jakość wód powierzchniowych (klasa IV).
2. W sferze funkcjonalno - przestrzennej: wysoki stopień dekapitalizacji starej zabudowy, zużycie techniczne i funkcjonalne zestarzenie infrastruktury całego rewitalizowanego obszaru, wynikające z deficytu prac remontowych, zły stan wyposażenia technicznego budynków oraz niewystarczający poziom efektywności energetycznej, zanik walorów architektonicznych i historycznych budownictwa, zbyt

mała przepustowość komunikacyjna ulic, niewydolny system komunikacji i parkowania, degradacja przestrzeni publicznych, powodująca obniżenie jakości życia mieszkańców oraz utrudnienia w rozwoju handlu, turystyki i usług.

3. W sferze gospodarczej: wyższy niż średnia dla Krakowa odsetek bezrobotnych powyżej 50 roku życia oraz osób z wykształceniem podstawowym lub niepełnym podstawowym.
4. W sferze socjalnej: wysoki wskaźnik przestępczości, większy niż średnia dla całego miasta odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (na obszarze rewitalizacji 22,3 %, w Kr – 17,7 %) oraz odsetek osób objętych pomocą społeczną MOPS (na obszarze rewitalizacji 6,7 %, w Kr – 4,3 %).

Dokumenty strategiczne Krakowa (*Strategia Rozwoju Krakowa 2005, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego 2003*) postulują wzmocnienie centralnej roli obszaru rewitalizacji w kontekście całego miasta. Stanem docelowym jest sytuacja, w której - centrum miasta jest atrakcyjne kulturowo oraz przestrzennie-funkcjonalnie dla mieszkańców i turystów (dziedzictwo kulturowe podlega ochronie i jest odpowiednio eksponowane, przestrzeń publiczna ma właściwy wystrój, układ urbanistyczny jest czytelny) i posiada mocną pozycję gospodarczą (różnorodność gospodarcza, wysokie standardy zamieszkania oraz pracy). Zespół urbanistyczny Starego Miasta powinien charakteryzować lepszy stan środowiska naturalnego. W dziedzinie polityki społecznej należy wypracować odpowiednie standardy socjalne, odpowiadające na problemy lokalnej społeczności.

Temu wszystkiemu służyć mają cele i działania rewitalizacji przeznaczone dla Starego Miasta i jego okolic. Zostały one przedstawione w dalszej części opracowania.

LPR Starego Miasta uwzględnia proponowane przez różne podmioty 92 projekty rewitalizacyjne. LPR zawiera też sprawozdanie z otwartych debat (marzec 2008) oraz z konsultacji społecznych, jakie zorganizowano w czerwcu 2008 r. na etapie przygotowywania Planu.

Lokalny Program Rewitalizacji Nowej Huty

Podstawy prawne LPR Nowej Huty, istota programu oraz wykonawca są takie same jak w przypadku LPR Starego Miasta.

Obszar rewitalizacji stanowi zespół zabudowy mieszkaniowej Nowa Huta wraz z użytkiem ekologicznym „Łąki Nowohuckie”. Cały obszar leży w Dzielnicy XVIII i obejmuje następujące jednostki urbanistyczne: osiedle Spółdzielcze-Kolorowe, Teatralne, Krakowiaków-Górali, Sportowe, Zielone, Szkolne, Stalowe, Willowe, Wandy, Centrum D, Handlowe, Centrum C, Zgody, Urocz. Słoneczne, Centrum D, Szklane Domy, Centrum A, Hutnicze, Ogrodowe oraz część jednostki urbanistycznej Na Skarpie. Łączna powierzchnia obszaru rewitalizacji wynosi blisko 305 ha, liczba mieszkańców sięga 50,7 tys.

Podstawowe problemy obszaru, które powinny znaleźć odpowiedź w działaniach rewitalizacyjnych to:

1. W sferze środowiska naturalnego: przekroczenia dopuszczalnych norm zanieczyszczenia powietrza i hałasu, spowodowane głównie obecnością kombinatu metalurgicznego i in. zakładów przemysłowych oraz natężeniem ruchu tranzytowego przebiegającego al. Jana Pawła II.
2. W sferze funkcjonalno - przestrzennej: wysoki stopień dekapitalizacji starej zabudowy, zużycie techniczne, obniżenie walorów funkcjonalnych infrastruktury obszaru, niska jakość przestrzeni publicznych i ich postępująca degradacja, rzutująca negatywnie na warunki życia mieszkańców, a także brak wystarczającej ilości miejsc parkingowych i tłok na drogach.
3. W sferze gospodarczej: trudności w prowadzeniu działalności gospodarczej (26% badanych właścicieli MSP deklaruje, że warunki działania ich firm są złe lub

bardzo złe), niewielka siła nabywcza klientów nowohuckich przedsiębiorstw – są to głównie osoby starsze o relatywnie niskich dochodach, mniejszy niż w innych częściach miasta jest odsetek młodych konsumentów, wysoki udział bezrobotnych z obszaru rewitalizacji w odsetku osób pozostających bez pracy w całym Krakowie (mieszkające tu osoby bez pracy stanowią aż 9,5% wszystkich bezrobotnych w Krakowie), wysoki odsetek osób z wykształceniem podstawowym lub niepełnym podstawowym wśród bezrobotnych.

4. W sferze socjalnej: wysoki odsetek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, szybki przebieg zjawiska starzenia się ludności na omawianym terenie, niedobór terenów sportowych, placów zabaw, miejsc rekreacji dla dzieci i młodzieży.

Podjęmowane działania rewitalizacyjne służyć mają ochronie zabytkowego zespołu starej Nowej Huty, który stanowi reprezentatywny przykład urbanistyki socrealizmu o ponadlokalnym znaczeniu. Stanem docelowym jest sytuacja, w której obszar rewitalizacji może pełnić rolę centrum dzielnicowego, a także zwiększa swoje znaczenie w sferze funkcjonalnej i społecznej w skali całego miasta.

LPR uwzględniła 36 projektów rewitalizacyjnych proponowanych przez różne podmioty. Po uwzględnieniu wszystkich projektów oraz działań, które Miasto Kraków zamierza przeprowadzić w najbliższych latach, sformułowano projekt pilotażowy. Projekt ten przeprowadzany jest w centralnej części obszaru rewitalizacji, borykającym się z deficytami natury środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, gospodarczej i społecznej, a jednocześnie kryjącym potencjał rozwojowy, który należałoby wyzwolić. Przewiduje się, że projekt pilotażowy będzie sygnałem dla dalszego rozwoju i zainicjuje proces rewitalizacji w centrum „starej” Nowej Huty, wyzwalając efekty *spill-over*.

W ramach projektu pilotażowego planowana jest realizacja następujących działań:

1. Kompleksowa rewitalizacja i modernizacja Placu Centralnego i Alei Róż.
2. Rewitalizacja terenów zielonych: użytku ekologicznego Łąki Nowohuckie.
3. Rewitalizacja kwartałów z zabudową mieszkalno-usługową jako działanie komplementarne dla projektu flagowego „Aleja Róż – Plac Centralny – Łąki Nowohuckie”.

LPR zawiera sprawozdanie otwartych debat (marzec 2008) oraz z konsultacji społecznych, jakie zorganizowano w czerwcu 2008 r. na etapie przygotowywania Planu.

Cele operacyjne i działania operacyjne zalecane w *LPR Starego Miasta* oraz *LPR Nowej Huty* są jednakowe. Identyfikują zapisy o planowanych oddziaływaniach. Wymienione zagadnienia zostały opisane poniżej:

Cele operacyjne zawarte w LPR dla Starego Miasta oraz LPR dla Nowej Huty	Działania operacyjne
Stworzenie warunków dla przeprowadzenia procesu rewitalizacji	a) Opracowanie kompleksowej koncepcji służącej ukierunkowanemu rozwojowi całego przedmiotowego obszaru b) Stworzenie efektywnego systemu zarządzania w celu realizacji procesu rewitalizacji
Ochrona dziedzictwa kulturowego	a) Koncepcje wszystkich działań rewitalizacyjnych muszą respektować historyczną i kulturową wartość obiektów i zespołów
Poprawa jakości środowiska	a) zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i poprawa klimatu akustycznego poprzez zredukowanie ruchu kołowego,

naturalnego	<ul style="list-style-type: none"> b) redukcja emisji zanieczyszczeń z systemów grzewczych dzięki eliminowaniu ogrzewania węglowego, c) poprawa efektywności energetycznej budynków, d) poprawa świadomości ekologicznej mieszkańców i turystów poprzez celowe działania informacyjne- promowanie ekologicznych środków komunikacji, e) zachowanie ciągłości korytarzy ekologicznych jako warunek niezbędny dla poprawnego funkcjonowania systemu przyrodniczego miasta, f) i zasilania jego bioróżnorodności, g) pielęgnacja terenów zieleni miejskiej, preferowanie rodzimych gatunków roślin, h) pielęgnacja i uzupełnianie zieleni wewnątrzkwartałowej, i) ochrona przed skutkami powodzi.
Wzmocnienie lokalnej gospodarki	<ul style="list-style-type: none"> a) realizacja Programu rozwoju ekonomii społecznej, przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji zawodowej na krakowskim rynku pracy, b) stworzenie dogodnych warunków dla rozwoju funkcji handlowo-usługowych, c) wspieranie sektora turystyki dzięki rozbudowie infrastruktury turystycznej i tworzenie dogodnych warunków rozwoju zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Turystyki w Krakowie 2006-2013, d) utrzymanie istniejących i tworzenie nowych miejsc pracy dzięki intensywnemu wspieraniu małych i średnich przedsiębiorstw poprzez realizację Programu wspierania rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości w Krakowie, e) poprawa warunków dla rozwoju turystyki, lokalnego handlu detalicznego i gastronomii poprzez rewitalizację przestrzeni publicznej, f) promowanie mniej znanych terenów i obiektów obszaru rewitalizacji w ramach Strategii Promocji Krakowa w celu pozyskiwanie inwestorów, mieszkańców i turystów.
Stworzenie funkcjonalnego, nowoczesnego systemu komunikacji	<ul style="list-style-type: none"> a) stworzenie kompleksowego systemu w celu rozwiązania aktualnego problemu miejsc parkingowych i zlikwidowania deficytów wynikających z natężenia indywidualnego ruchu kołowego, z uwzględnieniem historycznych struktur przestrzenno-funkcjonalnych, b) preferowanie i promocja ekologicznych środków komunikacji, c) stworzenie systemu w celu centralnego sterowania przepływem indywidualnego ruchu kołowego, systemem miejskiej komunikacji publicznej, ruchem samochodów poszukujących miejsca parkingowego oraz optymalnego wykorzystania publicznych parkingów poza centrum, d) uwzględnienie potrzeb pieszych, rowerzystów i osób niepełnosprawnych - odnowa infrastruktury technicznej komunikacji miejskiej, optymalizacja systemu miejskiej komunikacji publicznej, skorygowanie układu torowisk tramwajowych.
Rewitalizacja i modernizacja przestrzeni publicznej	<ul style="list-style-type: none"> a) kompleksowa rewitalizacja i modernizacja przestrzeni publicznych w celu poprawy uwarunkowań przestrzenno-funkcjonalnych, środowiskowych, gospodarczych i społecznych, w sposób adekwatny do rangi obszaru w mieście oraz jego wartości historyczno-kulturowych i funkcjonalno-przestrzennych, b) uporządkowanie przestrzeni ulicznej pod kątem funkcjonalnym i estetycznym w sposób adekwatny do rangi i funkcji poszczególnych ulic i placów w strukturze obszaru (między innymi likwidacja barier, zwężenie pasa jezdni, poszerzenie chodników, rozwiązanie problemu

	<p>miejsc parkingowych, odnowienie nawierzchni, oświetlenia i elementów małej architektury, nasadzenie roślin),</p> <p>c) modernizacja infrastruktury technicznej (instalacji doprowadzających media).</p>
Usunięcie istotnych mankamentów natury strukturalnej i funkcjonalnej	<p>a) przeniesienie szczególnie uciążliwych zakładów produkcyjnych,</p> <p>b) organizacja struktur funkcjonalnych poszczególnych podobszarów odpowiednio do ich roli i znaczenia w strukturze całego miasta.</p>
Wspieranie procesu otwarcia się miasta ku Wiśle	<p>a) wykorzystanie walorów Wisły i jej bulwarów jako ważnej osi kompozycyjnej miasta i włączenie do struktury miasta jako elementu przestrzenno-funkcjonalnego,</p> <p>b) zagospodarowanie i uporządkowanie bulwarów Wisły jako terenów zielonych i rekreacyjnych, atrakcyjnych dla turystów i mieszkańców,</p> <p>c) rozwój żeglugi pasażerskiej na Wiśle,</p> <p>d) przestrzeganie konieczności zachowania funkcji korytarza ekologicznego o znaczeniu międzynarodowym jako elementu Sieci Ekologicznej ECONET-PL.</p>
Renowacja i modernizacja substancji budowlanej oraz wzmocnienie funkcji mieszkaniowej	<p>a) zachowanie, rewaloryzacja i modernizacja substancji budowlanej, w szczególności budynków o wartościach i znaczeniu historycznym, architektonicznym, artystycznym lub przestrzenno-funkcjonalnym,</p> <p>b) rewitalizacja kwartałów historycznych,</p> <p>c) wspieranie zrównoważonego rozwoju przestrzenno-funkcjonalnego i zgodnego współistnienia funkcji użytkowych obszaru jako miejsca zamieszkania i pracy,</p> <p>d) eliminowanie konfliktów funkcji mieszkaniowej i turystycznej dzięki stosownym działaniom administracyjnym i budowlanym,</p> <p>e) stworzenie programów służących zapobieganiu postępującemu wyludnianiu się Starego Miasta i Starego Podgórze,</p> <p>f) utrzymanie dotychczasowych i stworzenie nowych zasobów mieszkaniowych,</p> <p>g) dostosowanie warunków mieszkaniowych do współczesnych standardów przy zachowaniu społecznie akceptowalnej wysokości czynszu,</p> <p>h) poprawa jakości otoczenia mieszkaniowego, dostosowanie standardów do potrzeb rodzin z dziećmi.</p>
Poprawa warunków dla rozwoju edukacji, nauki i kultury	<p>a) rewitalizacja obiektów związanych z edukacją, nauką i kulturą,</p> <p>b) dopasowanie ich wyposażenia do nowoczesnych standardów,</p> <p>c) wspieranie współpracy między szkołami wyższymi a podmiotami gospodarczymi poprzez transfer wiedzy i doświadczeń.</p>
Zapobieganie przestępczości i poprawa bezpieczeństwa	<p>a) kontynuacja programu Bezpieczny Kraków oraz Wieloletniego miejskiego programu przeciwdziałania przestępczości młodzieży,</p> <p>b) poprawa warunków pracy Policji, Straży Miejskiej i Państwowej Straży Pożarnej,</p> <p>c) poprawa oświetlenia przestrzeni publicznej i poprawa wystroju miejsc leżących na uboczu w celu zwiększenia bezpieczeństwa w mieście.</p>
Poprawa infrastruktury socjalnej	<p>a) wzmocnienie i poprawa oferty wypoczynkowej dzięki modernizacji obiektów i terenów sportowo-rekreacyjnych.</p> <p>b) poprawa warunków wypoczynku i spędzania wolnego czasu poprzez wspieranie inicjatyw dla dzieci, młodzieży i seniorów,</p>

	c) modernizacja i rozbudowa placówek socjalnych i obiektów użyteczności publicznej (przedszkoli, szkół, punktów doradczo-konsultacyjnych, itd.).
Tworzenie i wspieranie sieci społecznych	<p>a) przeciwdziałanie przejawom patologii społecznych i wykluczeniu społecznemu, integracja mniejszości społecznych w ramach realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa na lata 2007-2013 oraz Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Innych Uzależnień na rok 2008,</p> <p>b) wsparcie i doradztwo dla grup i inicjatyw przejawiających zainteresowanie koncepcją rewitalizacji- wspieranie działań mających na celu wzmocnienia partycypacji społecznej (imprezy tematyczne, spotkania, informacje),</p> <p>c) wspieranie inicjatyw mających na celu wzmocnienie sieci społecznych,</p> <p>d) tworzenie warunków sprzyjających wzmocnieniu poczucia tożsamości lokalnej mieszkańców (tworzenie programów, wspieranie inicjatyw itp.).</p>

Autorzy *LPR Starego Miasta* oraz *LPR Nowej Huty* spodziewają się, że podjęte działania przyniosą szereg pozytywnych efektów, wśród których wymieniono:

1. Wzrost efektywności zaangażowanych środków finansowych i uzyskanie większej trwałości wdrożonych działań.
2. Likwidacja zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji, zwłaszcza w dziedzinach związanych z komunikacją, mieszkalnictwem, rynkiem pracy, sferą społeczną oraz sektorem handlu i usług.
3. Poprawa wizerunku obszaru rewitalizacji, skutkująca pozytywnymi zmianami na obszarach sąsiednich (efekty *spill-over*).
4. Zachowanie budynków o znacznej wartości historyczno-kulturowej i poprawa wizerunku obszaru rewitalizacji oraz całego miasta.
5. Wzrost walorów przestrzeni publicznej, zwiększenie jej atrakcyjność dla turystów i mieszkańców. Poprawa warunków dla lokalizacji funkcji handlowych, usługowych i kulturalnych. Trwałe wzmocnienie lokalnej gospodarki.
6. Rewitalizacja jako sygnał dla prywatnych właścicieli do odnowy nieruchomości i impuls dla kolejnych inwestycji. Pozytywne nastawienie lokalnej społeczności do kwestii rewitalizacji, powstanie sprzyjającej atmosfery dla jej dalszego wdrażania.
7. Powstanie dogodnych warunków dla intensywnego promowania ekologicznych środków komunikacji. Stworzenie lepszych połączeń komunikacyjnych i poprawa jakości środowiska.
8. Ukształtowanie wizerunku miasta jako atrakcji turystycznej i celu podróży wielu zwiedzających.
9. Powstanie nowatorskiej działalności gospodarczej w branżach ukierunkowanych na nowe technologie, które nie będą kolidowały z wartościową zabudową historyczną.
10. Osiągnięcie trwałych efektów związanych z prowadzoną na szeroką skalę integracją społeczną grup problemowych oraz likwidacja dyskryminacji i wykluczeń społecznych.
11. Wzrost walorów ekologicznych przyrody, wód i terenów zielonych oddziałujący pozytywnie na warunki życia lokalnej społeczności i na atrakcyjność obszaru dla turystów i inwestorów. Podniesie standardu życia mieszkańców, poprawa lokalnego mikroklimatu

12. Usprawnienie działań administracji dzięki koordynacji wielu projektów rewitalizacyjnych. Nawiązanie kontaktów administracji z mieszkańcami. Powstanie nowych organizacji i stowarzyszeń, których współpraca wybiegać będzie poza czas trwania procesu rewitalizacji.

Zabiegi rewitalizacyjne mają przynieść poprawę kondycji ekologicznej, komunikacyjnej, ekonomicznej, mieszkaniowej i społecznej obszarów interwencji. Chodzi bowiem o kompleksowe rozwiązania, obejmujące możliwie wiele dziedzin życia mieszkańców Starego Miasta oraz Nowej Huty.

CZEŚĆ V. Zagadnienia problemowe w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Krakowie

Na podstawie przedstawionych powyżej danych, opracowań i dokumentów dotyczących problematyki ochrony i opieki nad zabytkami w Krakowie zidentyfikowano zagadnienia problemowe w tym obszarze. W trakcie dalszych prac nad opracowaniem Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków, zostały one rozważone, pogrupowane i poddane ocenie przedstawicielom środowisk zaangażowanych w proces opracowania dokumentu. Dopiero wybór najważniejszych zagadnień umożliwił w dalszej kolejności ich priorytetyzację, a następnie opracowanie właściwego programu.

Wiele spraw omawianych w trakcie prac nad Programem wykracza poza ustawowe kompetencje takiego dokumentu. Jednakże ich zidentyfikowanie jako warunków ułatwiających lub też utrudniających realizację Programu, może stać się ważnym przyczynkiem do uruchamiania takich procesów, które w konsekwencji mogą zwiększyć skuteczność realizacji Programu. Wiele z nich dotyczy zmian prawnych wykraczających poza kompetencje samorządu lokalnego, ale mają one istotne znaczenie dla prowadzenia spójnej i skutecznej polityki pozwalającej w konsekwencji chronić zabytki jako istotny element dziedzictwa kultury narodowej.

Poniżej zostały przedstawione zagadnienia problemowe w obszarze ochrony i opieki nad zabytkami Krakowa, zidentyfikowane przez autorów niniejszego raportu oraz wskazane przez uczestników I sesji strategicznej dot. opracowania programu ochrony i opieki nad zabytkami miasta Krakowa, która odbyła się 2.12.2008 r.

- Obecne tendencje w prowadzeniu polityki kulturalnej nawiązują do koncepcji kultury, traktowanej jako ważny czynnik kształtowania i umacniania tożsamości społecznej oraz rozwoju gospodarczego wspólnot lokalnych i regionów. Odchodzi się od tradycyjnie pojmowanej kultury, jako obszaru niedochodowego, absorbującego środki budżetu państwa i samorządów. Takie podejście znajduje swoje odzwierciedlenie w przedstawianych dokumentach o znaczeniu strategicznym dot. problematyki ochrony i opieki nad zabytkami, zarówno na poziomie światowym, europejskim, jak i krajowym.
- Rozwój kultury również w obszarze ochrony i opieki nad zabytkami, jest powiązany z rozwojem społecznym i gospodarczym miasta. Systemy oraz koncepcje ochrony i opieki nad zabytkami, szczególnie w miastach historycznych, powinny być korelowane z branżowymi koncepcjami rozwoju miasta. Oznacza to, że powinny być powiązane z licznymi programami o znaczeniu strategicznym, jak np.: ze strategią marketingu, rozwoju turystyki miasta, ale również komunikacji miejskiej czy też dokumentami służącymi do zarządzania przestrzenią miejską (np.: studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego). Wymaga to szerokiego i kompleksowego podejścia do problematyki ochrony i opieki nad zabytkami i umiejscowienia jej w kontekście rozwoju lokalnego, rozwoju kultury, turystyki, rozwoju gospodarczego, urbanistycznego itp.
- Rozważając problematykę ochrony i opieki nad zabytkami nie można pominąć kwestii zachowania i zarządzania dziedzictwem kulturowym. Zagadnienie to nabiera szczególnego znaczenia w ośrodkach miejskich wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Fakt, że historyczne centrum Krakowa od 1978 r. widnieje jako jedno z pierwszych na tej prestiżowej liście, również zobowiązuje. Przede

wszystkim należy wziąć pod uwagę liczne postulaty, formułowane przez międzynarodowe zespoły środowiska konserwatorów, architektów itp, dotyczące współczesnych kanonów odnowy miast historycznych. Generalna tendencja w zakresie współczesnych form ochrony i opieki nad zabytkami jest taka, iż zabytki i dziedzictwo kulturowe stanowiąc powinno z jednej strony przedmiot ochrony, ale z drugiej również potencjał, który winien zostać wykorzystany dla przyszłego rozwoju. Dlatego Program powinien uwzględniać nie tylko zarządzanie formą obiektów zabytkowych, ale również funkcją całych obszarów miejskich i ich znaczeniem dla rozwoju miasta.

- Podstawowe wnioski z analizy porównawczej budżetów na kulturę i ochronę zabytków pięciu polskich miast, tj. Krakowa, Warszawy, Gdańska, Wrocławia i Torunia, można sprowadzić do konstatacji - zauważalna jest generalna tendencja do powolnego wzrostu wydatków na kulturę i ochronę zabytków w analizowanych miastach. Jednak dynamika tych zmian w przypadku konkretnych miast może być różna i zależy od polityk władz poszczególnych miast. W porównaniu z analizowanymi miastami Kraków jest ośrodkiem charakteryzującym się najbardziej stabilnym, powolnie zwyżkowym trendem udziału wydatków na kulturę i ochronę zabytków. Dane wskazują również, iż ów trend zwyżkowy stał się bardziej widoczny i zdecydowany dopiero w latach 2003, 2004. W świetle powyższych danych i przedstawionych tendencji (fakt, że gmina Kraków przeznaczona na ochronę i opiekę nad zabytkami środki porównywalne do innych polskich miast) należy również się zastanowić, czy gmina Kraków, dysponując i zarządzając dziedzictwem o szczególnym znaczeniu nie tylko dla regionu, ale również całego narodu, wykorzystuje ten potencjał w stopniu wystarczającym. Oczekiwać można by było również tego, by gmina Kraków była raczej wzorem (modelem) prowadzonej polityki w zakresie kultury oraz opieki i ochrony nad zabytkami niż miastem plasującym się w środku stawki.
- Wskazane jest przeprowadzenie analizy dostępnych danych, metod i procesu ich zbierania oraz ich użyteczności dla zarządzania ochroną zabytków gminy. W sytuacji optymalnej gmina powinna dysponować źródłem danych agregującym informacje z różnych jednostek organizacyjnych, a także danych z instytucji zewnętrznych. Poważną przeszkodą dla dokonania kompleksowej analizy struktury i dynamiki finansowania ochrony zabytków w Krakowie jest brak pogłębionej informacji o stanie finansowania prac konserwatorskich i budowlanych w obiektach zabytkowych, przeprowadzanych przez prywatnych właścicieli i najemców. Dla wypełnienia powstałej luki informacyjnej wskazane jest przeprowadzenie prac badawczo-analitycznych mających na celu zbadanie potrzeb informacyjnych gminy w zakresie ochrony zabytków, ustalenie potencjalnie dostępnych źródeł danych i struktury ich przepływu wewnątrz Urzędu Miasta Krakowa oraz także w instytucjach zewnętrznych. Efektem końcowym byłoby stworzenie platformy współpracy wszystkich zainteresowanych stron na rzecz monitorowania sytuacji w obszarze ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy.
- Oceniając wydatki gminy Kraków na ochronę i opiekę nad zabytkami należy również wziąć pod uwagę fakt, iż najwięcej środków na ten cel wydawanych jest przez Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, którym dysponuje Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa (SKOZK). Fundusz ten ma ogromne znacznie

dla stopnia zachowania zabytkowych obiektów Krakowa. Widoczne jest również pewne ograniczenie SKOZK – może on przeznaczyć środki tylko na obiekty wpisane do rejestru zabytków.

- Tworząc program opieki nad zabytkami należy również wziąć pod uwagę problematykę zarządzania obiektami wpisanymi do rejestru lub ewidencji zabytków o stosunkowo niedługiej historii (np. zabytki z XX w.). Należy się spodziewać, iż będzie wzrastać ich liczba w tychże rejestrach. „Nowe” obiekty stanowią najczęściej budynki mieszkalne lub przemysłowe. Budynki te najczęściej pozostają w rękach prywatnych oraz nadal utrzymują swoje funkcje. Jest to kolejny dowód na to, iż prowadząc politykę ochrony i opieki nad zabytkami w Krakowie, należy również pamiętać o obszarach miasta pozostających poza zabytkowym centrum oraz szukać rozwiązań prawnych i finansowych wspierających prywatne inwestycje w zakresie odnowy tychże obiektów. Zachowanie pierwotnych funkcji, szczególnie zabytkowych obszarów mieszkalnych, powinno stanowić przedmiot szczególnej uwagi władz Miasta.
- Wśród najważniejszych źródeł finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Krakowie, oprócz środków publicznych, należy również wyróżnić prywatne i te uzyskane ze środków Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Środki prywatne są trudne do oszacowania, gdyż żadna instytucja nie prowadzi monitoringu tych danych. Poza tym istnieje potrzeba poszukiwania nowych, większych źródeł finansowania ochrony zabytków, a także stworzenia lepszych warunków dla inwestycji prywatnych w obiekty zabytkowe. Nowe możliwości finansowania rewaloryzacji zabytków daje połączenie obszaru zarządzania dziedzictwem kulturowym z rozwojem innych obszarów gospodarczych, np.: z rozwojem turystyki czy też pobudzaniem rozwoju gospodarczego poprzez rewitalizację. Do prowadzenia aktywnej polityki ochrony zabytków Krakowa wykorzystywać należy różnorodne instrumenty, również te jakie, powstają na styku zdywersyfikowanych obszarów zarządzania miastem.

Powyżej zaprezentowane zostały generalne wnioski płynące z przedstawionego materiału analitycznego. W ramach prac nad raportem odbyła się jeszcze wspomniana wcześniej sesja strategiczna z udziałem uznanych ekspertów w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego i urbanistyki. Syntetyczne wnioski z dyskusji prowadzonej w trakcie tego warsztatu znajdują się w materiale poniżej.

1. Program Opieki nad Zabytkami Miasta Krakowa powinien szczególnie wyraźnie akcentować problem ochrony panoramy miasta. Liczne punkty widokowe zlokalizowane na terenie miasta, często historyczne – uświęcone tradycjami (kopce), stanowią oryginalną atrakcję. Pełnieniu ich funkcji zagraża rozwój budownictwa wysokiego, zasłaniającego najciekawsze krajobrazowo części miasta oraz zaburzającego estetykę. Podczas dyskusji sugerowano, że należy stosować politykę zachowania oryginalnej panoramy Krakowa, z jednoczesnym wyznaczeniem lokalizacji dla budownictwa wysokiego w miejscach nie kolidujących z wizerunkiem miasta. Dla realizacji tych zadań należy zaktywizować m.in. środowiska zawodowe – urbanistów, architektów, projektantów. Ponadto niezbędnym jest wykonanie rzetelnego studium krajobrazowego (widokowego), określającego dopuszczalne obciążenia gabarytowe dla obszarów zabytkowych i bezpośrednio sąsiadujących z nimi.

2. Istotnym zagadnieniem powinno być otoczenie szczególną opieką układów urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków (jest ich 7) oraz zaakcentowanie wartości kulturowych tych układów, które w rejestrze nie funkcjonują.
3. Ustanawiane prawo lokalne powinno pozwolić na wyznaczanie kilku rodzajów stref ochronnych w mieście z różnym reżimem restrykcyjnym, np.: strefa ochrony konserwatorskiej z zabudową, strefa ochrony konserwatorskiej bez zabudowy, strefa częściowej ochrony konserwatorskiej z zabudową, strefa częściowej ochrony konserwatorskiej bez zabudowy, strefa ochrony elementów, strefy ochrony archeologicznej (pełnej ochrony, nadzoru i badań). Strefy te powinny być wydzielone przez służby konserwatorskie i uchwalone przez Radę Miasta Krakowa.
4. Uwzględnienie spójności Programu z przygotowanymi programami rewitalizacji dzielnic krakowskich. Rewitalizacja zabytkowych układów urbanistycznych, a więc renowacja i zmiana funkcji (przykład: Podgórze – Zabłocie) – np. nowe funkcje kulturalne (muzea, Centrum Sztuki Nowoczesnej itp.). Zagospodarowanie kulturowe brzegów Wisły („twarzą w stronę Wisły”), rozwój nowych funkcji w Nowej Hucie – nowa oferta turystyczna Krakowa (inna w stosunku do oferty zatłoczonego Starego Miasta i Kazimierza), rozwój oferty Podgórze. Przebudowa licznych ulic i placów.
5. Konieczność kompleksowego spojrzenia na odnowę zabytków – nie tylko obiekt, ale również jego przedpole. Niedopuszczanie do sytuacji, kiedy odrestaurowany obiekt zabytkowy bezpośrednio sąsiaduje ze zdegradowanym otoczeniem, psującym efekt estetyczny.
6. Powrót do programu iluminacji obiektów zabytkowych w Krakowie. Programowe działania w zakresie zwiększania liczby profesjonalnie oświetlonych zabytków oraz bieżące serwisowanie iluminacji istniejących. Uwypuklenie stosunkowo niewielkich kosztów programu względem osiągniętych efektów estetycznych. Przeciwdziałanie i kontrola iluminacji nielegalnych, nieprofesjonalnie wykonanych. Wprowadzenie zasady (obowiązku) uzgodnienia z odpowiednimi służbami (Miejski Konserwator, Miejski Architekt) planu i wykonania iluminacji obiektu zabytkowego.
7. Poszukiwanie rozwiązań zmierzających do zmniejszenia natężenia reklam na obiektach zabytkowych i w przestrzeni zabytkowych układów urbanistycznych. Adoptowanie dobrych wzorców zagranicznych, wzmacnianie przepisów prawa lokalnego w tym zakresie. Współpraca z właścicielami obiektu w celu pogodzenia interesu publicznego (integralność estetyki obiektu) i biznesowego (informacja, promocja).
8. Podjęcie działań na rzecz ochrony Twierdzy Kraków, która jest unikatowym zabytkiem w skali kraju i świata. Zakres tych działań jest szeroki i obejmuje zarówno ochronę samych fortów (które posiadają różne formy własności), jak i opiekę nad całą Twierdzą oraz krajobrazem warownym Krakowa. Jednym z najważniejszych działań mogłoby być utworzenie na bazie Twierdzy parku kulturowego oraz zgłoszenie wniosku o wpisanie jej na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO.

9. Odtworzenie zanikającego obrazu zabytkowego Krakowa - przeciwdziałanie całkowitej degradacji obiektów zabytkowych, szczególnie wpisanych do ewidencji zabytków, a nie figurujących w rejestrze zabytków. Obiekty o nieustalonej własności lub znajdujące się w rękach prywatnych, bardzo często pozostawione „same sobie” skazane są na unicestwienie – przykładem stare wiejskie chałupy z terenu obecnej Nowej Huty. Poszukiwanie rozwiązań – np. utworzenie skansenu wsi podkrakowskiej (przenoszenie obiektów cennych kulturowo).
10. Podjęcie działań w zakresie ratowania zabytków w centrum miasta, które ze względu na nieustaloną formę własności lub wysoką cenę gruntu, na którym się znajdują, pozostawione są bez jakiegokolwiek opieki właściciela. Analiza możliwych regulacji prawnych obciążających hipoteki takich zabytków, którymi właściciele się nie interesują, a które wymagają natychmiastowej interwencji konserwatorskiej.
11. Kontynuowanie (rozszerzanie) programu pomocy finansowej w restauracji zabytków właścicielom prywatnym.
12. Zwrócenie uwagi na potrzebę wypracowania systemowego mechanizmu współpracy instytucji i środowisk działających na rzecz dziedzictwa kulturowego. Zwiększenie efektywności działań, wspólne rozwiązywanie problemów merytorycznych i prawnych, tworzenie zespołów interdyscyplinarnych, ochrona przed instrumentalnym traktowaniem instytucji ochrony zabytków i konfliktami ze sferą gospodarczą.
13. Konieczne jest prowadzenie edukacji społecznej w zakresie dóbr dziedzictwa kulturowego oraz partycypacji społeczności Krakowa w zarządzaniu ochroną i opieką nad zabytkami. Niezbędne są działania z zakresu pomocy różnorodnym właścicielom w należyтым utrzymaniu zabytków oraz zachęty w ich udostępnianiu. Programy takie powinny być tworzone zarówno w odniesieniu do zabytków nieruchomości, jak i ruchomych. Dużą rolę w tym zakresie powinny pełnić organizacje pozarządowe, rady dzielnic, liderzy społeczni.
14. Potrzeba opracowania systemu ochrony zabytków ruchomych stanowiących wyposażenie i wystrój obiektów.
15. Kontynuacja programu renowacji kapliczek i krzyży przydrożnych na terenie Krakowa.
16. Wdrożenie programu renowacji zabytkowych nagrobków na cmentarzach komunalnych.
17. Nawiązanie ścisłej współpracy z innymi wydziałami Urzędu Miasta Krakowa w kwestii opieki nad obszarami zielonymi wpisanymi do rejestru zabytków.
18. Opracowanie programu konserwacji szkół galicyjskich.
19. Opracowanie programu konserwacji i modernizacji gminnych budynków mieszkalnych z uwzględnieniem wspólnot mieszkaniowych i budynków zarządzanych przez ZBK.

20. Określenie docelowego systemu komunikacyjnego w Mieście (system transportu publicznego). Stosowanie rozwiązań znanych na świecie – parkingi podziemne, ekrany akustyczne (jak najmniej ingerujące w krajobraz), transport podziemny – w celu ochrony dziedzictwa kulturowego Krakowa i obniżania emisji zanieczyszczeń do atmosfery.
21. Ochrona zabytków przed sytuacjami kryzysowymi – umacnianie wałów przeciwpowodziowych, rozwiązywanie konfliktów interesów służb konserwatorskich ze służbami przeciwpożarowymi.

Przedstawione zagadnienia strategiczne nie wyczerpują tematu ochrony zabytków w Krakowie, ale stanowią istotny zbiór punktów krytycznych wymagających rozwiązania. Dalsze prace skupiały się na ich pogłębionej analizie i poszukiwaniu optymalnych rozwiązań. W rezultacie wyznaczono pożądane cele i zadania dla różnych partnerów administracyjnych, pozarządowych i prywatnych.

CZEŚĆ VI. Plan Operacyjny Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Krakowa na lata 2010-2014

Plan operacyjny *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* został zbudowany zgodnie z wytycznymi poradnika metodycznego opracowanego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków⁸ oraz ze standardami planowania strategicznego dostosowanych do specyfiki działań podejmowanych w sferze ochrony i opieki nad zabytkami.

Plan operacyjny programu składa się z:

I. Priorytety (cele strategiczne) Programu

Priorytety (cele strategiczne) należą do grupy celów kierunkowych (odpowiadają na pytanie: *co chcemy osiągnąć?*) i długofalowych, o terminie realizacji sięgającym kilku lat.

Wyróżniono następujące Priorytety Programu:

- I. Ochrona i opieka nad zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków**
- II. Zintegrowane zarządzanie zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków**
- III. Upowszechnianie wiedzy nt. dziedzictwa kulturowego Krakowa oraz edukacja na rzecz zwiększania świadomości jego znaczenia**

1. Kierunki działań Programu

Kierunki te dotyczą średniego horyzontu czasowego (2-3 lat). Odpowiadają na pytanie: *w jaki sposób to osiągnąć?*, wskazują zatem określone narzędzia i sposoby realizacji celów strategicznych.

Wyróżniono następujące kierunki działań Programu:

- I. Ochrona i opieka nad zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków
  1. Kontynuacja prac związanych z rewaloryzacją, ochroną i opieką nad zabytkami Krakowa
  2. Ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego miasta Krakowa
  3. Kompleksowa ochrona kluczowych układów urbanistycznych miasta Krakowa
- II. Zintegrowane zarządzanie zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków
  1. Zarządzanie obszarem wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO
  2. Powiązanie i włączenie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami do innych miejskich programów o znaczeniu strategicznym

---

⁸

w: Kurier Konserwatorski, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, nr 3/2009.

3. Rozwój narzędzi i instrumentów współpracy między wydziałami oraz jednostkami Urzędu Miasta Krakowa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami oraz między instytucjami i środowiskami działającymi na rzecz dziedzictwa kulturowego w Krakowie
4. Prowadzenie prac badawczych i dokumentacyjnych poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych

III. Upowszechnianie wiedzy nt. dziedzictwa kulturowego Krakowa oraz edukacja na rzecz zwiększania świadomości jego znaczenia

1. Tworzenie ofert turystycznych oraz kulturalnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego
2. Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego Krakowa, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wpisanych na Listę Światowego UNESCO
3. Wzmocnienie edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego

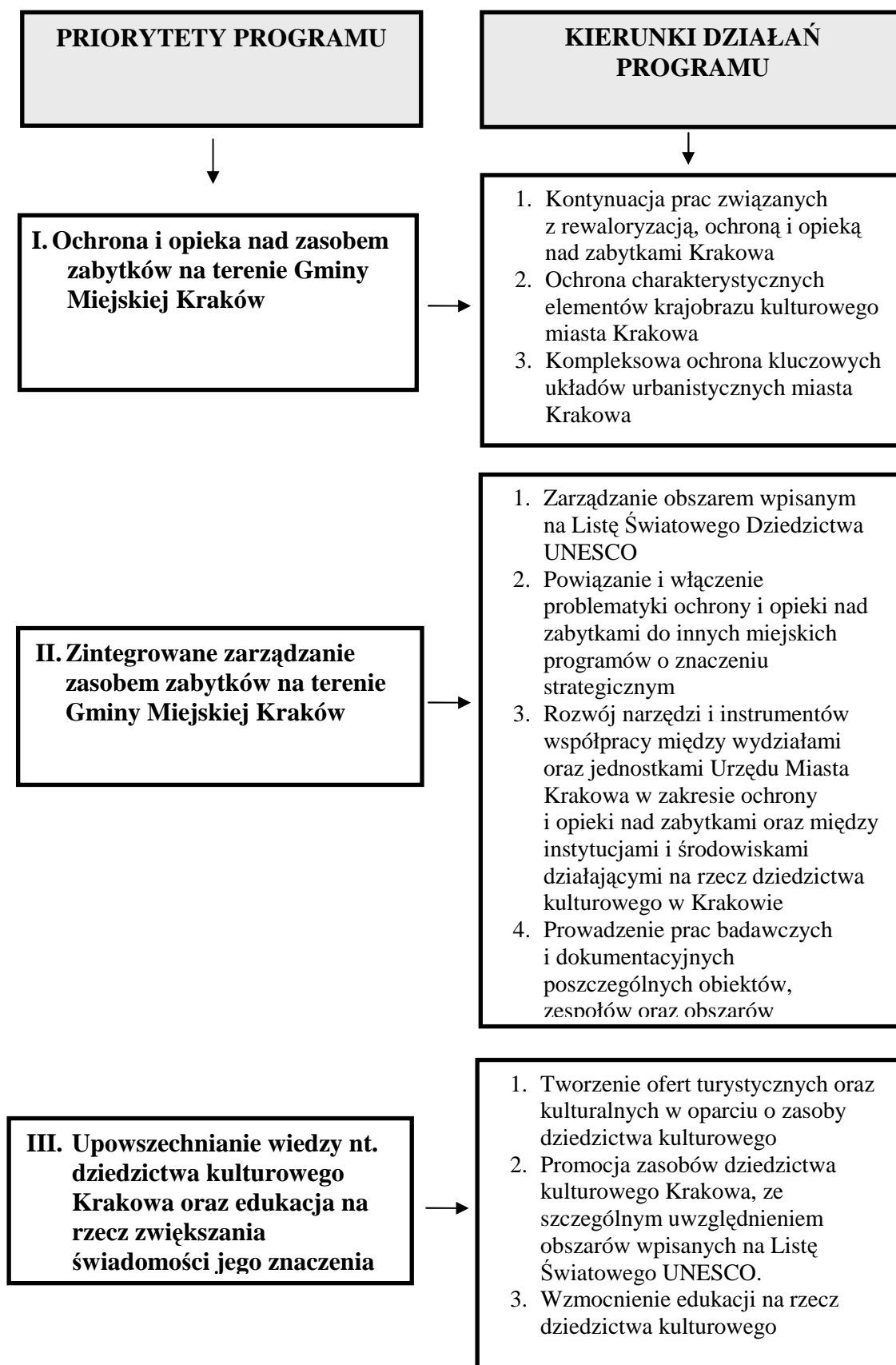
1.1. Zadania

Zadania to konkretne działania służące realizacji Programu w planowanym okresie. Są one podstawą wdrażania programu opieki nad zabytkami, posiadają, więc określone ramy organizacyjne. Każde zadanie zawiera informację nt. instytucji odpowiedzialnej/koordynującej, partnerów, źródeł finansowania i okresu realizacji.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014 posiada ścisłą korelację z kluczowymi opracowaniami strategicznym dotyczącymi rozwoju społeczno-gospodarczego miasta i województwa oraz polityki w zakresie opieki nad zabytkami (m.in. „Małopolska 2015 – Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2007-2015”, „Strategia Rozwoju Krakowa”, „Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami pn. Wojewódzki program ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego małopolski”).

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014 nie ogranicza się w swych zapisach tylko do zadań realizowanych bezpośrednio przez Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miasta Krakowa, co w znaczny sposób zawęziłoby możliwości realizacyjne oraz wypaczyło idee ochrony dziedzictwa kulturowego. Dokument proponuje przede wszystkim zadania, które stanowią wyzwania dla całej społeczności lokalnej i wszystkich instytucji działających na terenie miasta. Tak realizowana zasada partnerstwa jest jedną z fundamentalnych zasad polityki strukturalnej Unii Europejskiej.

**PLAN STRATEGICZNY PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY
MIEJSKIEJ KRAKÓW NA LATA 2010-2014**

Priorytet I. Ochrona i opieka nad zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków

Uzasadnienie:

Kraków jest miastem o wyjątkowym znaczeniu regionalnym i narodowym. Odkąd w 1978 r. zabytkowe centrum Krakowa zostało wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, ochrona i opieka nad zasobem zabytków nabrała również europejskiego i światowego znaczenia. Wieloletnie starania władz miejskich, służb konserwatorskich, Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa oraz wielu innych podmiotów, aby przeciwdziałać degradacji licznych obiektów zabytkowych zaowocowały tym, iż większość obiektów wpisanych do rejestru zabytków będących własnością gminy zostało odrestaurowanych i odnowionych. Należy jednak pamiętać, iż ochronie podlegają również obiekty będące w rękach prywatnych, o nieustalanej własności oraz te, które posiadają wyjątkowe walory zabytkowe, ale nie figurują w samym rejestrze zabytków. Szczególnie palącym problemem jest stworzenie efektywnego systemu finansowania obiektów będących własnością prywatną oraz zapisanych w ewidencji zabytków. Niemniej istotnym problemem jest ochrona zabytkowej panoramy miasta. Liczne punkty widokowe zlokalizowane na terenie miasta, stanowią oryginalną atrakcję. Pełnieniu ich funkcji zagraża rozwój budownictwa wysokiego, zasłaniającego najciekawsze krajobrazowo części miasta oraz zaburzającego estetykę. Dlatego konieczne jest podjęcie działań mających na celu ochronę historycznej sylwety miasta. Istotnym zagadnieniem powinno być również otoczenie szczególną opieką układów urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków oraz zaakcentowanie wartości kulturowych tych układów, które w rejestrze nie funkcjonują. Sygnalizowane powyżej zagadnienia będą przedmiotem realizacji priorytetu I Programu.

Niniejszy priorytet będzie realizowany przez następujące kierunki działań:

1. Kontynuacja prac związanych z rewaloryzacją, ochroną i opieką nad zabytkami Krakowa
2. Ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego miasta Krakowa
3. Kompleksowa ochrona kluczowych układów urbanistycznych miasta Krakowa

Kierunek działań:

1. Kontynuacja prac związanych z rewaloryzacją, ochroną i opieką nad zabytkami Krakowa

Uzasadnienie:

Utrzymanie szczególnie licznego i bogatego zasobu obiektów zabytkowych w Krakowie jest zadaniem wymagającym szczególnie dużych nakładów finansowanych oraz współpracy międzysektorowej. Podstawowe znaczenie ma kontynuacja działań remontowo-konserwatorskich przez Społeczny Komitet Ochrony Zabytków Krakowa oraz gminy miejskiej Kraków. Należy również pamiętać o obiektach o szczególnych walorach zabytkowych, nie będących własnością gminy. Podejmowanie starań o uruchomienie efektywnego systemu montażu finansowego dostępnego dla prywatnych właścicieli obiektów, wspierającego renowację zabytkowych kamienic przy użyciu różnych źródeł finansowania to ważny punkt niniejszego Programu. Oprócz dotacji na rzecz prowadzenia prac remontowo-konserwatorskich na obiektach będących własnością prywatną, warta rozpatrzenia jest również inicjatywa utworzenia funduszu powierniczego ze środków pochodzących z reklam umieszczanych na rusztowania remontowanych obiektów lub innych źródeł.

Niemniej ważne jest utrzymanie otoczenia obiektów – a więc rewaloryzacja placów, ulic, zieleni. W Programie nie zapomniano również o obiektach nie będących główną atrakcją Krakowa, ale posiadających szczególne walory zabytkowe, tj. o krzyżach przydrożnych, kapliczkach, obiektach tzw. szkół galicyjskich, zabytkach ruchomych i zabytkowym wyposażeniu wewnątrz. Równie istotnym zadaniem niniejszego Programu jest ochrona krajobrazu przedmieść starego Krakowa i wsi podkrakowskiej. Nie brakuje też działań na rzecz ochrony przeciwpożarowej i antywłamaniowej w obiektach zabytkowych stanowiących mienie gminy.

Zadania:

- 1.1. Kontynuacja prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Zarząd Budynków Komunalnych	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków UMK, Wydział Mieszkalnictwa	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

1. 2. Kontynuacja programu dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach nie będących własnością gminy.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków UMK	Właściciele i zarządcy obiektów zabytkowych	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

1.3. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków UMK	Biuro Funduszy Europejskich UMK, Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa, Zarząd Budynków Komunalnych, użytkownicy obiektów zabytkowych	2010 - 2014	Małopolski Regionalny Program Operacyjny, Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zespołów Zabytkowych Krakowa, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, środki własne Gminy Miejskiej Kraków

1.4. Podejmowanie starań o utworzenie mechanizmu finansowego wspierającego renowację zabytkowych kamienic stanowiących własność prywatną przy użyciu różnych źródeł finansowania (pożyczki, dotacje itp.).

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków UMK	Wydział Podatków i Opłat, Wydział Mieszkalnictwa, Zarząd Budynków Komunalnych, Zarząd Infrastruktury Komunalnej i Transportu	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

1.5. Rewaloryzacja placów i ulic oraz zieleni.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Zarząd Infrastruktury Komunalnej i Transportu	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków, Wydział Kształtowania Środowiska	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

1.6. Kontynuacja programu renowacji kapliczek i krzyży przydrożnych na terenie Krakowa.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Realizatorzy/partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Zarząd Infrastruktury Komunalnej i Transportu, parafie, dysponenti terenu	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki własne dysponentów obiektów

1.7. Opracowanie programu działań w zakresie konserwacji zabytkowych nagrobków na cmentarzach.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Wydział Kształtowania Środowiska, Zarząd Cmentarzy Komunalnych, parafie i in.	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki własne dysponentów terenu

1.8. Aktualizacja i rozwój programu konserwacji szkół galicyjskich.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Wydział Edukacji, Zespół Ekonomiki Oświaty	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

1.9. Współpraca w działaniach związanych z ideą utworzenia skansenu wsi podkrakowskiej.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Odnowy Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	2010 - 2014	Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, środki własne Gminy Miejskiej Kraków, i in.

1.10. Zainicjowanie działań nad opracowaniem ochrony zabytków ruchomych stanowiących wyposażenie i wystrój obiektów.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Rada Miasta Krakowa, właściciele obiektów	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

1.11. Ochrona zabytków przez sytuacjami kryzysowymi – instalacja systemów przeciwpożarowych, systemów antywłamaniowych w obiektach zabytkowych stanowiących mienie gminne.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Powiatowe i Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków, Komenda Wojewódzkiej Straży Pożarnej, Komenda Miejska Policji w Krakowie, Straż Miejska Miasta Krakowa	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków oraz powiatu krakowskiego

Kierunek działań:

2. Ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego miasta Krakowa

Uzasadnienie:

Istotnym aspektem ochrony i opieki nad zabytkami jest ochrona krajobrazu kulturowego Krakowa. Jest to zdanie szczególnie ważne, ponieważ dotyczy stałego rozwoju inwestycyjnego miasta. Nie hamując ambicji Miasta oraz prywatnych inwestorów w zakresie planów rozwoju nowoczesnego budownictwa, należy pamiętać o walorach dziedzictwa kulturowego oraz chronić historyczną panoramę i sylwetę Krakowa. Do realizacji tych zadań należy zaktywizować m.in. środowiska zawodowe – urbanistów, architektów, projektantów. Ponadto niezbędnym jest wykonanie rzetelnego studium krajobrazowego (widokowego), określającego dopuszczalne obciążenia gabarytowe dla obszarów zabytkowych i bezpośrednio sąsiadujących z nimi. Ustanawiane prawo lokalne powinno pozwolić na wyznaczanie kilku rodzajów stref ochronnych w mieście z różnym reżimem restrykcyjnym. Należy również pamiętać o znaczeniu parków kulturowych w procesie ochrony krajobrazu kulturowego. Mimo pierwszych niepowodzeń w tworzeniu parków kulturowych, należy nadal prowadzić działania na rzecz tworzenia kolejnych oraz prowadzić akcje upowszechniające ideę parków wśród mieszkańców. Określenie długofalowej polityki Miasta w zakresie tworzenia parków kulturowych, silna współpraca wydziałów miasta Krakowa oraz zwiększenie partycypacji społecznej w tym zakresie, mogą być głównymi instrumentami wspomagającymi proces tworzenia tychże na terenie miasta Krakowa oraz realizacji ich zasadniczej funkcji ochronnej.

Niemniej ważnym zagadnieniem jest poszukiwanie rozwiązań zmierzających do zmniejszenia ilości reklam na obiektach zabytkowych i w przestrzeni zabytkowych układów urbanistycznych. Uporządkowanie przestrzeni publicznej w tym zakresie wymaga jednak współpracy służb konserwatorskich, wydziałów miasta Krakowa oraz przedsiębiorców. Kolejne wyzwanie to powadzenie działań na rzecz zachowania lub przywrócenia tradycyjnych zakładów rzemieślniczych w centrum Krakowa.

Zadania

2.1. Kontynuacja działań mających na celu ochronę historycznej panoramy i sylwety Krakowa m.in. poprzez wyznaczenie w planach zagospodarowania przestrzennego (na podstawie studium) lokalizacji dla budownictwa wysokiego w miejscach niekolidujących z panoramą miasta.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków / Biuro Planowania Przestrzennego	Wydział Architektury i Urbanistyki, Główny Architekt Miasta	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

2.2. Kontynuacja prac nad powoływaniem parków kulturowych na terenie miasta Krakowa (w pierwszej kolejności nad utworzeniem parku kulturowego w Czyżynach).

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Biuro Planowania Przestrzennego, Wydział Kształtowania Środowiska	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

2.3. Wykonanie studium krajobrazowego (widokowego), określającego zalecane obciążenia gabarytowe dla obszarów zabytkowych i bezpośrednio sąsiadujących z nimi.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków / Biuro Planowania Przestrzennego	Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Wydział Architektury i Urbanistyki, Główny Architekt Miasta	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

2.4. Poszukiwanie rozwiązań zmierzających do zmniejszenia ilości reklam na obiektach zabytkowych i w przestrzeni zabytkowych układów urbanistycznych – adoptowanie dobrych wzorców zagranicznych, wzmocnienie przepisów prawa lokalnego w tym zakresie, współpraca z przedsiębiorcami w celu pogodzenia interesu publicznego (integralność estetyki obiektu) i biznesowego (informacja, promocja).

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków –	Główny Plastyk Miasta, Wydział Architektury i Urbanistyki, Biuro Planowania Przestrzennego, Zarząd Infrastruktury	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

Miejski Konserwator Zabytków	Komunalnej i Transportu, Wydział Spraw Administracyjnych		
------------------------------------	--	--	--

2.5. Prowadzenie działań na rzecz zachowania lub przywrócenia tradycyjnych zakładów rzemieślniczych (takich jak: apteki, zakłady fotograficzne, kawiarnie, restauracje) w krajobrazie kulturowym miasta Krakowa oraz w zakresie ochrony i utrzymania lokatorów w ścisłym centrum Krakowa (w ramach wdrażania Lokalnych Programów Rewitalizacji).

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Strategii i Rozwoju Miasta Referat ds. rewitalizacji	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków, Wydział Architektury i Urbanistyki, Biuro Planowania Przestrzennego, Zarząd Budynków Komunalnych, właściciele obiektów i zakładów.	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne, Małopolski Regionalny Program Operacyjny

2.6. Prowadzenie działań na rzecz zachowania lub przywrócenia tradycyjnych funkcji obiektów zabytkowych w centrum miasta wraz z tradycyjnym wyposażeniem (w ramach wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji – Stare Miasto).

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Strategii i Rozwoju Miasta Referat ds. rewitalizacji	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków, Wydział Architektury i Urbanistyki, Biuro Planowania Przestrzennego, Zarząd Budynków Komunalnych, właściciele obiektów i zakładów.	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne, Małopolski Regionalny Program Operacyjny

Kierunek działań:

3. Kompleksowa ochrona kluczowych układów urbanistycznych miasta Krakowa

Uzasadnienie:

Ochrona kluczowych układów urbanistycznych Krakowa jest kolejnym ważnym aspektem ochrony i opieki nad zabytkami. Jednym z podstawowych instrumentów tejże ochrony są uchwalone przez Radę Miejską i realizowane Lokalne Programy Rewitalizacji. Kolejnym narzędziem ochrony jest tworzenie planów miejscowych zabytkowych dzielnic Krakowa tj. Stare Miasto, Kazimierz, Podgórze i Nowa Huta. Równie ważna jest problematyka ochrony Twierdzy Kraków. Starania o wpis tych obiektów oraz Nowej Huty na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO mogą wzmocnić możliwości ich ochrony.

Zadania

3.1. Realizacja i wdrażanie Lokalnych Programów Rewitalizacji.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Strategii i Rozwoju Miasta Referat ds. rewitalizacji	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków, Wydział Architektury i Urbanistyki, Biuro Planowania Przestrzennego	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, Małopolski Regionalny Program Operacyjny

3.2. Opracowanie i uchwalenie planów miejscowych dla historycznych dzielnic Krakowa (np. Stare Miasto, Kazimierz, Podgórze, Nowa Huta).

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Biuro Planowania Przestrzennego	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków, Wydział Architektury i Urbanistyki, Wydział Kształtowania Środowiska, Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków.	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

3.3. Kontynuacja działań na rzecz ochrony Twierdzy Kraków oraz Nowej Huty (utworzenie parku kulturowego, podjęcie starań o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO).

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków UMK	Zarząd Budynków Komunalnych, właściciele obiektów zabytkowych	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

3.4. Skatalogowanie wartości kulturowych cennych układów urbanistycznych, które nie są wpisane do rejestru zabytków.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków, właściciele obiektów, Zarząd Budynków Komunalnych	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

Priorytet II: Zintegrowane zarządzanie zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków

Uzasadnienie:

Kraków stanowi wyjątkowe dziedzictwo kulturowe o znaczeniu światowym. Skuteczne i efektywne zarządzanie tak ogromnym zasobem obiektów zabytkowych wymaga szczególnego wysiłku wszystkich podmiotów zaangażowanych w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Niezmiernie istotna jest również kwestia zarządzania miejscami wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Opieka i ochrona nad tym obszarem wymaga stosowania szczególnych instrumentów oraz współpracy nie tylko na rzecz utrzymania zasobu, ale również modelowania obecnych i przyszłych funkcji społecznych tego dziedzictwa kulturowego.

Dlatego w niniejszym priorytecie Programu położono szczególny nacisk na zadania związane ze wzmocnieniem współpracy pomiędzy wydziałami Urzędu Miasta Krakowa, radnymi miejskimi, służbami konserwatorskimi oraz wszelkimi podmiotami zaangażowanymi w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Również ważna jest integracja problematyki ochrony zabytków z wszelkimi działaniami o charakterze strategicznymi i planistycznym prowadzonymi w mieście Kraków. Dlatego działania w ramach niniejszego Programu będą obejmować taką problematykę, jak: zarządzania obszarem wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, włączenie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami do innych miejskich programów o znaczeniu strategicznym, wzmocnienie i rozwój nowych narzędzi współpracy oraz prowadzenie dalszych prac dokumentacyjnych i studialnych.

Niniejszy priorytet będzie realizowany przez następujące kierunki działań:

1. Zarządzanie obszarem wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
2. Powiązanie i włączenie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami do innych miejskich programów o znaczeniu strategicznym.
3. Rozwój narzędzi i instrumentów współpracy między wydziałami oraz jednostkami Urzędu Miasta Krakowa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami oraz między instytucjami i środowiskami działającymi na rzecz dziedzictwa kulturowego w Krakowie.
4. Prowadzenie prac badawczych i dokumentacyjnych poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych.

Kierunek działań:

1. Zarządzanie obszarem wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO

Uzasadnienie

Wpisanie obszaru lub obiektu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO jest ogromnym zaszczytem i wyróżnieniem. Dlatego szczególnie ważne jest, aby obszar miasta Kraków, który od ponad 30 lat figuruje na tej prestiżowej liście, otoczyć szczególną opieką i troską. Z tego właśnie powodu niniejszy kierunek działań zwraca szczególną uwagę na wzmocnienie dotychczas stosowanych instrumentów na rzecz zachowania tegoż obszaru. W okresie obowiązywania niniejszego Programu szczególnie istotne są zadania związane z uchwaleniem planów miejscowych dla obszaru Starego Miasta i Kazimierza oraz wzmocnienie istniejących instrumentów planowania przestrzennego. Kolejnym ważnym aspektem jest rozwój turystyki na tym obszarze. Należy jednak zwrócić uwagę, że rozwój turystyki nie zawsze rodzi jedynie pożądane skutki. Turystyka oprócz tego, że jest stymulatorem rozwoju ekonomicznego miasta, może powodować niepożądaną zmianę funkcji zabytkowego obszaru – tworząc tzw. „martwe strefy”. Dlatego w niniejszym Programie planuje się prowadzenie działań mających przeciwdziałać tym negatywnym tendencjom na obszarze wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Zadania

1.1. Konsekwentne stosowanie wytycznych konserwatorskich szczególnie na obszarze wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki własne Wojewody Małopolskiego

1.2. Wzmacnianie instrumentów planowania przestrzennego na obszarze wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO (uchwalenie planów miejscowych Starego Miasta oraz Kazimierza).

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Biuro Planowania przestrzennego	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków UMK	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

1.3. Otoczenie szczególną opieką układów urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

3.5. Rozproszenie ruchu turystycznego na obszarze wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO poprzez wskazywanie innych, atrakcyjnych obiektów i miejsc Krakowa.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Biuro Marketingu Turystycznego Miasta Krakowa	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

3.6. Prowadzenie stałego monitoringu zasobów i obszaru wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

Kierunek działań:

2. Powiązanie i włączenie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami do innych miejskich programów o znaczeniu strategicznym

Uzasadnienie:

Działania gminy na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami są wtedy efektywne, gdy stanowią trwałe elementy polityki i strategii miasta. Dlaczego szczególnie ważne jest włączenie tej problematyki do wszelkich miejskich programów o znaczeniu strategicznym. Formułując branżowe strategie oraz plany ochrony i opieki nad zabytkami należy pamiętać o szerokim kontekście zarządzania dziedzictwem kulturowym oraz o konsekwencjach podejmowanych w tym zakresie decyzji na obszar gospodarczy i społeczny miasta. Z drugiej strony konstruując plany i strategie innych obszarów rozwoju miasta jak, np.: turystyka, komunikacja miejska należy pamiętać o uwzględnianiu znaczenia ochrony i opieki nad zabytkami w tych dokumentach. Planowanie przestrzenne i urbanistyczne miasta to kolejny obszar zintegrowany z tą problematyką.

Zadania:

2.1. Uwzględnianie znaczenia ochrony i opieki nad zabytkami w takich dokumentach, jak: strategia rozwoju turystyki, strategia promocji, komunikacji miejskiej, rozwoju kultury itp.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Wydział Strategii i Rozwoju Miasta, Biuro Planowania Przestrzennego, Wydział Kształtowania Środowiska, Wydział Marketingu Turystycznego Miasta,	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

2.2. Uwzględnianie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami w systemie planowania przestrzennego i urbanistycznego Miasta - wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej z różnymi reżimami ochrony.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury	Biuro Planowania	2010 -	Środki własne Gminy

i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Przestrzennego, Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Główny Architekt Miasta.	2014	Miejskiej Kraków
--	--	------	------------------

2.3.Opracowanie programów konserwacji gminnych budynków mieszkalnych wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Zarząd Budynków Komunalnych, Wydział Mieszkalnictwa	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

Kierunek działań:

3. Rozwój narzędzi i instrumentów współpracy między wydziałami oraz jednostkami Urzędu Miasta Krakowa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami oraz między instytucjami i środowiskami działającymi na rzecz dziedzictwa kulturowego w Krakowie

Uzasadnienie

Zarządzanie dziedzictwem kulturowym miasta Krakowa wymaga rozwoju i wzmocnienia istniejących instrumentów współpracy pomiędzy wydziałami i jednostkami Urzędu Miasta Krakowa oraz instytucjami i środowiskami działającymi na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Równie ważne jest wypracowanie systemowego mechanizmu współpracy instytucji i środowisk działających na rzecz dziedzictwa kulturowego. Jednym z proponowanych instrumentów jest powołanie Miejskiej Rady Ochrony i Opieki nad zabytkami. Tworzenie zespołów interdyscyplinarnych ma na celu zwiększenie efektywności działań, wspólne rozwiązywanie problemów merytorycznych i prawnych, zapobieganie przed instrumentalnym traktowaniem instytucji ochrony zabytków i konfliktami ze sferą gospodarczą. Równie ważny jest rozwój stałej współpracy międzynarodowej.

Zadania

- 3.1. Rozwój współpracy i wymiany informacji nt. prowadzonych prac konserwatorsko – budowlanych pomiędzy wydziałami i jednostkami urzędu miasta Krakowa.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Wydziały UMK, jednostki miejskie	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

3.2. Współpraca między Małopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków a Miejskim Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami Krakowa.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

3.3. Współpraca między Miejskim Konserwatorem Zabytków a Społecznym Komitetem Odnowy Zabytków Krakowa.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

3.4. Współpraca pomiędzy Miejskim Konserwatorem Zabytków a Zarządem Budynków Komunalnych, Zarządami Wspólnot Mieszkaniowych oraz Spółdzielni Mieszkaniowych w zakresie konserwacji i renowacji obiektów mieszkalnych o szczególnych walorach zabytkowych.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Zarząd Budynków Komunalnych, Zarządy Wspólnot Mieszkaniowych, Spółdzielnie Mieszkaniowe	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

3.5. Powołanie Miejskiej Rady Ochrony i Opieki nad zabytkami – ciała opiniotwórczego i doradczego dla Miejskiego Konserwatora Zabytków. Proponowany skład rady: przedstawiciele innych wydziałów i jednostek miejskich, przedstawiciele Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, SKOZK, środowiska konserwatorskiego, uczelni wyższych, organizacji społecznych i innych ważnych osób i instytucji.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Wojewódzki Konserwator Zabytków, Biuro Planowania Przestrzennego, Wydział Architektury i Urbanistyki, Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa, Obywatelski Komitet Ratowania Krakowa, Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, przedstawiciele uczelni wyższych itp.	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

3.6. Prowadzenie i rozwijanie współpracy międzynarodowej w zakresie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Biuro Współpracy Międzynarodowej / Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Władze miast wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, władze miast partnerskich Krakowa, przedstawiciele międzynarodowego środowiska konserwatorskiego itp.	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

Kierunek działań:

4. Prowadzenie prac badawczych i dokumentacyjnych poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych

Uzasadnienie:

Kontynuacja i prowadzenie nowych prac badawczych i dokumentacyjnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych jest szczególnie ważne ze względu na utrzymanie i zachowanie zasobów stanowiących mienie Gminy. Równie istotne jest prowadzenie działań monitorujących stan obiektów, nie tylko tych wpisanych do rejestru zabytków, ale również tych o szczególnych walorach figurujących w gminnej ewidencji zabytków. Aby wzmocnić instrumenty monitoringu istotna jest również aktywizacja dysponentów obiektów oraz społecznych opiekunów zabytków w tym zakresie.

Zadania:

4.1. Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Dysponenci obiektów, społeczni opiekunowie zabytków, Miejski Zarząd Baz Danych	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

4.2. Wykonywanie prac studialnych itp.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Uczelnie wyższe, środowiska konserwatorskie.	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

Priorytet III: Upowszechnianie wiedzy nt. dziedzictwa kulturowego Krakowa oraz edukacja na rzecz zwiększania świadomości jego znaczenia

Uzasadnienie:

Efektywne zarządzanie dziedzictwem kulturowym Krakowa wymaga stałej współpracy nie tylko podmiotów, ale również mieszkańców. Wzrost świadomości Krakowian, turystów, właścicieli obiektów podlegających ochronie, nt. znaczenia dziedzictwa kulturowego powoduje również wzrost ich zaangażowania w aktywną ochronę krajobrazu kulturowego i zabytkowych obiektów. Dziedzictwo kulturowe wymaga również prowadzenia jego promocji i marketingu. Prowadzone będą, zatem działania mające na celu tworzenie ofert turystycznych i kulturalnych w oparciu o te zasoby, rozwój działalności kulturalnej w historycznej przestrzeni miejskiej, organizowanie wystaw i wydawanie publikacji przybliżających tę tematykę.

Niniejszy priorytet będzie realizowany przez następujące kierunki działań:

1. Tworzenie ofert turystycznych oraz kulturalnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.
2. Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego Krakowa, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wpisanych na Listę Światowego UNESCO.
3. Wzmocnienie edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działań:

1. Tworzenie ofert turystycznych oraz kulturalnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego

Ekspozycja i promocja dziedzictwa kulturowego Krakowa wymaga rozwoju inicjatyw w zakresie turystyki i kultury. Szerokie udostępnianie wartościowych obiektów i zespołów oraz wykorzystywanie historycznej przestrzeni miejskiej do organizowania wydarzeń kulturalnych jest jak najbardziej pożądane. Kluczowy jest rozwój współpracy w tym zakresie pomiędzy instytucjami i organizacjami działających w obszarze kultury i turystyki Krakowa. Należy pamiętać, iż świadome wykorzystywanie przez te podmioty historycznej przestrzeni Miasta będzie miało wpływ na zwiększanie świadomości mieszkańców i turystów nt. znaczenia dziedzictwa kulturowego Krakowa. Natomiast ekspozycja szczególnie ważnych obiektów zabytkowych będzie kontynuowana poprzez rozwój miejskiego programu iluminacji obiektów zabytkowych.

Zadania:

- 1.1. Powiązanie problematyki promocji dziedzictwa kulturowego z innymi miejskimi inicjatywami o charakterze kulturalnym i turystycznym.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Biuro Marketingu Turystycznego Miasta Krakowa	Krakowskie Biuro Festiwalowe, Miejskie Instytucje Kultury, Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków

- 1.2. Kontynuacja prowadzenia działalności kulturalnej w historycznej przestrzeni miejskiej.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Krakowskie Biuro Festiwalowe, Miejskie Instytucje Kultury,	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków, przedstawiciele publicznych, prywatnych oraz pozarządowych instytucji kultury	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

1.3.Kontynuacja realizacji programu iluminacji najcenniejszych zabytków.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Właściciele obiektów zabytkowych, Zarząd Infrastruktury Komunalnej i Transportu	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

Kierunek działań:

2. Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego Krakowa, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wpisanych na Listę Światowego UNESCO.

Uzasadnienie

Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego powinna również odbywać się poprzez wspieranie działań edukacyjnych oraz wydarzeń takich, jak: wystawy, konferencje, konkursy, publikacje. W ramach niniejszego kierunku zawierają się działania i inicjatywy miejskich instytucji kultury jak i Oddziału Ochrony Zabytków Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miast Krakowa.

Zadania:

- 2.1. Organizowanie i wspieranie realizacji wystaw, konkursów oraz innych działań edukacyjnych.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego / Biuro Marketingu Turystyki Miasta	Miejskie instytucje kultury	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

- 2.2. Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Biuro Marketingu Turystyki Miasta	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków, Miejskie instytucje kultury	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

2.3. Kontynuacja wydawnictw popularno-naukowych dot. problematyki konserwatorskiej, w tym: Atlas Twierdzy Kraków oraz Teka Konserwatorska.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Zarząd Budynków Komunalnych, uczelnie wyższe, środowiska konserwatorskie	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

2.4. Kontynuacja organizacji Dnia Solidarności Miast zrzeszonych w Organizacji Miast Światowego Dziedzictwa.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	uczelnie wyższe, środowiska konserwatorskie, właściciele i dysponenti obiektów zabytkowych.	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

Kierunek działań

3. Wzmocnienie edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego

Uzasadnienie:

Zwiększanie świadomości znaczenia dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców, turystów, właścicieli obiektów jest procesem trudnym i przede wszystkim długotrwałym. W proces wzmocnienia i budowania świadomości powinno być włączone środowisko i instytucje edukacyjne. Dlatego zasadniczym zagadnieniem jest stymulowanie powstawania nowych programów edukacyjnych obejmujących swym zakresem znaczenie dziedzictwa kulturowego. W edukacji kluczową rolę odgrywają również instytucje kultury, które kierują swoje programy edukacyjne szczególnie do osób młodych. Znaczące jest także wspieranie oddolnych, obywatelskich inicjatyw dot. opieki nad zabytkami. Należy jednak pamiętać o równoważeniu interesów ochrony zabytków z rozwojem nowych form spędzania czasu wolnego.

Zadania:

- 3.1. Prowadzenie współpracy z instytucjami i środowiskami działającym na rzecz dziedzictwa kulturowego w celu stymulowania powstawania nowych programów edukacyjnych. Aktywizacja wyższych uczelni w tym zakresie.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Przedstawiciele krakowskich uczelni wyższych, wydział edukacji UMK, Kuratorium Oświaty w Małopolsce	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

- 3.2. Stymulowanie i wspieranie rozwoju społecznego partnerstwa na rzecz opieki nad zabytkami.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa, Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych, Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, Stowarzyszenia Historyków Sztuki oddział Krakowski,	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

	Obywatelski Komitet Ratowania Krakowa, Małopolski Instytut Kultury, miejskie domy kultury itp.		
--	--	--	--

3.3.Kontynuacja i wspieranie działalności edukacyjnej prowadzonej przez miejskie instytucje muzealne - szerzenie wiedzy na temat ochrony i opieki nad zabytkami, np. żywe lekcje, noc muzeów itp.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Instytucje muzealne w Krakowie	Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego,	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

3.4.Prowadzenie działań mających na celu zwiększanie wiedzy mieszkańców Krakowa oraz właścicieli obiektów zabytkowych nt. znaczenia dziedzictwa kulturowego miasta.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego Oddział Ochrony Zabytków – Miejski Konserwator Zabytków	Wydział Edukacji, Wydział Spraw Społecznych, Biuro Marketingu Turystycznego Miasta, media regionalne, miejskie domy kultury, właściciele i dysponenci obiektów zabytkowych i in.	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

3.5.Równoważenie interesów/celów ochrony nad zabytkami a rozwój przemysłu kulturowego i nowych form i miejsc spędzania czasu wolnego.

Instytucja odpowiedzialna / koordynująca	Partnerzy	Okres realizacji	Źródła finansowania
Biuro Marketingu Turystycznego Miasta / Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Wydział Edukacji, Wydział Spraw Społecznych, miejskie instytucje kultury, Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze, Stowarzyszenie Przewodników Krakowa i in.	2010 - 2014	Środki własne Gminy Miejskiej Kraków, środki prywatne

CZĘŚĆ VII. Procedury wdrażania, monitorowania i aktualizacji Programu.

Procedury wdrażania, monitorowania i aktualizacji zawierają listę działań, których podjęcie ma na celu ułatwienie realizacji „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014” oraz umożliwienie stałego monitorowania i dostosowywania zapisów Programu do zmieniających się warunków otoczenia społeczno-gospodarczego. Proces wdrażania „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014” jest rozpatrywany na trzech głównych poziomach:

- organizacyjnym
- merytorycznym
- społecznym.

Poziom organizacyjny:

„Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014” nie ogranicza się w swych zapisach tylko do zadań realizowanych bezpośrednio przez Urząd Miasta Krakowa, dzięki czemu możliwe jest wpisanie działań wykraczających poza ramy prawne ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 Nr 142, poz. 1592, z późn zm.). Program proponuje przede wszystkim zadania, które stanowią wyzwania dla całej społeczności lokalnej i wszystkich instytucji działających na polu ochrony i opieki nad zabytkami. Tak realizowana zasada partnerstwa jest jednym z fundamentalnych elementów polityki strukturalnej Unii Europejskiej.

Jednak wdrażanie Programu, zawierającego zadania będące w kompetencjach wielu lokalnych i ponadlokalnych instytucji, organizacji i środowisk, wymaga ścisłej koordynacji i współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami. Stąd też efektywność realizacji zadań wyodrębnionych w Programie w dużej mierze będzie zależała od komórki zarządzającej jej wdrażaniem – tj. Oddziału Ochrony Zabytków, które może stanowić Centrum Koordynacji Programu. Ma to również istotne znaczenie w przypadku pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych UE. Przy realizacji takich projektów niezbędne jest porozumienie i współpraca pomiędzy partnerami, określenie wspólnych koncepcji realizacyjnych, przygotowanie odpowiedniej dokumentacji, itd. W dalszej części niniejszego opracowania określone zostaną zasady (ramy) współpracy międzysektorowej w mieście Kraków.

Koordynacja procesu wdrażania i aktualizacji „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014” będzie odbywać się poprzez wykorzystanie samorządowego modelu zarządzania strategią.

Zgodnie z tym modelem, proces zarządzania Programem przekazuje się w ręce przedstawicieli samorządu gminnego, a więc w ręce Miejskiego Konserwatora Zabytków. Należy więc rozważyć możliwość poszerzenia zadań Oddziału Ochrony Zabytków również o koordynację strategią zarządzania dziedzictwem. Podstawowymi zadaniami realizowanymi w ramach tej koordynacji w Urzędzie Miasta Krakowa powinny być:

- koordynacja współpracy między wydziałami Urzędu Miasta Krakowa, instytucjami zaangażowanym w proces ochrony zabytków, organizacjami społecznymi i środowiskiem konserwatorskim i akademickim,
- harmonizacja realizacji działań zapisanych w Programie i innych dokumentach branżowych (strategie branżowe, Plan Zagospodarowania Przestrzennego, Plany miejscowe itp.,

- koordynowanie działań Urzędu Miasta Krakowa w zakresie pozyskiwania funduszy zewnętrznych na zadania zawarte w Programie,
- pozyskiwanie partnerów do realizacji zadań zapisanych w Programie.

W tym celu niezbędne jest zacieśnienie współpracy Oddziału Ochrony Zabytków poprzez wyznaczenie w wydziałach i jednostkach Urzędu Miasta Krakowa osoba do kontaktu z pracownikami Oddziału Ochrony Zabytków, szczególnie w kontekście aktualizacji i monitorowania Programu. Utworzenie takiej struktury poziomej w ramach Urzędu Miasta Krakowa z pewnością przyczyni się do koordynacji zadań w zakresie wspierania działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami oraz realnego zarządzania „Programem Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014”.

Poziom merytoryczny:

Poziom merytoryczny obejmuje wdrażanie i monitorowanie zadań zapisanych w „Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014”, przegląd zapisów Programu i ich aktualizację.

Program jest nadrzędnym dokumentem prowadzącym do osiągania celów średnio- i długookresowych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami gminy miejskiej Kraków. W ramach Programu wydzielono następujące domeny strategiczne (priorytety):

4. Ochrona i opieka nad zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków.
5. Zintegrowane zarządzanie zasobem zabytków na terenie Gminy Miejskiej Kraków.
6. Upowszechnianie wiedzy nt. dziedzictwa kulturowego Krakowa oraz edukacja na rzecz zwiększania świadomości jego znaczenia.

Na poziomie merytorycznym ważną rolę przypisuje się Konwentowi Strategicznemu, rozumianemu, jako reprezentacja różnorodnych środowisk zaangażowanych w proces opieki nad zabytkami Krakowa, wskazanych i wyłonionych przez Pełnomocnika Prezydenta Miasta Krakowa ds. Kultury. Tym samym Konwent będzie wsparciem merytorycznym dla Centrum Koordynacji Programu. Ważne, aby w posiedzeniach Konwentu brali udział przedstawiciele wszystkich instytucji koordynujących realizację zadań zapisanych w Programie. Monitoring i aktualizacja będzie dokonywana w przedstawiony poniżej sposób:

1. Zadania związane z monitoringiem i aktualizacją Programu powierza się Konwentowi Strategicznemu.
2. Odpowiedzialność za zwoływanie posiedzeń Konwentu powierza się Miejskiemu Konserwatorowi Zabytków w porozumieniu z Pełnomocnikiem Prezydenta Miasta Krakowa ds. Kultury.
3. Odpowiedzialność za obsługę techniczną i organizacyjną prac Konwentu powierza się Centrum Koordynacji Programu.
4. W skład Konwentu Strategicznego wchodzi przedstawiciele różnorodnych instytucji zaangażowanych w realizację zadań zapisanych w Programie, a w szczególności:
  - a) przedstawiciele samorządu gminnego i jednostek organizacyjnych,
  - b) przedstawiciele służb konserwatorskich,
  - c) organizacji reprezentatywnych dla środowiska konserwatorskiego i akademickiego,
  - d) organizacji społecznych zaangażowanych w opiekę nad zabytkami,
  - e) radni miejscy,

5. Pełnomocnik Prezydenta Miasta Krakowa ds. Kultury może zaprosić do prac w ramach Konwentu Strategicznego przedstawicieli innych instytucji.
6. Konwent Strategiczny dokonuje monitoringu i aktualizacji Programu na posiedzeniach monitorujących i aktualizacyjnych, zwoływanych przez Pełnomocnika Prezydenta Miasta Krakowa ds. Kultury.
7. Pełnomocnik Prezydenta Miasta Krakowa ds. Kultury zwołuje posiedzenie monitorujące Konwentu Strategicznego w styczniu lub lutym każdego roku realizacji Programu.
8. Pełnomocnik Prezydenta Miasta Krakowa ds. Kultury może zwołać dodatkowe posiedzenia monitorujące Konwentu Strategicznego w wyznaczonym przez siebie terminie.
9. Podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań zawartych w Programie i wyznaczonych do realizacji w roku poprzedzającym posiedzenie Konwentu przesyłają do Centrum Koordynacji Programu sprawozdania z realizacji danego zadania w roku poprzednim.
10. Sprawozdania z realizacji danego zadania przesyłane są na formularzu Karta zadania (załącznik nr 2) na 14 dni przed posiedzeniem monitorującym Konwentu.
11. Centrum Koordynacji Programu nie później niż na 30 dni przed terminem posiedzenia monitorującego Konwentu Strategicznego przesyła formularze: „Karta zadania” do podmiotów odpowiedzialnych za realizację poszczególnych zadań zawartych w Programie.
12. Konwent Strategiczny na posiedzeniu monitorującym dokonuje:
  - oceny zadań realizowanych w roku poprzednim na podstawie sprawozdań przesłanych przez instytucje koordynujące poszczególne zadania oraz bezpośrednich relacji przedstawicieli podmiotów odpowiedzialnych za realizację danego zadania,
  - identyfikacji problemów, które ograniczyły bądź uniemożliwiły realizację wyznaczonych zadań,
  - opracowania propozycji niezbędnych zmian w zakresie realizowanych zadań,
13. Propozycje niezbędnych zmian w zakresie realizowanych zadań Pełnomocnik Prezydenta Miasta Krakowa ds. Kultury przedstawia Radzie Miejskiej, która podejmuje decyzję o ich ewentualnym uwzględnieniu w Programie.
14. Pełnomocnik Prezydenta Miasta Krakowa ds. Kultury zwołuje posiedzenie aktualizacyjne Konwentu Strategicznego w miesiącu październiku każdego roku realizacji Programu.
15. Pełnomocnik Prezydenta Miasta Krakowa ds. Kultury może zwołać dodatkowe posiedzenia aktualizacyjne Konwentu Strategicznego w wyznaczonym przez siebie terminie.
16. W czasie posiedzenia aktualizacyjnego Konwent Strategiczny dokonuje wyboru i priorytetyzacji zadań do realizacji w zbliżającym się roku kalendarzowym.
17. Priorytetyzacja dotyczy zadań wyznaczonych do realizacji w zbliżającym się roku kalendarzowym, działań ciągłych oraz nowych zadań, dotychczas nie uwzględnionych w Programie, a ważnych ze względu na nowe uwarunkowania społeczno-gospodarcze.
18. Priorytetyzacja zadań zostaje dokonana przez członków Konwentu Strategicznego według następujących kryteriów i skali punktowej:
  - a) Pilność – Czy realizacja zadania jest potrzebna lub wymagana prawem niezwykle pilnie, w niedalekiej przyszłości czy za kilka lat? (0-10 punktów),
  - b) Długotrwałość korzyści – Jak długo realizacja zadania będzie przynosić korzyści? Przez tydzień, miesiąc, rok, dziesięć lat, kilkadziesiąt lat? (0-10 punktów),
  - c) Zgodność z tendencjami – Czy zadanie jest zgodne z aktualnymi lub przewidywanymi tendencjami społecznymi, gospodarczymi, politycznymi i technologicznymi? (0-10 punktów),

- d) Powszechność – Jaki procent osób, które potrzebują realizacji danego zadania (potrzebujących tego projektu) będzie z niego korzystać lub odbierać usługi? (0-10 punktów),
  - e) Przygotowanie do realizacji – Czy projekt zostanie uruchomiony natychmiast, wkrótce czy po upływie długiego czasu? (0-10 punktów),
  - f) Akceptacja społeczna – Czy realizacja projektu zyska akceptację społeczności lokalnej i partnerów? Czy nie będzie wywoływać konfliktów społecznych? (0-10 punktów),
  - g) Dostępność funduszy na realizację – Jakie są dostępne obecnie źródła finansowania projektu? Jaka jest szansa na finansowanie ze źródeł zewnętrznych? (0-10 punktów).
19. Każde zadanie – w zależności od liczby otrzymanych punktów – przypisane będzie do jednej z trzech kategorii:
- a) zadania priorytetowe – konieczne i przygotowane do realizacji (zakres punktacji: 70-47),
  - b) zadania ważne – nieprzygotowane lub przygotowane, lecz nie wymagające natychmiastowej realizacji (zakres punktacji: 46-24),
  - c) zadania pozostałe – do realizacji w późniejszym okresie (zakres punktacji: 23-0).
20. Lista najważniejszych zadań do realizacji wybrana zostanie przez Konwent Strategiczny spośród zadań priorytetowych. Członkowie Konwentu, przy wyborze zadań do realizacji, będą brać pod uwagę nowe oczekiwania społeczności lokalnej i określonych grup społecznych oraz zmieniające się czynniki środowiska zewnętrznego (np. nowe uregulowania prawne, społeczno-ekonomiczne czy nowe możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych). Konwent może uwzględniać także nowe, dotychczas nieujęte zadania.
21. Prace Konwentu są protokołowane. Efektem posiedzeń Konwentu jest sprawozdanie z posiedzeń Konwentu.
22. Sprawozdania ze swoich posiedzeń Konwent przekazuje Radzie Miejskiej i Pełnomocnikowi Prezydenta Miasta Krakowa ds. Kultury jako rekomendacje do prac nad preliminarzem budżetowym na rok następny oraz propozycje zmian w zapisach Strategii.
23. Instytucje koordynujące opisują wybrane przez Konwent zadania na karcie zadania, zgodnie z załącznikiem nr 1 w terminie 30 dni po przesłaniu do nich sprawozdania z posiedzenia aktualizacyjnego Konwentu przez Centrum Koordynacji Programu.

Poziom społeczny:

Poziom społeczny dotyczy upowszechniania zapisów *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* wśród społeczności lokalnej oraz pozyskiwania partnerów (lokalnych i zewnętrznych) dla realizacji zadań Programu. Głównym adresatem zapisów *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* są mieszkańcy Miasta, a w szczególności:

Odbiorcy bezpośredni tj.:

1. Radni miejscy, pracownicy Urzędu Miasta Krakowa i miejskich jednostek organizacyjnych (Zarząd Budynków Komunalnych, Zarząd Infrastruktury i Transportu itp.,
2. Posłowie i Senatorowie reprezentujący w Parlamencie miasto Kraków oraz radni Sejmiku Wojewódzkiego, związani z miastem Kraków,
3. Przedsiębiorcy, przedstawiciele sektora gospodarczego, instytucje otoczenia biznesu, instytucje szkoleniowe z terenu Krakowa,
4. Sektor finansowy – banki, instytucje pożyczkowe i kredytowe,
5. Organizacje pozarządowe z terenu Krakowa.

Odbiorcy pośredni, tj.:

1. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
2. Kancelaria Prezydenta RP, Premiera oraz Senatu i Sejmu,
3. Konsulaty wybranych krajów
4. Organizacje międzynarodowe (jak: Instytut Goethego, Instytut Servantesa itp.)

Upowszechnienie zapisów *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* wśród społeczności lokalnej ma na celu:

1. Poinformowanie o zakończeniu prac nad *Programem Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014*
2. Objasnienie dalszych etapów procesu planowania – realizacja zapisów programu, zaproszenie partnerów do współpracy,
3. Prezentację potencjału dziedzictwa kulturowego Krakowa, priorytetów i kierunków opieki i ochrony nad gminnym zasobem zabytków i jego rozwoju w najbliższych latach (obszary priorytetowe, kierunki działań i zadania),
4. Zachęcenie do wzięcia udziału w realizacji zapisów *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014*

Społeczność lokalna otrzyma:

1. Informację o zakończeniu prac nad tworzeniem - metodą planowania partnerskiego – Programu (z udziałem Konwentu Strategicznego),
2. Informację o sposobie dostępu do dokumentu *Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014*,
3. Informację o sposobie wykorzystania zapisów *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014*,
4. Zaproszenie do wzięcia udziału w realizacji zapisów *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014*, w szczególności przez współudział w przygotowaniu oraz realizacji projektów współfinansowanych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

W celu upowszechnienia treści *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* zostaną przeprowadzone następujące działania:

1. Opracowanie krótkiego materiału przybliżającego mieszkańcom *Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014*;
2. Umieszczenie do pobrania (w postaci *.doc, *.pdf lub *.pps) na stronie internetowej Urzędu Miasta Krakowa i w Biuletynie Informacji Publicznej (BIP) materiału przybliżającego zainteresowanym *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* oraz plików zawierających pełny tekst *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014*. W wersji językowej polskiej i angielskiej;
3. Przekazanie redakcjom gazet i czasopism ukazujących się na terenie miasta Krakowa oraz lokalnym rozgłośniom radiowym plików, o których mowa w punkcie 2 w formie elektronicznej;
4. Udzielanie przez Dyrektora Wydziału Kultury i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Miasta Krakowa wywiadów dla prasy lokalnej i regionalnej oraz lokalnych rozgłośni radiowych na temat zakończenia prac nad *Programem Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* oraz sposobów realizacji jego zapisów;
5. Przygotowanie i skierowanie do władz gminnych, lokalnych liderów społecznych oraz do posłów i senatorów reprezentujących miasto Kraków, listu informującego o zakończeniu projektu i o jego efektach oraz zapraszającego do aktywnego udziału w realizacji zapisów *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014*;
6. Przekazanie członkom Konwentu Strategicznego i instytucjom koordynującym poszczególne zadania określone w Programie krótkiego materiału informacyjnego oraz kompletnego tekstu opracowania *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* w formie elektronicznej wraz z zaproszeniem do wdrażania, monitoringu i aktualizacji Programu;
7. Przekazanie Kancelariom Prezydenta RP, Premiera oraz Sejmu i Senatu, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego krótkiego materiału informacyjnego oraz kompletnego tekstu *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* wraz z zaproszeniem do wdrażania, monitoringu i aktualizacji Programu.
8. Przekazanie bibliotekom publicznym, uczelniom wyższym oraz szkołom z terenu Gminy Miejskiej Kraków krótkiego materiału informacyjnego oraz kompletnego tekstu *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* wraz z nagraniem płyty CD z tym materiałem.

Ważnym adresatem *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* jest również otoczenie miasta Kraków, szczególnie:

1. Zarząd Województwa Małopolskiego,
2. Wojewoda Małopolski,
3. Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
4. Organizacje samorządu gospodarczego o ponadlokalnym zasięgu,
5. Organizacje rządowe, samorządowe i pozarządowe o ponadlokalnym zasięgu (regionalnym i krajowym), m.in.:
  - a) Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad,
  - b) Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości,
  - c) Kuratorium Oświaty w Krakowie,
  - d) Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków,
  - e) Komenda Wojewódzka Policji w Krakowie,
  - f) Zarząd Dróg Wojewódzkich w Krakowie,
  - g) Małopolska Organizacja Turystyczna,
  - h) Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Krakowie,
  - i) Regionalne Centrum Informacji Europejskiej w Krakowie,

- j) Diecezjalne Centrum Informacji, Promocji i Turystyki w Krakowie,
  - k) Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie,
  - l) Centra Euro Info,
  - m) Telewizja Polska S.A. Oddział Regionalny w Krakowie,
  - n) Telekomunikacja Polska S.A.
6. Potencjalni inwestorzy zainteresowani inwestycjami w mieście Kraków,
7. Zagraniczni partnerzy samorządowi miasta Kraków.

Wszyscy wyżej wymienieni adresaci, w terminie do dwóch miesięcy od przyjęcia Programu przez Radę Miejską w Krakowie, otrzymają informację o zakończeniu prac nad *Programem Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* oraz o zainteresowaniu przedstawicieli lokalnej społeczności współpracą z nimi przy realizacji zapisów tego dokumentu, a w szczególności przy realizacji inwestycji oraz przygotowaniu projektów rozwojowych mogących uzyskać dofinansowanie z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

W tym celu zostanie przygotowany i skierowany do wyżej wymienionych adresatów list informujący o zakończeniu prac nad Programem, zapraszający do współpracy przy przygotowaniu wspólnych przedsięwzięć rozwojowych finansowanych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej wraz z płytą CD zawierającą materiał przybliżający Program oraz pełny tekst Programu.

Celem zaplanowanych działań informacyjnych skierowanych do otoczenia miasta Kraków jest:

1. Promocja miasta i jego oferty turystycznej w województwie małopolskim i sąsiednich województwach,
2. Przyciągnięcie na teren gminy potencjalnych inwestorów zainteresowanych inwestowaniem w mieście oraz organizacji pozarządowych mogących wspomóc miasto Kraków w realizacji Programu poprzez przygotowywanie projektów mogących otrzymać współfinansowanie z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Ramy współpracy międzysektorowej i międzygminnej w zakresie realizacji *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* *

Partnerów biorących udział w realizacji *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014* można podzielić na trzy główne grupy (zgodnie z zasadą „trójkąta współpracy”):

- instytucje publiczne (władze gminne, instytucje użyteczności publicznej, agendy rządowe, przedsiębiorstwa komunalne),
- prywatni przedsiębiorcy i organizacje otoczenia biznesu (firmy, spółdzielnie, instytucje finansowe, izby gospodarcze, cechy rzemiosł, fundacje, stowarzyszenia gospodarcze),
- organizacje pozarządowe (towarzystwa i stowarzyszenia, fundacje, związki zawodowe, grupy nieformalne).

Niezależnie od tego, czym zajmuje się partnerstwo lokalne, można określić zestaw zasad czy też ram postępowania, którymi powinno się ono kierować, jeśli jego działania mają być skuteczne:*

- realizm - cele i terminy ich realizacji ustalone przez partnerów muszą być możliwe do osiągnięcia;

- pragmatyzm - zdając sobie sprawę z wagi dalekosiężnych planów, partnerstwo powinno poszukiwać wymiernych i szybko osiągalnych rozwiązań, jasno zdefiniowanych problemów;
- stosowność - metody pracy i zasoby muszą być dostosowane do wymogów konkretnych działań, partnerstwo musi umożliwiać osiąganie postępu w rozwoju lokalnym, przewycięzanie kryzysów i osiąganie akceptowalnych rozwiązań;
- podzielenie wspólnej wizji przyszłości regionu (powiatu, gminy), która rozwija się i wzbogaca wraz z realizacją projektów na rzecz rozwoju;
- otwartość i elastyczność pozwalające uczestniczyć jak największej liczbie osób w partnerstwie i gwarantujące jego różnicowany skład, to warunek jego pomysłowości i innowacyjności;
- wysłuchiwanie, szacunek i zaufanie, dzięki którym można przełamać potencjalne konflikty, uwzględnić różne punkty widzenia i osiągnąć prawdziwe porozumienie w miejsce pozornego konsensusu;
- wzajemne zrozumienie umożliwiające poznanie umiejętności i możliwości różnych partnerów i szybkie osiągnięcie najlepszej formy współdziałania i podziału obowiązków w konkretnych sytuacjach;
- zrozumienie i dostosowanie się do potrzeb różnych grup społecznych w celu zmobilizowania i uczynienia odpowiedzialnymi wszystkich mieszkańców danej gminy;
- przejrzystość działań i troska o informowanie, tak by wszyscy mogli uczestniczyć w działaniu i przez to zmieniać swoją mentalność;
- dyskusja nad rolą, funkcją i działaniami każdego z partnerów w celu wzmocnienia jego poparcia i zaangażowania;
- determinacja, na ogół ze strony kilku kluczowych osób, gwarantująca spójność projektu jako całości i uniemożliwiająca rozpraszanie działań.

---

*wykorzystano publikację „Partnerstwo w rozwoju lokalnym”, wydaną przez Fundację Wspomagania Wsi w Warszawie, czerwiec 2003

Załączniki:

1. *Przykładowy formularz karty zadania*
2. *Przykładowy formularz sprawozdania z realizacji zadania.*

Załączniki

ZAŁĄCZNIK NR 1 – KARTA ZADANIA (przygotowywanego do wdrażania)

TYTUŁ ZADANIA

Umiejscowienie w Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Kraków na lata 2010-2014:

Cel strategiczny (realizowany przez zadanie):

-

Cel operacyjny (realizowany przez zadanie):

-

Instytucja koordynująca:

Kierownik zadania:

Uzasadnienie zadania:

Program działań:

Lp.	ZADANIA/ETAPY	ODPOWIEDZIALNOŚĆ	KOSZTY	TERMIN
1.				
2.				
3.				
4.				
...				

Źródła finansowania:

Partnerzy:

Monitoring realizacji zadania:

Spodziewane efekty:

ZAŁĄCZNIK NR 2 – SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI ZADANIA

TYTUŁ ZADANIA

Sprawozdanie częściowe za okres: / Sprawozdanie końcowe*

Realizacja planu finansowego:

<i>Źródła finansowania</i>	<i>Kwota w zł</i>	<i>% ogółu</i>
Budżet gminy.....		
.....		
.....		
Ogółem		100

Efekty częściowe / efekty końcowe*:

-
-
-
-

Opis sytuacji w zakresie wdrażania zadania

W opisie należy przedstawić analizę stopnia realizacji zadania, skuteczności stosowanych instrumentów realizacyjnych (w tym oceny instytucji partnerskich), problemów powstałych na etapie wdrażania zadania (w tym przyczyn opóźnień), środków podjętych w celu ich przewyżnienia i ewentualnych rekomendacji dotyczących ich usunięcia.

*niepotrzebne skreślić